

782

Hannele Uotila

VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS
Perinteet vastaan yksilöllistyminen

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma
Kevät 1998
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kasvatustieteenlaitos/kasvatustiede

Tutkielman tekijä

Hannele Uotila

Tutkielman nimi

Vapaaehtoinen lapsettomuus. Perinteet vastaan yksilöllistyminen.

Tutkielman laji

Aika

Sivumäärä

Pro gradu

Kevät 1998

95

Asiasanat

Vapaaehtoinen lapsettomuus, yksilöllistyminen, parisuhde, perhe

Säilytyspaikka

Kasvatustieteen laitos, Jyväskylän yliopiston kirjasto

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vapaaehtoisesti lapsettomien pariskuntien näkökulmia ja perusteluja ratkaisulleen elää ilman lapsia. Tutkimuksen lähtökohtana oli yhteiskunnassa käynnissä oleva yksilöllistymiskehitys ja sen vaikutukset perheeseen, perhettä koskeviin käsityksiin sekä yksilöiden elämäntapaan. Tutkimusongelmat keskittyivät siihen, miten pariskunnat perustelivat ratkaisuaan lapsettomuudesta ja miten perusteluissa tuli esiin heidän käsityksensä kasvatuksesta sekä miten pariskunnat olivat kokeneet ympäristön suhtautuvan heidän ratkaisuunsa.

Aineiston keruu tapahtui parihaastatteluna toteutettuna teemahaastatteluna. Haastateltavina olivat kymmenen pariskuntaa Keski-Suomesta. Aineiston analyysi toteutettiin laadullisesti teemoittelulla ja tyypittelyllä. Tutkimus osoitti, että vapaaehtoisessa lapsettomuudessa toteutuvat pariskuntien omat henkilökohtaiset kiinnostukset, toiveet sekä tarpeet. Vapaaehtoisen lapsettomuutensa perusteluissa pariskunnat toivat esiin teemoja, jotka liittyivät heidän omaan henkilökohtaiseen elämäänsä, elämäntapaansa, parisuhteeseensa sekä työhönsä. Myös lapsiin liittyvät kustannukset sekä yhteiskuntaan ja luontoon liittyvät teemat mainittiin perusteluissa.

Kasvatuksen osalta perustelut liittyivät käsityksiin ja kokemuksiin kasvatuksen vaikeudesta perustuen joko omiin lapsuudenkokemuksiin tai kokemuksiin lapsiperheistä. Ympäristön suhtautumisessa vapaaehtoiseen lapsettomuuteen pariskunnat olivat kokeneet itselleen välittyvän perinteisiä perheeseen liittyviä käsityksiä ja odotuksia.

Tämä oli ristiriidassa heidän omien käsitysten ja odotusten kanssa. Pariskunnat kokivat ratkaisun lapsettomuudesta hyvin henkilökohtaisena ja yksilöllisenä asiana, joten vapaaehtoisen lapsettomuuden voidaan katsoa olevan tasapaino-
lua perinteisten perhekäsitysten sekä käynnissä olevan yksilöllistymisen välillä.

Työn ohjaaja: Sirkka Hirsjärvi

Sisältö

1 JOHDANTO	1
2 YKSILÖLLISTYMINEN JA MONIPUOLISTUNEET ELÄMÄN VAIHTOEHDOT	3
2.1 Perinteen viitoittamalta tieltä yksilöllisiin ratkaisuihin	4
2.2 Keskipisteenä oma elämä	6
2.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus yksilöllistymisen toteuttajana	7
3 MUUTOKSET PERHEESSÄ VASTAUKSENA YKSILÖLLISTYMISEN HAASTEESEEN	8
3.1 Nykyperhe	9
3.2 Parisuhde - yksilöllistyneiden ihmisten yhteisöllisyys	10
4 PERHE PUNTARISSA: MILLAISIN PERUSTELUIN ERI PERHERATKAISUJA MIETITÄÄN	13
4.1 Muuttunut vanhemmuus ja vanhemmuuden haasteet	13
4.2 Vanhemmuus elämän rikastuttajana ja henkilökohtaisena täyttymyksenä	16
5 VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS	19
5.1 Keitä ovat vapaaehtoisesti lapsettomat?	19
5.2 Vapaaehtoinen lapsettomuus Suomessa	21
5.3 Miten ratkaisu vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy?	21
5.3.1 Ennen parisuhdetta päätöksen tehneet	23
5.3.2 Parisuhteessa päätöksen tehneet	24
5.3.3 Päätökseen sitoutuminen	25
6 PARISKUNTIEN PERUSTELUT VAPAAEHTOISELLE LAPSETTOMUUELLE	27
6.1 Individualistiset perustelut	28
6.2 Vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvät perustelut	29
6.3 Parisuhteen vaaliminen	31
6.4 Sosiaalinen ja moraalinen vastuu lapsista	31
6.5 Lasten saanti fyysisenä tapahtumana	32

7	NAISEN VALINTA ÄITIYDEN JA LAPSETTOMUUDEN VÄLILLÄ	33
7.1	Nainen ja äitiys	33
7.2	Millaisia ovat vapaaehtoisesti lapsettomat naiset?	35
8	YMPÄRISTÖN SUHTAUTUMINEN VAPAAEHTOISEEN LAPSETTOMUUTEEN	38
9	YHTEENVETO	41
10	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT	42
11	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	43
11.1	Tutkimusmenetelmä	43
11.2	Aineiston keruu	45
11.3	Aineiston analysointi	46
11.4	Aineiston arviointi	47
12	TUTKIMUKSEN TULOKSET	48
12.1	Kohdejoukon kuvaus	48
12.2	Pariskuntien päätöksen syntyminen	51
12.2.1	Päätöksenteko Callanin ja Campbellin mallin mukaisesti	51
12.2.2	Päätöksentekoprosessin dynaamisuus ja päätöksen lopullisuus	53
12.2.3	Kokemus omasta ratkaisusta	56
12.3	Pariskuntien perustelut päätökselleen lapsettomuudesta	57
12.3.1	Elämönhallinta ja oman minän huomioiminen	57
12.3.2	Elämäntavan vapaus	59
12.3.3	Parisuhteeseen panostaminen	61
12.3.4	Työ ja lapsiin liittyvät kustannukset	64
12.3.5	Huoli yhteiskunnallisesta tilanteesta	68
12.3.6	Luonnon tila nyt ja tulevaisuuden uhkakuvat	69
12.4	Vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvien käsitysten yhteys päätökseen pysyä lapsettomana	70
12.4.1	Kasvatuksen tavoitteet ja ihanteet	72
12.4.2	Kasvattamisen vaikeus	74
12.4.3	Naisten ja miesten tarpeet	76
12.5	Perinteiden ja oman ratkaisun välinen ristiriita: ympäristön suhtautuminen vapaaehtoiseen lapsettomuuteen	77

12.5.1 Omat vanhemmat	77
12.5.2 Suku ja ystävät	79
12.5.3 Vaikeus jakaa oma lapsettomuus vieraampien kanssa	80
12.6 Vapaaehtoisen lapsettomuuden tyypit	82
13 POHDINTA	84
13.1 Tutkimustulosten tarkastelua	84
13.2 Tutkimuksen arviointia	86
13.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus - tasapainoilua perinteiden ja yksilöllistymisen välillä?	87
Lähteet	88
Liitteet	94

1 JOHDANTO

Vapaaehtoisessa lapsettomuudessa yhdistyvät kaksi näkökulmaa perheeseen: toisaalta perhettä määrittelevät perinteiset käsitykset ja ajatukset, toisaalta perhettä koskevat henkilökohtaiset ja yksilölliset ratkaisut. Näiden näkökulmien välillä voi olla ristiriitaisuutta, mikäli perhe määritellään muodostuvaksi vanhemmista ja lapsista ja jos puolestaan omat kiinnostuksen kohteet ja tavoitteet eivät sovi yhteen tämän perinteisen näkemyksen kanssa. Vapaaehtoinen lapsettomuus voi siis äärimmillään olla radikaalia irtautumista perinteisistä perhekäsityksistä, mutta se voi olla myös henkilökohtaisten tarpeiden ja toiveiden täyttymys.

Muutokset yhteiskunnassa ovat vieneet ja vievät yksilön elämää kohti tilannetta, jossa henkilökohtaiset ratkaisut eivät enää määrity perinteisten käsitysten ja odotusten perusteella. Näiden tilalle ovat tulleet yksilölliset intressit ja toiveet. Vastuu omasta itsestä ja elämänvalinnoista on yksilöllä itsellään.

Yhteiskunnan muutokset ovat liittyneet yksilöiden koko elämänkenttään, niin myös perheeseen. Tästä on ollut seurauksena erilaisten elämäntapojen sekä perhemuotojen moninaistuminen. Nykyään vanhemmuus ei enää ole itsensänselvää vaihtoehtoa eikä myöskään velvollisuus. Perhesuunnittelu mahdollistaa syntyvyyden kontrolloimisen sekä erilaiset perheratkaisut eri elämänvaiheissa, ja yhä useammin vanhemmuuteen liittyy rationaalinen valinta ja suunnittelu. Tässä erilaisten elämäntapojen ja -ratkaisujen joukossa on saanut tilan ja oikeutuksen myös vapaaehtoinen lapsettomuus.

Vapaaehtoinen lapsettomuus sisältää siis valinnan elämästä ilman lapsia. Tätä perheratkaisua on tutkittu Suomessa melko vähän. Muualla maailmassa (Yhdysvallat, Australia, Englanti) vapaaehtoista lapsettomuutta on tutkittu sekä pariskuntien että naisten näkökulmasta. Samaten tutkimuksissa on vertailtu

vapaaehtoisesti lapsettomia vastoin tahtoaan lapsettomiin sekä vanhempiin. Toistaiseksi kokonaisvaltaista suomalaista tutkimusta tästä aiheesta ei ole tehty, joten oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoiseksi kysymykseksi muotoutuu se, mitä vapaaehtoinen lapsettomuus on meillä Suomessa pariskuntien itsensä kertomana.

Tutkimuksessani olen haastatellut vapaaehtoisesti lapsettomia pariskuntia. Tutkimustehtävänä on selvittää mitä he kertovat omasta ratkaisustaan. Tutkimusongelmat keskittyvät siihen, miten pariskunnat perustelevat vapaaehtoisesta lapsettomuuttaan ja miten he ovat kokeneet ympäristön suhtautuvan heidän ratkaisuunsa. Perusteluissa erityinen painotus on kasvatukseen liittyvissä seikoissa, miten pariskuntien omat kokemukset ja käsitykset kasvatuksesta ovat vaikuttaneet ratkaisuun.

Tutkimuksen kuluessa vahvistui näkökohta, joka tulee esiin jo työn otsikossa eli se, miten vapaaehtoinen lapsettomuus on tasapainoilua perinteisten käsitysten sekä odotusten ja omien tavoitteiden, toiveiden ja kiinnostusten kohteiden välillä. Perinteet tulevat vapaaehtoisesti lapsettomien pariskuntien kokemusten perusteella esiin lähinnä siinä, miten ympäristö suhtautuu heihin ja heidän ratkaisuunsa.

Vaikka Suomen kielen perussanakirjassa myös lapseton pariskunta määritellään perheeksi, silti arkielämässä törmää perhekäsityksiin, joissa lapsia edelleenkin pidetään perheen tunnusmerkkinä. Samoin oletetaan, että lapset jossakin vaiheessa kuuluvat parisuhteeseen. Tämän vuoksi on mielenkiintoista ja haastavaa saada kuuluviin vapaaehtoisesti lapsettomien ääni, eli mitä pariskunnat kertovat elämästään ja valinnastaan, miten he itse määrittävät itsensä ja mitä he kertovat elämästään perinteisten käsitysten ja yksilöllisyyden ristiaallokossa.

2 YKSILÖLLISTYMINEN JA MONIPUOLISTUNEET ELÄMÄN VAIHTOEHDOT

Tässä työssä lähestyn vapaaehtoista lapsettomuutta yksilöllistymisen näkökulmasta. Tämän näkökulman kautta voidaan tarkastella useilla eri elämänalueilla käynnissä olevaa muutosta, sitä mitä tämä muutos yhteiskunnassa, kulttuurissa ja yksilön elämässä tarkoittaa ja mitä seurauksia tästä muutoksesta on. Muutosta kosketteleville näkökohdille on yhteistä ja keskeistä se, miten yksilön elämä ei enää määrity perinteisten elämänmallien mukaisesti, sen sijaan yksilö itse voi määrittellä persoonallisesti oman elämäntapansa.

Yksilöllistyminen on siis mahdollistanut ja antanut tilaa uudentlaiselle elämäntapojen moninaisuudelle. Yksilöillä on mahdollisuus kokeilla ja vaihdella erilaisia elämäntapoja ja muokata niistä sitten itselleen sopiva. Ennen kaikkea omasta elämästä on tullut tietoisien suunnittelun kohde, on kasvanut tietoisuus siitä, että omaan elämään voi vaikuttaa omilla valinnoillaan. Omat elämänsuunnitelmat ja -valinnat voivat olla hyvinkin joustavia ja niitä voidaan tarpeen tullen muuttaa, eikä niihin välttämättä sitouduta lopullisesti. Tähän tietoisuuteen valinnoista ja niiden mahdollisuuksista kuuluu sekä vapaus että vastuu.

Yksi elämänalue, jota muutokset ja vaihtoehtoiset elämäntavat koskettavat, on yksilöiden perhettä koskevat mahdollisuudet ja valinnat. Tätä kautta yksilöllistyminen voidaan ottaa näkökulmaksi mietittäessä erilaisia perhevaihtoehtoja ja sitä, miten nuo vaihtoehdot ja toteutuvat yksilöiden elämässä.

Tässä työssä yksilöllistymisen ja sen seurauksien voidaan katsoa liittyvän läntisiin hyvinvointivaltioihin, joissa kyseisiä tutkimuksia on tehty. Suomalainen yhteiskunta kulkee yksilöllistymisen tietä muiden läntisten hyvinvointivaltioiden rinnalla.

2.1 Perinteen viitoittamalta tieltä yksilöllisiin ratkaisuihin

Yksilöllistymiseen liittyvää muutosta voidaan luonnehtia eri nimityksillä näkökulmasta riippuen. Tässä yhteydessä on syytä perehtyä hieman tarkemmin näihin näkökulmiin.

Ensinnäkin muutoksesta voidaan puhua siirtymisenä modernista postmoderniin. Hautamäen (1996, 35-36) mukaan postmoderni on modernisaation uusi vaihe, jolloin moderni tulee tietoiseksi itsestään. Tälle vaiheelle on tyypillistä se, että luottamus suuriin kertomuksiin katoaa ja tilalle tulee luottamus omiin valintoihin. Entisistä normatiivisista itsestänselvyyksistä sanoudutaan irti ja rakennetaan omia, pieniä kertomuksia. Vastuu siirtyy yksilölle itselleen, jolloin elämää luonnehtivat erilaisuus ja yksilöllisyys yhtäläisyyksiä enemmän.

Beckin (1992) mukaan kyse on muutoksesta, jossa teollinen yhteiskunta muuttuu yhä enemmän riskien yhteiskunnaksi. Tätä muutostapahtumaa Beck kutsuu refleksiiviseksi modernisaatioksi, jolle on tyypillistä se, että yhteiskunnassa elävät yksilöt ovat käynnissä olevassa muutoksessa sekä objekteja että subjekteja. (Beck 1992, 9-16.) Tähän muutokseen sisältyy keskeisenä lisääntyvä yksilöllistymisen vaatimus. Riskien yhteiskunnassa elävältä yksilöltä vaaditaan kykyä tehdä omaa elämää koskevia ratkaisuja ilman perinteen tuomaa suojaa.

Oechsle & Zoll (1992, 46) kutsuvat yksilöllistymisen taustalla olevaa ja siihen johtanutta muutosta normaaliuden kriisiksi. Heidän mukaansa aiemmin oli olemassa viitteitä siitä, mikä oli normaalia, joten elämälle voitiin asettaa odotuksia ja sitä pystyttiin ennakoimaan. Vähitellen nämä entiset normatiiviset mallit ovat joutuneet kyseenalaistetuiksi. Tämän jälkeen ei enää ole olemassa entisiä varmoja kulttuurimalleja, joiden varaan voisi elämänsä rakentaa. Tästä on seurauksena yksilöllistymisen, joka vastavuoroisesti jälleen kiihdyttää normaaliuden kriisiä.

Muutos koskettaa siis hyvin laajalti koko elämää ja elämän perustaa, joka muuttuu entistä enemmän yksilön itsensä varassa olevaksi. Muutos koskettaa tämän lisäksi myös perinteistä luokkajakoa sekä perhe- ja sukupuolirooleja.

Aiemmin nämä saattoivat olla pohjana omankin elämän suunnittelulle (Beck 1992, 87). Yksilöillä oli mahdollisuus mukauttaa omat elämänsuunnitelmansa kulttuurissa miltei jo valmiiksi viitoitettuun tiehen. Tällöin tarpeita ja toimintaa ohjasivat perinteiset arvojärjestelmät, syntyperän mukaan määräytyvän elämänmallin arvot ja normit. (Ziehe 1991, 17-18.)

Yksilöllistyminen on siirtänyt vastuun omasta elämästä yksilölle itselleen. Vastuun ohella yksilöllistyminen merkitsee toisaalta myös vapautumista perinteisistä itsestänselvyyksistä ja velvoitteista (Beck & Beck-Gernsheim 1990, 12-14). Jokainen voi tehdä oman elämänsä valinnat omien kykyjensä ja resurssiensa mukaan. Entiset mallit arvoineen ja normeineen voidaan kyseenalaistaa ja yksilöt saavat mahdollisuuden suunnitella itse omaa elämäänsä ja tehdä henkilökohtaiset ratkaisunsa. Elämän vaihtoehtoja voidaan punnita ja elämää suunnitella pohjautuen erilaisista valinnoista olevaan tietoon. Tästä seuraa elämäntapojen ja -muotojen moninaisuus (Beck 1992, 87-88, 92 & Björnberg 1992, 6 & Oechsle & Zoll 1992, 46, 48.)

Aiemmin yksilölliset valinnat ja saavutukset liitettiin perinteisesti miehille kuuluvaan maailmaan eli työhön ja poliittiseen elämään. Naisten ja lasten maailma oli perhe. Nykyään yksilölliset valinnat koskettavat sekä naista että miestä ja molemmat tekevät omat valintansa päämääränään henkilökohtainen hyvinvointi ja menestys. Tämä tapahtuu lähinnä koulutuksen ja palkkatyön kautta. Yksilöllistyminen on haastanut perinteisen patriarkaalisen perheideologian sekä sukupuoliroolit ja siitä johtuen vaatimukset tasa-arvoisista mahdollisuuksista ovat voimistuneet. (Björnberg 1992, 6-7.)

Yksilöllistyminen voidaan siis nähdä sekä uudenaikaisena haasteena että vapautumisena entisestä. Yksilötasolla tehtävät valinnat tapahtuvat varsin ennakoimattomassa maailmassa (Siltala 1996, 148). Tällaisessa tilanteessa eläviltä yksilöiltä vaaditaan kykyä sietää epävarmuutta ja silti valmiutta ja kykyä suunnitella omaa elämäänsä.

Lagerspetzin (1996, 58) mukaan yksilöllisyyttä voidaan pitää ideaalina, johon pyritään. Tämä pyrkimys tulee varmastikin viemään aikaa, sillä irtautuminen perinteistä ja niiden antamista malleista tapahtuu hitaasti. Jotakin on kuitenkin tapahtumassa kaiken aikaa, muutos kohti yksilöllistymistä etenee väijäämättä.

2.2 Keskipisteenä oma elämä

Vastuu omasta elämästä ja sen suunnittelusta on siis siirtynyt pitkälti yksilölle itselleen. Tähän kuuluu itsenäisten valintojen tekeminen sekä identiteetin etsiminen ja työstäminen (Hautamäki 1996, 9). Tämän vuoksi on tullut tärkeäksi keskittyä omaan elämään, sen suunnittelemiseen ja rakentamiseen.

Yksilöllistymisen myötä syntyneen kulttuurisen mallin ytimenä Oechsle & Zoll (1992, 47 - 50) pitävät itsensä toteuttamista. Itsensä toteuttamisesta on tullut koko elämää koskeva tehtävä. Tälle on tyypillistä kolme seikkaa: Ensinnäkin refleksiivisyys oman itsen suhteen on kasvanut. Toiseksi kommunikointi omiin päätöksiin ja valintoihin liittyen on tullut hyvin tärkeäksi, lähes välttämättömyydeksi. Kolmanneksi on syntynyt uudenlainen vastuu omasta itsestä. Itsensä toteuttamisessa kenttänä ei enää ole ulkopuolinen maailma, vaan oma mieli ja keho.

Itsensä toteuttamisessa keskeisellä sijalla on oman identiteetin löytäminen ja sen kehittäminen. Tässä identiteettityössä on oltava yksilöllinen, jopa itsekeskeinen. Eräällä tavalla itsensä toteuttamisesta ja identiteetin etsinnästä tulee yksilöllistymisen myötä velvollisuus. (Oechsle & Zoll 1992, 48.) Ziehen (1991, 27) mukaan vastuu itsestä tarkoittaa sekä mahdollisuutta että velvollisuutta; omaa identiteettiä voi kokeilla, muuttaa, sommitella ja perua, mutta vastuu siitä on loppujen lopuksi vain itsellä. Yksilöt joutuvat itse "suunnittelemaan, laatimaan, sovittamaan, parsimaan ja paikkaamaan omat elämäkertansa" (Beck 1994, 27). Identiteetistä tulee yksilön refleksiivinen projekti, joka on sopeutettava ympärillä tapahtuvaan jatkuvaan sosiaaliseen muutokseen (Giddens 1991, 33).

Identiteettityössä, oman itsen etsimisessä ja kokeilussa käytetään kaikkia elämisen alueita. Tähän liittyy vahvasti halu kokea ja elää omilla ehdoilla. Hautamäen (1996, 37) mukaan voidaan jopa puhua elämysyhteiskunnasta, joka rakentuu omien kokemusten varaan ja on luonteeltaan lyhytjänteinen. Erityisesti nuorilla tämä näkyy haluna kokeilla erilaisia elämisen muotoja ja tyylejä, halutaan säilyttää avoimuus uusille vaikutteille. Hyväksytään erilaisuus sekä itselle että toisille.

Ziehe (1991, 34-37) tuo esiin kääntöpuolen oman identiteetin ja elämänmallien mahdollisuuksista. Vaikka itsestänselviä elämänmalleja ei enää ole olemassa, hän korostaa, että elämänmallien runsaus ja vapaus valita on usein fiktiivistä. Esimerkiksi nuorelle ihmiselle elämänmuotojen runsaus on tiedossa, mutta todellisia mahdollisuuksia muutokseen ei välttämättä ole. Ristiriita voi

syntyä kun tiedostetaan irtautuminen perinteisistä arvoista ja malleista, mutta toisaalta ei pystytä toteuttamaan tätä näennäistä vapautta. Giddensin (1991, 80-81) mukaan oman valinnan tekeminen lisääntyneiden mahdollisuuksien joukossa on vaikeaa, koska tämän valinnan tekoon ei ole aiempia malleja. Tämän lisäksi kaikki vaihtoehdot eivät tosiasiaassa ole avoimia kaikille.

2.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus yksilöllistymisen toteuttajana

Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen ja sen toteutumismahdollisuuteen elämäntapana liittyvät monet edellämainituista muutoksista, kuten muutokset työelämässä sekä perhe- ja sukupuolirooleissa. Samoin vapaaehtoisessa lapsettomuudessa toteutuu yksilöllistymisen keskeisiä ajatuksia, kuten oman elämän suunnittelu ja se, miten oman elämän vaihtoehtojen miettiminen ja toteuttaminen on omassa käsissä. Valintaa lapsettomuudesta voidaan ainakin vielä toistaiseksi pitää erilaisena ja yksilöllisenä. Tätä ratkaisua ja elämäntapaa voidaan mieltää myös itsensä toteuttamisena.

Kärjistetyksi vapaaehtoisen lapsettomuuden voisi ajatella olevan uudenlainen, vaihtoehtoinen elämäntapa, jossa siirrytään perinteisestä perhemallista uudentyyppiseen perheratkaisuun. Täysin radikaalista ratkaisusta vapaaehtoisen lapsettomuuden kohdalla tuskin enää voidaan puhua, mutta sen voi kuitenkin ajatella pitkälti toteuttavan yksilöllistymistä.

Tässä tutkimuksessa painopiste on siinä, miten yksilöllistyminen on vaikuttanut nimenomaan perheeseen, eli miten perhettä ja sen tehtäviä tällä hetkellä määritellään.

3 MUUTOKSET PERHEESSÄ VASTAUKSENA YKSILÖL- LISTYMISEN HAASTEeseen

Monista elämäalueista yksilöllistyminen on haastanut myös perheen. Perhe on oleellinen osa yksilön elämänkenttää ja näin on tullut ratkaistavaksi myös yksilöllistymisen ja perheen välinen suhde.

Yksilöllistymisen voisi ajatella olevan ristiriidassa perheen alkuperäisen yhteisöllisyyden kanssa. Yksilöllistymisen periaatteiden mukaan jokaisen tulisi olla itsenäinen sekä vapaa, perhe puolestaan edustaa perinteitä ja siten se voi olla esteenä yksilöllistymiselle. (Beck 1992, 116.) Tähän on ratkaisuna ollut perheen muuttuminen yksilön uusia tarpeita vastaavaksi, eli perhe on modernisoitunut. Tämä on toteutunut siten että perheenjäsenet ovat saaneet lisää liikkumatilaa perheessä sen sisäisillä uudelleenjärjestelyillä ja myös avioliitossa on yksilönvapaus kasvanut. Perhe on siis modernisoitunut tavalla, joka ei kyseenalaista perhettä eikä avioliittoa. Näin perhe voi edelleen kuulua yksilöllistyneiden ihmisten elämään. (Jallinoja 1991, 206-207.)

Mietittäessä yksilöllistymisen ja perheen välisiä suhteita voidaan näkökulmana käyttää myös perhekäsityksiä. Näistä käsityksistä useimmiten vastakkain asetetaan familistinen ja individualistinen perhekäsitys. Familistisen perhekäsityksen perusoletus on perheen muodostuminen vanhemmista ja lapsista. Perheen arvoa pidetään merkittävänä sinänsä ja perhettä tulisi vahvistaa. Individualistinen perhekäsitys korostaa yksilön oikeutta omaan elämään ja oman

itsensä hallintaan. Tällöin perhe saatetaan laittaa jopa toisarvoiseen asemaan. (Jallinoja 1984, 39, 43.) Yksilöllistymisen haaste saattaa toteutua paremmin individualistisessa perhekäsityksessä, jossa oma itse asetetaan perheen edelle.

Seuraavaksi tarkastelen lähemmin sitä, mikä perheessä on muuttunut ja miten. Tähän perhettä koskevaan muutokseen liittyy osaltaan myös parisuhde ja siinä tapahtuneet muutokset.

3.1 Nykyperhe

Perheessä yksilöllistyminen näkyy siinä miten yhteisöllisen vastuun ja sukusi- teiden sijasta on alettu korostaa yksilön vastuuta ja merkitystä. Voidaan ajatella, että perhe muodostuu itsenäisistä ja ainutkertaisista yksilöistä, jotka tekevät omia valintojaan (Dencik 1989 & Takala 1992, 586-587).

Yksilöllistyminen ilmenee myös perhemuotojen moninaistumisena. Yleisimmin tällä tarkoitetaan uudenlaisten ratkaisujen ilmestymistä perinteisen vanhemmat-lapsi/lapset -ratkaisun rinnalle. Tällaisia ovat esimerkiksi yksin eläminen, kommuuniasuminen sekä pienperhe, joka muodostuu kahdesta joko samaa tai eri sukupuolta olevasta aikuisesta. (Oechsle & Zoll 1992, 48.) Beck (1992, 119) pitää mahdollisena, että hyvinkin monenlaiset perhe- ja yhdessäelämisen muodot tulevat lisääntymään ja ottamaan paikkansa ydinperhemallin rinnalla. Tällöin yksilön elämässä voi toteutua useampikin perhemuoto.

Perhemuotojen lisääntyessä on tullut yhä vaikeammaksi määrittellä, mitä perheellä tarkoitetaan ja keitä perheeseen kuuluu. Enää ei ole olemassa yhtä kulttuurisesti hallitsevaa perhemallia (Stacey 1991,17). Ei myöskään voida puhua enää tavanomaisista tai normaaleista perheistä, koska sellaisia ei oikeastaan enää ole. Jallinojan (1991, 212-213) mukaan perheratkaisujen ja -mahdollisuuksien runsaus on seurausta juuri perheen ja sen määrittelyn epävarmuudesta.

Perheen määrittelyn epävarmuudesta huolimatta nykyperheelle ominaisiksi piirteiksi voidaan kuitenkin erotella seuraavat: Perhe on eriytynyt ja yksityistynyt, eli perhe on irtaantunut erilleen ympäröivästä yhteiskunnasta ja samalla osa ennen perheelle kuuluneista tehtävistä on siirtynyt yhteiskunnalle. Perhe on entistä selkeämmin oma, muusta yhteiskunnasta erillään oleva yksikönsä. (Jallinoja 1984, 37 & Virkki 1994, 6.) Samoin perheen perusta on muuttunut entistä tunnepohjaisemmaksi. Tunnesiteet kiinnittävät perheenjäseniä toi-

siinsa ja niiden pohjalta voidaan määritellä se, keitä perheeseen kuuluu. Tunnesiteet myös erottavat perheen muista yhteisöistä. (Jallinoja 1984, 38 & Marin 1994, 17 & Taskinen 1994, 3.) Toisaalta Gerris (1994, 146) kritisoi näitä näkemäksi siitä, että ne väittävät perheen tehtävien supistuneen eivätkä huomioi laajemmin perheelle kuuluvia tehtäviä, kun mukaan otetaan koko nykyperheiden kirjo ja niiden tehtävät.

Perheen modernisoitumiseen liittyy Jallinojan (1991, 212-213) mukaan myös se, että perheestä on tullut tietoisien pohdiskelun kohde. Perhe ei enää ole itsestäänselvyys, vaan vaihtoehto muiden joukossa. Tällöin valintaa perheestä voidaan pitää osoituksena yksilöllistymisestä. Tosin ratkaisua voidaan pitää tavanomaisena, mutta siinä on silti toteutunut yksilön vapaus; ratkaisu on henkilökohtainen ja vapaaehtoisuuteen perustuva. Perheen tuleminen päätöksenteon kohteeksi merkitsee Beckin (1994, 29) mukaan sitä, että perhe voidaan kaikkine ristiriitoinen kokea henkilökohtaiseksi riskiksi.

Pitkälle vietyä yksilöllistyminen edellyttäisi perheettömyyttä ja avioliittomuutta. Perheessä lasta voidaan pitää esteenä täydelliselle yksilöllistymiselle. Toisaalta lapsi koetaan viimeisenä primaarisuhteena, joka ei ole uhattuna tai jota ei voi vaihtaa. Tässä mielessä lapsi tuo kaivattua yhteisöllisyyden tunnetta yksilöllistyneen yksilön elämään. (Beck 1992, 118 & Jallinoja 1989.)

Perhe on siis pyrkinyt muuttamalla vastaamaan sitä kohdanneisiin haasteisiin. Nämä muutokset laajentavat ja samalla epämääräistävät perheen määrittelyä sekä perheenjäsenten asemaa ja tehtäviä. Myös perheen sisäiset suhteet joutuvat uudelleenmäärittelyn kohteeksi. Siksi on syytä perehtyä yhteen merkittävään suhteeseen perheen sisällä, parisuhteeseen.

3.2 Parisuhde - yksilöllistyneiden ihmisten yhteisöllisyys

Monenlaisten perhejärjestelyjen joukossa on uudenlaisen aseman ja merkityksen saanut kahden ihmisen välinen parisuhde. Tätä suhdetta voidaan pitää yksilöllistyneiden ihmisten yhteisöllisyyden ytimenä.

Yksilöllistyminen ei ole poistanut yksilöiden tarvetta kokea yhteisöllisyyttä. Hautamäen (1996, 37) mukaan uudenlainen yhteisöllisyys ilmenee siten, että liitytään yhteisöihin, joissa omat arvostukset tulevat hyväksytyiksi ja joissa itsensä ilmaiseminen on mahdollista. Tämä tapahtuu kuitenkin välttämättä liiallista sitoutumista, yhteisöllisyyden vuoksi ei enää olla valmiita uhraamaan omaa

henkilökohtaista elämää.

Yksi mahdollisuus yhteisöllisyyteen tarjoutuu parisuhteessa. Pohjimmiltaan yksilöllistyminen edellyttäisi itsenäisen ja muista riippumattoman elämätavan luomista vapaana perinteisistä malleista tai velvoitteista. Silti yksilöllistymisen vaikutus parisuhteeseen on ollut lähes päinvastainen. Yksilöllistymisen myötä etsitään ja toivotaan yhdessäoloa ja läheistä suhdetta toiseen ihmiseen, jonka kanssa voi jakaa oman sisäisen maailman. (Beck 1992, 105 & Jallinoja 1989.)

Parisuhteeseen panostetaan paljon, mutta se on myös kaiken aikaa uhatuna. Toisaalta elämään kaivataan useita suhteita, mutta silti tärkeää on myös pysyvä primaarisuhde. Pysyvällä suhteella voidaan välttää muutoin uhkaava yksinäisyys ja näin juuri yksinäisyyden pelko pitää parisuhdetta koossa. Parisuhde on tavallaan hauras ja siten aina vaarassa päättyä, siksi siitä pidetään tiukasti kiinni. Yksilöllistyminen ei siis johda pelkästään yksinäisyyteen, vaan se luo paineita yhteisöllisyyteen. (Beck 1992, 114 & Jallinoja 1989.) Silti parisuhteesta on tullut jotakin vaihdettavissa olevaa, enää siihen ei välttämättä sitouduta eliniäksi, vaan siksi ajaksi kun se tuo tyydytystä ja täyttymystä elämään (Beck 1990, 20).

Parisuhdetta tutkinut Tolkki-Nikkonen (1990, 16) on kiinnittänyt huomiota avioliitossa tapahtuneeseen muutokseen. Aiemmin parisuhteen onnistumisen kriteereinä olivat lapset ja avioliiton kesto, nykyään parisuhteelta kaivataan onnellisuutta ja mahdollisuutta toteuttaa itseään. Avioliittoon liitetään kumppanuus, intimiteetti sekä itsensä toteuttaminen. Perheestä puhuttaessa painotetaan tunteiden ja parisuhteen merkitystä, parisuhteesta on tullut perhesysteemin perustekijä. (Myös Campbell 1985, 6-7.) Myös Björnberg (1992, 10) tuo esiin sen, että lapsiperheissäkin miehet ja naiset haluavat enemmän aikaa henkilökohtaisiin kiinnostuksen kohteisiin ja heillä on yksilöllisiä odotuksia myös parisuhteessa. Edelliset osoittavat sen, että myös parisuhteessa halutaan toteuttaa yksilöllistymisen periaatteita.

Gittins (1985, 84) esittää, että nykyisin avioliitot perustuvat pitkälti rakkautteen, romantiikkaan, seksuaaliseen viehätykseen sekä kumppanuuteen kun taas aiemmin historiassa taloudelliset syyt olivat etusijalla. Tätä näkemystä puolestaan kritisoi Segalen (1986, 107), joka myöntää kyllä nykyavioliiton perustuvan rakkaudelle, mutta pitää yleisenä väärinkäsityksenä sitä, että ennen olisi menty avioon vain taloudellisten syiden vuoksi.

Tolkki-Nikkonen (1990, 22) on parisuhdetutkimuksessaan erotellut kahdenlaisia perheitä. Ensinnäkin on perinteisiä perheitä, jotka rajoittavat erityisesti naisen vapautta. Toiseksi on moderneja perheitä, joissa itsenäiset yksilöt keskittyvät omaan kehitykseensä ja sitoutuvat parisuhteeseen ja perheeseen vain rajoitetusti. Tosin Tolkki-Nikkonen pitää mahdollisena kolmattakin vaihtoehtoa, jossa itsensä kehittäminen ja rakkaus ovat toisiaan vahvistavia ja ristiriidattomia ja ne kasvavat molemminpuolisesta riippuvuudesta.

Kahden aikuisen suhteessa on kyse omien ja kumppanin tarpeiden ja toiveiden yhteensovittamisesta. Parisuhde vaatii yhteisiä päätöksiä ja kompromisseja. Pariskunnat, jotka ovat valinneet elämän ilman lapsia, jakavat sitoutumisen tähän päätökseen. Ainakin heillä parisuhde ja sen jatkuminen ja suunta ovat riippuvaisia vain heidän keskinäisestä suhteestaan. Heillä parisuhteen yksilöllistymisen vaatimusten voisi ajatella korostuvan.

4 PERHE PUNTARISSA: MILLAISIN PERUSTELUIN ERI PERHERATKAISUJA MIETTÄÄN

Tässä työssä käsittelen vapaaehtoista lapsettomuutta pariskunnan perhevalintana, johon on luultavasti liittynyt myös muiden vaihtoehtojen puntarointia. Tämän vuoksi käyn seuraavaksi läpi nykyvanhemmuutta sekä vanhemmuudessa tapahtuneita muutoksia, jotka voivat vaikuttaa valinnan taustalla. Lisäksi tuon esiin asian vastapuolen, eli näkökantoja, jotka puolustavat vanhemmuutta ja sen valitsemista elämän vaihtoehdoksi. Perustelut vanhemmuuden tai lapsettomuuden valitsemiselle eivät kaikista näkökulmista ole ääripäitä toisilleen, mutta tässä työssä käsittelen niitä erillisinä.

4.1 Muuttunut vanhemmuus ja vanhemmuuden haasteet

Muutokset vanhemmuudessa ja käsityksissä vanhemmuudesta ovat tehneet vanhemmuudesta asian, johon liittyvät pohdinta ja suunnittelu. Enää vanhemmuuteen ryhtymistä ei voida pitää perinteen velvoittamana toimintana tai pelkkänä ajautumisena. Vanhemmuuden välttäminen tai viivyttäminen on nykyisin mahdollista ja nämä ovat reaalisia vaihtoehtoja perhettä suunniteltaessa. Seuraavaksi esittelen tutkimuksia vanhemmuudesta ja siitä, miten vanhemmuus voidaan kokea vaikeana.

Vanhemmuutta ei siis enää pidetä ainoana elämän vaihtoehtona eikä myöskään biologisena välttämättömyytenä. Vanhemmuudesta on tullut vaihtoehto, yksi elämänvalinta muiden joukossa (Callan 1985, 18 & Nurminen & Roos 1994, 123). Aiemmin suvunjatkamista saatettiin pitää luonnollisena asiana, enää se ei ole perheen itsestäänselvä eikä ainoa tehtävä. Lapsista on tullut osa elämän suunnittelua, voidaan valita, halutaanko lapsia vai ei. (Beck-Gernsheim 1990, 135 & Ziehe 1991, 98.)

Sen lisäksi, että koko kysymystä vanhemmaksi ryhtymisestä pohditaan toisella tavalla kuin ennen, voidaan myös ajatella, että vaatimukset vanhemmuuteen liittyen ovat kasvaneet (Hamner & Turner 1990, 1). Dencik (1989) pitää keskeisenä vanhemmuuteen liittyvässä muutoksessa sitä, että nykyään jokapäiväinen elämä muuttuu kiihtyvällä tempolla. Vanhemmat eivät enää voi kasvat-
taa omiin kokemuksiinsa perustuen, mutta eivät myöskään voi tietää tulevasta muuta kuin että muutos tulee jatkumaan ja kiihtymään. Vanhemmilla ei siis oikeastaan ole pohjaa, jonka perusteella miettiä lapsen valmistamista aikuisuuteen. Vanhemmat ovat ensi kertaa tilanteessa, jossa lapset täytyy kasvattaa toisin kuin heidät itse on kasvatettu sekä toisenlaisiksi kuin he itse ovat.

Vanhemmuuteen ryhtymisessä huomiota voidaan kiinnittää myös sen mukanaan tuomaan vastuuseen, vaatimuksiin ja vaikeuksiin (Campbell 1985, 6-7). Vaikka lapsi tuo iloa ja emotionaalista läheisyyttä, niin samalla tiedostetaan, että lapsi voi olla myös rasite, este ja taakka (Ziehe 1991, 99). Lapsen liittyvät rasitteet voivat Callanin (1985, 68) mukaan olla seuraavanlaisia: emotionaaliset ja taloudelliset rasitteet, henkilökohtaisiin mahdollisuuksiin liittyvät rajoitukset, rasitteet parisuhteelle, fyysiset vaatimukset sekä maailman väestöongelmaan liittyvä ristiriita.

Tutkimuksissa on todettu myös se, miten vanhemmuuden mukanaan tuomaan vastuuseen ja siihen sitoutumiseen halutaan olla valmiita. Osa nuorista aikuisista on halukkaita viivyttämään vanhemmuuteen siirtymistä. Tällä lailla he välttävät liian varhaisen sitoutumisen ja antavat itselleen mahdollisuuden vapaaseen ajankäyttöön, elämästä nauttimiseen sekä itsensä ja identiteettinsä testaamiseen. Vanhemmuuden aika on vasta tämän jälkeen. (Oechsle & Zoll 1992, 50-51.)

Vanhemmuuteen liittyen voidaan pohtia myös omaa identiteettiä. Lapsen kasvatukseen liitetään oman aikuisen identiteetin selkiytyminen sekä varmuus omasta itsestä, eli oma identiteettityö halutaan valmiiksi ennen lapsen saamista. Identiteetin etsintä ja kokeilu voivat nuoruusiän jälkeen jatkua vielä aikuisiäs

sä. Myös aikuiselle on luvallista kokeilla erilaisia elämäntapoja ja -tyylejä. Tätä kautta on syntymässä aikuisuuden identiteettien joustavuus. (Oechsle & Zoll 1992, 51-52.)

Toisaalta aikuisuus voidaan kokea paikoilleen jämähtämisenä (Hoikkala 1993, 86). Tällaista valmista aikuisuuden mallia kuitenkin vieroksutaan ja samalla korostetaan sitä, miten aikuisuus on itsenäisyyttä. Hoikkalan haastattelumat vanhemmat eivät kokeneet itseään kasvattajiksi, koska kasvattaminen liittyy heidän mukaansa juuri valmiiseen ja kaavoihin kangistuneeseen aikuisuuteen.

Aikuisen identiteetin saavuttamisesta Björnberg (1992, 11) toteaa, että aikuisuus on nykyään henkilökohtainen tunne eikä ole olemassa mitään yhteistä tunnusmerkkiä, symbolia tai ikää tälle ryhmälle. Joidenkin kohdalla aikuisen identiteetin etsintä voi olla loputon prosessi. Tällöin voidaan miettiä löytyykö vanhemmuudelle lainkaan sijaa.

Vanhemmuuden muuttumiseen on vaikuttanut yhteiskunnan modernisoituminen, mutta myös muutokset lapsuudessa ja käsityksissä lapsuudesta. Vanhemmuuden vastuualueet ovat muuttuneet ja Beck-Gernsheimin mukaan tällä hetkellä vanhempien eettinen ja sosiaalinen vastuu on suurimmillaan koko historian aikana. Hän esittää vanhempien vastuualueiksi seuraavia:

- 1) Kasvatuksessa tavoitteet on asetettu hyvin korkealle; kasvattajan kyvykkyys mitataan lapsen menestymisellä.
- 2) Terveydelliset velvoitteet ovat muuttuneet lääketieteen edistyksen myötä. Vanhempien vastuu lapsen terveydestä alkaa jo raskausaikana, jolloin pitää taata lapselle terveellinen ympäristö kehittyä.
- 3) Lapselle pitää pystyä takaamaan psyykinen hyvinvointi. Lapsen tarpeet täytyy huomioida ja kunnioittaa tämän toiveita, jotta liitettyinä läheisyyteen ja lämpöön ne takaisivat lapselle turvallisen ympäristön kasvaa aikuiseksi.
- 4) Lasta on suojeltava ympäristön vaaroilta. Ekologiset uhat kohdistuvat myös lapseen. Vanhempien vastuukenttä on siis hyvin laaja ja arkielämässä vanhemmat voivat tuntea itsensä voimattomiksi: he eivät voi suojella lasta kaikelta ympäröivässä yhteiskunnassa. Vanhemmilla on edessään kamppailu ja tasapainon etsiminen ympäristön ja lapsen vaatimusten välillä. (Beck-Gernsheim 1992, 59-69.)

Avioliiton ja vanhemmuuden ei nykyään oletetakaan sujuvan itsestään selvästi ja täysin ongelmitta (Campbell 1985, 6-7.). Tähän liittyy Callanin (1985, 32) mukaan pitkälti se, että moderni yhteiskunta ei valmista nuoria ihmisiä vanhemmuuteen eikä sen mukanaan tuomiin ongelmiin. Yksi ilmentymä vanhempien tarpeesta saada apua kasvatustehtävässä on lisääntynyt määrä

erilaisia oppaita, kirjoja ja lehtiä lastenkasvatukseen liittyen (Campbell 1985, 7). Beck-Gernsheimin (1992, 66) mukaan tällaiset oppaat ovat osoitus siitä, että lastenkasvatuksesta on tehty vanhempien henkilökohtainen vastuu ja tehtävä. Toisaalta kasvatustieteellisen asiantuntijavaltaisuus on jättänyt vanhemmat taka-alalle, heitä neuvotaan kasvatusasioissa (Hoikkala 1993, 47).

Gerson & Berman (1991) tutkimuksen mukaan nuoret aikuiset todella pohtivat vanhemmuutta ja siihen ryhtymistä. Tutkimuksessa oli mukana sekä miehiä että naisia kahdesta ikäryhmästä. Tuloksena oli, että nuoremmat naiset ja vanhemmat miehet miettivät enemmän vanhemmuuden mukanaan tuomia taloudellisia rasitteita, kun taas vanhemmat naiset ja nuoremmat miehet painottivat enemmän henkilökohtaisia ja sosiaalisia rajoitteita.

Kaiken kaikkiaan vanhemmuudesta on tullut asia, jota entistä enemmän pohditaan myös psykologisen ja pedagogisen tietämyksen valossa. Lasten saamisesta tulee yhä kasvavan ja huolellisemman suunnittelun kohde, koska oma elämänsä on yhä enemmän oman suunnittelun varassa. (Beck-Gernsheim 1990, 145-146.)

Vanhemmuuteen liitetään siis nykyisin vahvasti suunnittelu sekä valinta. Samalla vanhemmuus kietoutuu kysymykseen aikuisuudesta, sen mukanaan tuomista vastuista ja velvollisuuksista ja jokaisen henkilökohtaisesta suhteesta niihin. Vanhemmuuteen ei liity pelkästään ihannoitua, vaan se voidaan nähdä myös vaikeana asiana.

4.2 Vanhemmuus elämän rikastuttajana ja henkilökohtaisena täyttymyksenä

Suuri osa aikuisista ihmisistä päättää kuitenkin perustaa perheen lapsineen. Seuraavat näkökannat puolustavat vanhemmuuteen ryhtymistä ja painottavat sitä, miten vanhemmuus voidaan kokea hyvin merkittävänä osana omaa elämää.

Useimmiten halua ryhtyä vanhemmaksi lähestytään biologisten, sosiaalisten ja psykologisten syiden näkökulmasta. Callan & Noller (1987, 185-188) pitävät keskeisimpinä syinä vanhemmuuteen juuri biologista lisääntymistarvetta, eli tarvetta hoivata ja suojella, sekä sosiaalisia normeja ja odotuksia kuin myös psykologisia tarpeita ja motivaatioita. Näiden lisäksi Callan (1985, 31) nostaa esiin vielä taloudelliset syyt, joiden merkitys nykyaikana on kuitenkin vähentynyt tai

saattanut jopa kääntyä päinvastaiseksi, eli vanhemmat hyötyvät taloudellisesti siitä että heillä on vähemmän lapsia.

Erilaisista tarpeista, varsinkin psykologisista, lähtevät vanhemmuuden perustelut ovat hyvin yksilöllisiä, yksilöä korostavia. Gittins (1985, 110) puolestaan esittää vanhemmuuden olevan sidoksissa kulttuurisiin arvoihin, eli ideaan perheen muodostamisesta ja perheessä elämisestä. Hän painottaa nykypäivän vanhemmuuden motiivien nousevan nimenomaan historiasta. Tätä taustaa vasten katsottuna perheen perustamisen taustalla ovat pääasiassa patriarkaaliset arvot, taloudelliset ja poliittiset syyt, statuksen kohottaminen, mutta myös rakkaudentarve, yksinäisyydenpelko sekä tarve tulla hyväksytyksi normaalina.

Osin jo edellisiin liittyen Hamner & Turner (1990, 2-3) listaavat vanhemmuuden sosiaalisiksi merkityksiksi seuraavat seikat: Vanhemmuutta pidetään moraalisenä velvollisuutena samoin kuin kansalaisvelvollisuutena. Vanhemmaksi ryhtymistä pidetään luonnollisena käyttäytymisenä. Lasten kautta saavutetaan seksuaalinen identiteetti ja lapset tekevät perheestä täydellisen, kokonaisen. Lasten haluamista ja hankkimista pidetään normaalimpana käytöksenä kuin jotakin vaihtoehtoista elämäntapaa.

Miller (1987, 583) on tutkimuksessaan selvittänyt vanhemmilta heidän käsityksiään lasten arvosta. Vanhemmat kertoivat, että lasten kautta he kokevat kuuluvansa omaan primaariryhmäänsä, perheeseen, jossa on mahdollista kokea rakkautta ja yhteenkuuluvuutta. Lapset antavat tarkoitusta elämään ja rikastuttavat vanhempien kokemuksia. Lasten kautta vanhemmat kokevat saavuttaneensa aikuisen statuksen ja identiteetin sekä kehittyneensä monella tavalla. Kutakuinkin samat teemat nousivat esiin myös Callanin (1985, 68) tutkimuksessa. (Ks. myös Belsky, Ward & Rovine 1986, 121-122.) Näissä perusteluissa lapsella on selvä tehtävä perheessä sekä vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Lapset tuovat sisältöä ja tarkoitusta vanhempien elämään (Beck-Gernsheim 1990, 138-142).

Edellisten lisäksi lasten kautta vanhemmat voivat kokea saavuttavansa jotakin ja he voivat kokeilla luovuuttaan, esimerkiksi kasvatuksessa. Lapset antavat myös virikkeitä ja huvia, lisäksi jokapäiväisessä elämässä heistä on apua kotiaskareissa. Joidenkin vanhempien mielestä lapset ovat edelleenkin turva vanhemmalle iälle. Kaiken kaikkiaan vanhemmat kokevat lasten arvon moraalisesti: he kokevat olevansa kaiken kaikkiaan parempia ihmisiä vanhemmina kuin mitä olisivat ilman lapsia. (Miller 1987, 583 & Callan 1985, 68.)

Vanhemmuutta voidaan perustella myös vanhenemisen ja myöhemmän elämän näkökulmasta. Tällöin vanhemmuus voidaan nähdä palkitsevana varsinkin keski-iässä ja vanhuudessa, koska tällöin vanhemmuuden vastuut ja velvoitteet ovat vähentyneet. Lisäksi lapset estävät vanhemmalla iällä eristäytymisen ulkopuolisesta maailmasta, sosiaaliset suhteet säilyvät ainakin heidän kauttaan. Tällöin lapsilla on tärkeä merkitys vanhenevan ihmisen hyvinvoinnille. (Brubaker 1991, 234-235.) Tämä perustelu vanhemmuudelle tulee ehkä harvoin esiin vielä siinä vaiheessa, kun perhettä suunnitellaan ja omaa ratkaisua mietitään. Se voi silti olla jossakin vaiheessa hyvin voimakaskin vanhemmuuden motiivi.

Edellä mainittujen näkemysten perusteella vanhemmuus voidaan nähdä kokonaisuutena, joka muotoutuu aikuisten sisältä sekä ulkopuolelta tulevista motiiveista. Omiin käsityksiin vanhemmuudesta vaikuttavat sisäiset tarpeet, kiinnostukset ja toiveet kuin myös ulkoapäin tulevat odotukset ja kulttuurin määrittämät käyttäytymismallit. Myös vanhemmuus voidaan nähdä ratkaisuna, johon liittyvät perinteet sekä omat yksilölliset kiinnostukset.

Voisi ajatella, että vapaaehtoisesti lapsettomilla ei edellisten kaltaisia tarpeita tai kiinnostuksia ole, koska he ovat päätyneet omaan valintaansa. Toisaalta heillä voi olla erilaiset keinot täyttää kyseisiä tarpeitaan ja elämänavalueitaan, ja omasta ratkaisustaan huolimatta he saattavat miettiä edellä mainittuja, lapsen ja lapsen merkitykseen liittyviä asioita.

Vertailevassa tutkimuksessaan Ramu & Tavuchis (1986) ovat todenneet vanhempien liittävän lapsiin ilon, nautinnon, rentoutumisen sekä perheyhteyden, kun taas vapaaehtoisesti lapsettomat kokivat lasten olevan esteenä itsensä toteuttamiselle sekä parisuhteelle. Eli vapaaehtoisesti lapsettomat painottavat lapsiin liittyviä kielteisiä puolia. Umbersonin & Goven (1989) tutkimuksessa vanhemmat kokivat elämällään olevan enemmän tarkoitusta ja itsetuntonsa vahvemmaksi, mutta vapaaehtoisesti lapsettomat olivat yleisesti tyytyväisempiä elämäänsä, ilman päivittäisiä velvollisuuksia ja huolia.

Toisaalta sekä lapsettomuutta että vanhemmuutta voidaan perustella samantapaisilla näkökulmilla. Molempiin voidaan liittää esimerkiksi henkilökohtaiset syyt, kuten itsensä toteuttaminen tai parisuhteeseen liittyvät syyt. Perustelut voivat siis olla samanlähtöisiä, mutta ne eroavat siinä, kumman ratkaisun perusteluina niitä käytetään.

5 VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS

5.1 Keitä ovat vapaaehtoisesti lapsettomat?

Työssäni käytän termiä vapaaehtoinen lapsettomuus, joka on suora suomennos englanninkielisestä termistä "voluntary childlessness/voluntarily childless". Muita käytössä olevia termejä ovat "childless by choice", "intentional childlessness" sekä "childfree couples/marriages". Suomenkielisistä vastineista valitsin vapaaehtoisen lapsettomuuden, koska se sisältää olennaisen informaation näistä kaikista termeistä; valinnan, tarkoituksellisuuden sekä vapauden lapsista.

Vapaaehtoisen lapsettomuuden määrittely on ongelmallista, koska sillä voidaan tarkoittaa useanlaisia ratkaisuja. Esimerkiksi opiskelun, työn tai epävarmuuden vuoksi lasten hankinnan siirtämistä myöhemmäksi tai epämääräiseksi ajaksi voidaan pitää vapaaehtoisena lapsettomuutena. Samoin yksilöt itse saattavat kääntää oman tilanteensa vapaaehtoiseksi lapsettomuudeksi, jos esimerkiksi sopivaa kumppania ei ole löytynyt.

Aiemmissa tutkimuksissa käytetyt vapaaehtoisesti lapsettomien pariskuntien kriteerit voidaan rajata seuraavasti (Callan 1985, 105 & Callan & Noller 1987, 195 & Houseknecht 1987, 369-372.):

- 1) Pariskunta on tehnyt tietoisin valinnan lapsettomuudesta sekä sitoutunut tähän valintaan, eli valinta on pysyvä.

- 2) Pariskunnalla ei ole tiedossa biologista syytä lapsettomuuteen, eli vapaaehtoisesti lapsettomilla on (tai olisi ollut ennen sterilointia) mahdollisuus saada lapsia. Tähän liittyvät siis myös iän mukanaan tuomat rajoitukset.
- 3) Pariskunnasta kummallakaan ei ole lapsia aiemmista suhteista eikä myöskään adoptiolapsia eikä lapsi kuulu kummankaan tulevaisuudensuunnitelmiin. Eli kumpikaan pariskunnasta ei ole ollut koskaan vanhemman roolissa eikä nainen ole synnyttänyt lasta.
- 4) Parisuhde on kestänyt jo useampia vuosia, joten pariskunta on elänyt päätöksensä kanssa jo pidemmän aikaa ja kokenut myös ympäristön reaktiot siihen.
- 5) Avioliiton katsotaan kuuluvan vapaaehtoiseen lapsettomuuteen sikäli, että juuri avioliitossa eläviin kohdistuvat ympäristön paineet ja odotukset perustaa perhe lapsineen. Toisaalta jomman kumman sterilointi riittää avoliitossakin kriteeriksi vapaaehtoiselle lapsettomuudelle.

Vapaaehtoisesti lapsettomiin on tutkimuksissa yhdistetty seuraavanlaisia demografisia piirteitä:

- syntymäjärjestys lapsuuden perheessä (esikoisia tai ainoita lapsia)
- saavutukset koulutuksessa ja työelämässä (menestyminen)
- vähäinen uskonnollisuus
(Callan 1985, 113 & Houseknecht 1987, 379-383 & Veevers 1983, 80.)
- perhetausta, kodin ilmapiiri (ks. myös Veevers)
- itsenäisyyden aste omassa elämässä
- aviollinen sopeutuminen ja tyytyväisyys
(Houseknecht 1987, 379-383.)
- epätraditionaaliset sukupuoliroolit
- myöhäinen avioitumisikä (ks. myös Veevers)
- avioeron kokeneita
(Callan 1985, 113.)
- asuminen urbaanilla alueella (Veevers 1983, 80).

Tällaisista taustaseikoista voidaan nostaa esiin niiden spekulatiivisuus. Ne eivät ole riittäviä eivätkä välttämättömiä eikä niitä esiinny kaikilla. Kyseisiä seikkoja voidaan käyttää kuvaamaan kulloistakin tutkimusryhmää, mutta ne eivät ole yleistettävissä esimerkiksi eri kulttuureihin.

5.2 Vapaaehtoinen lapsettomuus Suomessa

Tarkkaa lukumäärää Suomen vapaaehtoisesti lapsettomista pariskunnista ei ole olemassa, mutta tilastot syntyvyydestä sekä ennusteet antavat suuntaa siitä, mitä syntyvyydessä on tapahtunut ja tulee tapahtumaan.

Tilastokeskuksen julkaisu "Suomalainen perhe 1994" kertoo paljonko Suomessa kaikkiaan on lapsettomia pariskuntia. Tämän julkaisun mukaan vuonna 1992 suomalaisista perheistä lapsettomia aviopareja oli 27,4% ja lapsettomia avopareja 9,4%. Näihin lukuihin on laskettu myös pariskunnat, jotka mahdollisesti vielä saavat lapsia sekä ne, joiden lapset ovat jo lähteneet kotoa, ja ne, joiden lapsettomuus ei ole vapaaehtoista. Vertailukohteena voi käyttää lapsiperheitä, joita tuona vuonna oli yli puolet kaikista perheistä (aviopari, joilla lapsia 44,9% ja avopari, jolla lapsia 5,5%).

STAKESIN julkaisu "Lisääntyminen ja sen trendit" vuodelta 1996 kertoo syntyvyydestä sen, että huolimatta julkisuudessa esitetyistä epäilyistä syntyvyyden vähentymisestä synnytykset eivät kuitenkaan ole vähentyneet 1990 -luvulla. Ikäryhmittäin tarkasteltuna hedelmällisyys on vähentynyt 15 - 19 -vuotiailla lähes puolella ja 20 - 24 -vuotiailla lähes neljänneksen. Sen sijaan tätä vanhemmissa ikäluokissa hedelmällisyys on kasvanut, suhteellisesti eniten 30 - 39 -vuotiailla. Eli lasten hankintaa lykätään myöhemmäksi, mutta kaiken kaikkiaan syntyvyys ei ole vähentynyt.

Ennusteiden mukaan lapsettomuus on kuitenkin kasvussa. Naisista vähintään yhden lapsen synnyttäneiden osuus on pienentymässä ja ennusteen mukaan nyt hedelmällisessä iässä olevista naisista enää 80% synnyttää vähintään yhden lapsen. Eli noin 20% naisista jää tahtoen tai tahtomattaan lapsettomiksi. Tähän vaikuttaa osaltaan myös se, että lapsen hankinta on siirtynyt lisääntyneen koulutuksen ja työssäkäynnin vuoksi yhä vanhemmalle iälle yhä useammalla naisella. Tällöin aiempaa hieman suurempi osa jää lapsettomaksi tahtomattaan, koska todennäköisyys tulla raskaaksi pienenee iän myötä. (Suomalainen perhe 1994, 36.)

5.3 Miten ratkaisu vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy?

Päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy prosessissa, jossa aletaan miettiä omaa elämää, tulevaisuutta ja sen eri vaihtoehtoja. Päätöksenteon ajankohta voi

vaihdella, mutta jossakin vaiheessa perhe ja siihen liittyvät ratkaisut tulevat ajankohtaisiksi omalla kohdalla.

Campbell (1985, 15-17) liittyy päätöksentekoprosessin osaksi sosialisatioprosessia. Prosessi alkaa jo lapsuudessa, jolloin lapsi alkaa luoda perustaa käsityksilleen aikuisista ja heidän rooleistaan; miehisyydestä, naisuudesta, avioliitosta, vanhemmuudesta, raskaudesta ja lasten hoidosta. Eli lapsena sisäistetyt merkitykset vanhemmuuteen liittyen ovat pitkälti peräisin omasta perheestä ja vuorovaikutuksesta vanhempien kanssa, vaikkakin perhe on vain yksi osa koko sosialisatioprosessia. Koska sosialisatioprosessi on elinikäinen, myös monet muut seikat oman perheen lisäksi vaikuttavat päätökseen.

Goldscheider & Waite (1991, 40) tuovat esiin sen, miten jo lapsena syntyy idea siitä, millaista elämää aikuisena halutaan. Aikuisen rooleja kokeillaan eri tavoin ja tehdään enemmän tai vähemmän konkreettisia elämänsuunnitelmia. Elämänsuunnitelmat ohjaavat toimintaa ja vaikuttavat nuorten aikuisten elämään ja päätöksiin. Näiden elämänsuunnitelmien kulmakivenä ovat työ ja perhe. Lasten kokemukset omasta perheestä vaikuttavat vahvimmin siihen, millaisen perheen he itse perustavat. Tosin Morell (1994, 46) kiistää näkemyksen lapsuuden perheen kokemusten määräävästä vaikutuksesta omassa perheratkaisuissa. Varhaiset kokemukset ovat tärkeitä, mutta valinnat riippuvat myös muista kokemuksista ja tilanteista.

Aiemmissä tutkimuksissa on päätöksentekoprosessissa huomioitu kaksi seikkaa: päätöksenteon vaihe sekä päätöksen tietoisuus. Päätös voidaan tehdä itsenäisesti jo ennen parisuhdetta tai avioliittoa (early deciders), jolloin päätöksen taustalla vaikuttavat omat varhaiset kokemukset perheestä ja lapsista. Päätös voidaan tehdä myös vasta parisuhteessa (postponers), jolloin tavallisin tapa päätöksen syntymisessä on lasten saamisen ja siitä päätöksen teon viivyttäminen.

Callanin (1985,121) mukaan vapaaehtoisesti lapsettomille usein esitetään kysymys siitä, miksi he ollenkaan menivät naimisiin, mikäli he eivät halua lapsia. Callan pitää oleellisena sitä, että erotetaan päätöksentekotapa. Parisuhteessa päätöksen tekevistä suurin osa menee naimisiin olettaen jonakin päivänä hankkivansa lapsia ja vasta yhdessä elettyä syntyy päätös lapsettomuudesta. Molemmilla tavoilla päätöksen tehneille on yhteistä kuitenkin se, että avioliitto solmitaan jotta saavutetaan laillinen, taloudellinen sekä emotionaalinen turva. (ks. myös Campbell 1985)

Prosessissa, jossa päädytään vapaaehtoiseen lapsettomuuteen, voidaan päätöksenteon ajankohdan lisäksi eritellä se, kuka teki aloitteen. Itsenäisen pää-

töksentekomallin ja yhteisen päätöksentekomallin lisäksi voidaan erottaa vielä vaimovaikutteinen ja miesvaikutteinen päätöksentekomalli (Houseknecht 1987, 384). Houseknechtin mukaan yleisin malli on se, jossa vaimo tekee aloitteen ehdottaen lapsettomana pysymistä ja mies hyväksyy tämän.

5.3.1 Ennen parisuhdetta päätöksen tehneet

Ennen vakituista parisuhdetta lapsettomuudesta päättäneillä perustelut pohjautuvat useimmiten omaan lapsuuteen, omiin kokemuksiin ja mielikuviin. Ajan myötä aikuisuuden mukanaan tuomat kokemukset ja niille annetut merkitykset voivat korvata alkuperäiset perustelut. Näin perustelut muuttuvat relevantimmaksi aikuiselle persoonalle, mutta silti niiden perusta voi olla lapsuudessa. Tämä tulee esiin kertomuksissa ja muistoissa lapsuudesta, jotka nostavat esiin alkuperäisiä motiiveja. (Campbell 1985, 36-37.)

Campbellin (1985, 36) mukaan ei kuitenkaan välttämättä ole mitään selkeää syytä siihen, että päätös lapsettomuudesta on syntynyt jo varhain. Taustalla saattaa olla omat kokemukset vanhemmuuden rajoituksista, vastuusta ja huolistä sekä kriittisyys omien vanhempien kasvatustyötä kohtaan. Kuva vanhemmuudesta ja lapsista on muodostunut kielteiseksi. (Callan 1985, 116 & Campbell 1985, 15.) Tämä ei kuitenkaan ole vielä riittävä peruste päätöksen syntymiselle. Tässä on syytä huomioida myös yksilön valikoivuus menneisyyden ja muistojen suhteen (Campbell 1985, 38).

Aloittaessaan parisuhdetta nämä varhain päätöksen lapsettomuudesta tehneet joutuvat miettimään uudelleen suhteensa omaan päätökseensä. Useimmille lapsettomuus on ennako-oletuksena avioliitolle, ja siksi toisen osapuolen suhtautuminen lapsien hankkimiseen on ratkaisevan tärkeää. Viimeistään avioliitossa lapsiasia tulee jossakin vaiheessa ajankohtaiseksi ja silloin myös ympäristön odotukset ja paineet ovat voimakkaimmillaan.

Samanhenkisen kumppanin kanssa ei asia ole ongelma, koska tällöin voidaan yhdessä jakaa sitoutumisen lapsettomuuteen. Jos kumppani haluaa ehdottomasti lapsia, voi edessä olla suhteen loppuminen tai omasta päätöksestä luopuminen. Kumppanin taivuttelu lapsettomuuteen on myös mahdollinen ratkaisu ristiriitaan. (Campbell 1985, 20-21.) Callanin (1985, 110) mukaan nämä varhain päättäneet pyrkivät löytämään samalla tavalla ajattelevan kumppanin, tai ainakin kumppanin, jolla on ambivalentti suhtautuminen omiin lapsiin.

Houseknechtin (1987, 384-385) tutkimuksissa kävi ilmi, että ennen parisuhdetta päätöksen tehneet olivat enemmän sitoutuneita päätökseensä kuin parisuhteessa päätöksen tehneet ja olivat valmiimpia jopa avioeroon, ellei puoliso suostunut päätökseen pysyä lapsettomana.

5.3.2 Parisuhteessa päätöksen tehneet

Päätöksentekoprosessi voi alkaa myös vasta parisuhteessa ilman, että kummallakaan lapsettomuus olisi ollut aiemmin tietoisien päätöksenteon kohteena. Tässä päätöksentekomallissa lapsettomuus ei ole avioliiton ennako-oletus vaan jotakin, joka syntyy eletessä parisuhteessa (Campbell 1985, 22). Vanhemmuuden tai lapsien miettiminen ei pariskunnan mielestä välttämättä ole edes tarpeellista tai ajankohtaista, sitä siirretään myöhemmäksi tulevaisuuteen. On kuitenkin todettu, että mitä kauemmin pysytään lapsettomana, eli viivytellään päätöstä, sitä varmemmin sitoudutaan päätökseen pysyä lapsettomana. (Campbell 1985, 23, 33.)

Päätöksen viivyttely ja lykkäys voi tapahtua useampaan kertaan: pariskunta haluaa ensin saada elämän järjestykseen ennen mahdollisia lapsia. Tähän voi kuulua opiskelujen loppuunvienti, työkokemuksen hankkiminen, rahan säästäminen, kumppanin tuntemaan opetteleminen sekä elämästä nauttiminen ilman lapsia. Lopulta pariskunta huomaa olevansa tilanteessa, johon lapset eivät enää sovi. Heille on kehittynyt aikuiskeskeinen elämäntapa, josta olisi vaikea luopua lapsen tähden. (Callan 1985, 110, 118 & Campbell 1985, 57 & Houseknecht 1987, 370, 384 & Veevers 1983, 90.) Campbell (1985, 26) tuo esiin myös sen, että ne pariskunnat, jotka viivyttävät lasten hankintaa voivat tarkkailla, arvioida ja vertailla kahta elämäntapaa ja saada tästä lisävahvistusta omalle tulevalle päätökselleen pysyä lapsettomana.

Veevers (1980, 17-27) erottelee parisuhteessa päättävien päätöksenteossa neljä eri vaihetta: 1) Lasten hankinnan siirtäminen tietyksi ajaksi 2) Lasten hankinnan siirtäminen epämääräiseen tulevaisuuteen 3) Kun lasten hankinta tulee pohdinnan kohteeksi, vertaillaan vanhemmuuden etuja ja haittoja 4) Pysyvän lapsettomuuden hyväksyminen.

Viivyttelijöiden uskomukset ja ominaisuudet ovat lähellä vanhemmiksi haluavia, päinvastoin kuin ennen parisuhdetta päättäneillä (Callan 1985, 110-111). Aiemmin päättäneillä on selvästi negatiivisempi kuva lapsista ja elämästä

lasten kanssa kuin myöhempään päättävillä. Myöhempään päättävillä keskeinen syy on elämäntapa, joka on kehittynyt ilman lapsia ja johon lapset eivät enää sovi. Molemmat suhtautuvat neutraalisti lapsikysymykseen ja voivat sanoa, että jos puoliso olisi välttämättä halunnut, niin heillä voisi olla lapsia. (Campbell 1985, 28).

Edellisten kaltaiset päätöksenteon jaottelut jättävät niukasti tilaa muunlaisille päätöksentekomalleille, joita varmaankin löytyy. Edellistä jaottelua ovatkin tutkimuksissaan käyttäneet lähinnä vain Callan ja Campbell, muilla tutkijoilla huomio ei ole ollut tämältyyppisessä jaottelussa.

5.3.3 Päätökseen sitoutuminen

Kun päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on syntynyt, on edessä päätökseen sitoutuminen. Tämä sisältää keskeisesti ehkäisyn, eli kontrollin omasta kehosta. Kontrolli on merkittävä asia sikäli, että lapsi, jota ei ole suunniteltu omaan elämään, tuhoaisi muodostuneen elämäntavan sekä samalla mielikuvan omasta itsestä. (Campbell 1985, 136.)

Houseknechtin (1987, 385) mukaan päätökseen sitoutumisesta on vaikeaa saada yhtenäistä tutkimustietoa. Vapaaehtoisesti lapsettomat käyttävät tehokkaasti ehkäisyä, mutta osa heistä on valmiita myös aborttiin pysyäkseen päätöksessään. Aborttia pidetään kuitenkin äärimmäisenä keinona. Tavallisimmat ehkäisymenetelmät ovat ehkäisytabletit tai sterilointi. Sterilointi voidaan kokea kuitenkin liian lopullisena, koska se ei anna mahdollisuutta valita uudelleen (Callan 1985, 140 & Campbell 1985 125-136).

Callan (1985, 111) on tutkimuksissaan löytänyt eroja ehkäisykäyttäytymisessä ennen parisuhdetta päättävien ja parisuhteessa päättävien välillä. Hänen mukaansa ennen parisuhdetta päätöksen tehneillä sterilointi on todennäköisempi ehkäisyvaihtoehto kuin parisuhteessa päätöksen tehneille. Samoin he todennäköisemmin keskeyttävät vahingossa alkaneen raskauden abortilla. Parisuhteessa päätöksen tehneillä ratkaisu ei välttämättä ole niin lopullinen tai ehdoton. Houseknechtin (1987, 385) mukaan vahvimmin sitoutuneita päätökseen ovat naiset sekä ennen parisuhdetta oman ratkaisunsa tehneet.

Mikäli pariskunta sitoutuu lopullisesti päätökseensä pysyä lapsettomana, se luonnollisesti tarkoittaa lapsettomuutta myöhemmälläkin iällä, vanhuudessa. Vapaaehtoista lapsettomuutta vanhempien parien näkökulmasta ovat tutki-

neet Brubaker (1990) ja Connidis (1993). Heidän tutkimustensa perusteella ei ole suurta eroa siinä, miten vapaaehtoisesti lapsettomat parit ja vanhemmat kokevat tyytyväisyyden elämään ja hyvinvointinsa. Brubakerin tutkimuksessa lapsettomat parit olivat vanhempiin verrattuna hieman sosiaalisesti eristyneempiä, mutta puolestaan heidän taloudellinen sekä terveydellinen tilansa oli parempi.

6 PARISKUNTIEN PERUSTELUT VAPAAEHTOISELLE LAPSETTOMUUELLE

Pariskuntien perustelut vapaaehtoiselle lapsettomuudelle ovat moninaiset, mutta keskeisin sisältö perusteluissa on: päätöksellään pysyä lapsettomana pariskunnat voivat välttää vanhemmuuden mukanaan tuomat velvoitteet, vastuut ja rasitteet ja samalla säilyttää lapsettoman elämäntavan edut.

Aiempien tutkimusten perusteella olen jakanut vapaaehtoisen lapsettomuuden perustelut viiteen pääryhmään: individualistiset perustelut, vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyviä perustelut, parisuhteeseen liittyvät perustelut, sosiaaliseen ja moraaliseen vastuuseen liittyvät perustelut sekä lapsen saantiin fyysisenä tapahtumana liittyvät perustelut.

Perusteluissa en ole katsonut merkittäväksi sitä, onko päätös tehty ennen vai jälkeen parisuhteen aloittamisen, vaan olen koonnut perustelut yhteen. Perustelut on esitetty erillisinä ja osa ehkä kärjistetyistikin, mikä ei tarkoita sitä, että vapaaehtoisesti lapsettomat pariskunnat mieltisivät pelkästään yhdenlaisia perusteluja tai olisivat kaikissa perusteluissaan jyrkän ehdottomia. Tarkoituksena on jäsentää aiemmissa tutkimuksissa esiintyneiden perustelujen pääteemat.

6.1 Individualistiset perustelut

Pariskunnat kokevat säilyttävänsä vapauden tunteen ja joustavuuden omassa elämäntavassaan ilman lapsia (Callan 1985, 135 & Houseknecht 1987, 377). Lasten myötä he voisivat kadottaa tämän vapauden sekä kontrollin oman itsensä ja tulevaisuuden suhteen. Heillä lapsettomuus on implisiittinen oletus, joka ohjaa toimintaa ja toimii perspektiivinä. Lapsettomasta elämäntavasta on tullut joka-päiväinen, miellyttävä rutiini (Campbell 1985, 39, 57-58).

Mahdollisuus vapauden tunteeseen ja oman elämäntavan valintaan on hyvin tärkeää vapaaehtoisesti lapsettomille pariskunnille, vaikka tätä vapautta ei jatkuvasti käytettäisikään. Tähän vapauteen kuuluu mahdollisuus tehdä erilaisia asioita, kuten käydä ulkona, matkustella tai vaikkapa muuttaa kotimaassa tai kokonaan ulkomaille. Lasten kanssa tällainen ei onnistuisi yhtä helposti. (Campbell 1985, 67.)

Lapsettomille jää enemmän aikaa itselleen ja itsensä toteuttamiseen. Tähän itsensä toteuttamiseen kuuluu niin työ kuin harrastuksetkin, jotka molemmat koetaan erittäin tärkeinä (Callan 1985, 131, 135 & Houseknecht 1987, 377.) Lapsettoman elämäntavan ytimenä Callan pitää molempien työssäkäyntiä kodin ulkopuolella. Kuitenkin työn ulkopuolinen elämä on merkittävä osa lapsetonta elämäntapaa, pariskunnilla on yhteisiä harrastuksia ja jaetut mielenkiinnon kohteet. Opiskelu kuuluu vahvasti harrastuksiin, samoin matkustaminen. Silti yhteinen aika myös kotona on tärkeää (Callan 1985, 131).

Myös taloudelliset syyt voivat olla osana päätöstä pysyä lapsettomana (Houseknecht 1987, 378). Lapsettomana pariskunta pystyy helpommin ylläpitämään korkean elintason ja materiaalsen hyvinvoinnin (Callan 1985, 110 & Campbell 1985, 65).

Campbellin mukaan vanhemmuus voidaan kokea myös uhkana. Varsinkin naiset saattavat kokea äitiyden uhkana omalle identiteetilleen. Äitiys sulkisi pois liian paljon, kontrolli omasta elämästä häviäisi ja lapsista tulisi liian iso uhraus. Miehillä lapset merkitsisivät velvollisuutta elättää sekä kielteisessä mielessä sitoutumista kotiin, samoin kontrolli omaan elämään häviäisi. Osalle miehistä perhe-elämä merkitsisi monotonista ansaa ja he uskovat olevansa kykenemättömiä isyyteen. (Campbell 1985, 41-44.)

Nurminen & Roos (1992, 134) esittävät omaelämäkerta-aineistojen pohjalta, että vanhemmuuden hylkääjät tai viivyttäjät perustelevat päätöstään yksilöllisellä autonomialla, he voivat tehdä itsenäisiä päätöksiä ja määrätä itse itses-

tään. Nämä edelliset joutuisivat kyseenalaisiksi vanhemmuuden myötä. Heille työ on keskeisin elämäalue ja tiivis ja läheinen ystäväpiiri korvaa perheen. Lapsen myötä puolisoiden suhteeseen tulisi uusia ongelmia: kumpi tekisi enemmän kompromisseja työn, vapaa-ajan sekä oman itsen suhteen (Nurminen & Roos 1992, 134). Itsekeskeisyys estää lasten hankkimisen, koska omaa vapautta ei haluta kahlita, vaan halutaan vapautta, menestystä, rahaa ja nautintoa (Ronkainen & Ylijoki 1988).

Tiivistäen voi sanoa, että lapsettomat parit kokevat saavansa tyydytystä elämän muilta alueilta kuin lapsista ja että heille heidän oma henkilökohtainen elämänsä eri alueineen on erittäin merkittävä. Niin merkittävä, että siitä ei haluta luopua lasten vuoksi. Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat lapsettomuuden oman elämänsä täyttymyksenä.

6.2 Vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvät perustelut

Vapaaehtoisesti lapsettomien käsitysten mukaan vanhemmuuteen suhtaudutaan usein liian itsestäänselvyytenä. Heidän mielestään vanhemmuuden taustalta löytyvät seuraavanlaiset perustelut: Vanhemmuuden koetaan antavan tarkoitusta avioliitolle ja vanhemmuus on vakuutus sekä avioliitolle että tunteille puolisoa kohtaan. Vanhemmuus on myös todistus sekä seksuaalisesta että aikuisen identiteetistä. Lisäksi lapsien kautta vanhemmat voivat kokea aavistuksen kuolemattomuudesta ja lapsia voidaan pitää elämän saavutuksina. (Campbell 1985, 95-104.) Toisaalta vapaaehtoisesti lapsettomilla on ambivalenttinen suhtautuminen vanhemmuuteen, eli he näkevät myös sen edut ja hyvät puolet (Campbell 1985, 49 & Morell 1994, 70). Itse he eivät kuitenkaan ole halunneet ryhtyä tähän monesti liian itsestäänselvänä ja luonnollisena pidettyyn vaihtoehtoon.

Myös Callan (1983) on tutkinut vapaaehtoisesti lapsettomien käsityksiä vanhemmuudesta ja lapsettomuudesta. Tämän tutkimuksen mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat kuvaavat vanhemmuutta sosiaalisesti ja emotionaalisesti rajoittavana elämänmuotona, kun puolestaan he itse kokevat olevansa vapaita oman elämänsä suhteen. Vapaaehtoisesti lapsettomien käsitykset vanhemmuudesta eivät kuitenkaan olleet odotetun kielteisiä, mutta heidän käsityksiinsä omasta itsestään liittyivät myönteiset stereotyyppit sekä valikoivuus.

Campbellin (1985, 46-47) mukaan osalla vapaaehtoisesti lapsettomista on epäilyjä omasta kyvystään kasvattajana. Tähän saattaa olla yhtenä tekijänä se, että heidän oma lapsuutensa kokemuksineen ei anna eväitä vanhemmuuteen, vaan ainoastaan perheessä elämiseen. Heille ei ole muodostunut lainkaan kuvaa tai heillä on epämääräinen kuva siitä, mitä on olla isä tai äiti.

Callan (1985, 116-117) puolestaan esittää, että vapaaehtoisesti lapsettomat ovat hyvin kriittisiä arvioidessaan omien vanhempiensa kasvattajan roolia. He ovat jo nuorena kokeneet vanhemmuuteen liittyvät rajoitukset, vastuun ja huolet. Varsinkin naiset varovat päätymistä samanlaiseen äitiyden 'ansaan', jossa he kokivat omien äitiensä olleen.

Vapaaehtoisesti lapsettomat kyseenalaistavat vanhemmuuden luonnollisuuden ja pitävät sitä hyvinkin vaativana tehtävänä. He epäilevät omaa kompetenssiaan tähän tehtävään ja tulkitsevat sen uhkaksi lapsen psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille. Tämä on heidän mielestään todellista vastuuta. He eivät pidä itseään vähemmän pystyvinä, vaan ovat vastuullisia tiedostaessaan jo etukäteen mahdollisen epäonnistumisen (Campbell 1985, 46-47.) Epäily omia kasvattajan kykyjä kohtaan saa vanhemmuuden tuntumaan monimutkaiselta, vaativalta ja vaikealta tehtävältä (Campbell 1985, 45 & Houseknecht 1987, 378).

Osalla syy lapsettomana pysymiseen on se, että pariskunnasta molemmat tai toinen ei pidä lapsista ("child as an object of dislike"). Heillä on epäromanttinen kuva vanhemmuudesta ja lapsista, lisäksi lapsen fyysiset tarpeet tuntuvat epämiellyttäviltä (Campbell 1985, 50-51). Varsinkin pienet lapset koetaan rasittavina, ja koska pienet lapset ovat avuttomia, ne eivät myöskään kiehdo. Osalla ei ole pienintäkään halua vastata lapsen tarpeisiin ja muutenkin lapset koetaan hankalina, koska heidän kanssaan ei voi päästä vuorovaikutukseen keskustelun avulla. (Campbell 1985, 53.)

Välttäänsä vanhemmuuden vastuun pysymällä lapsettomana vapaaehtoisesti lapsettomat pitävät osittain tärkeänä sitä, että he välttyvät vanhemmuuden mukanaan tuomista päivittäisistä rutiineista ja velvoitteista (Campbell 1985, 49). Näiden syiden lisäksi lapsista aiheutuu monenlaisia kustannuksia, lähinnä taloudellisia, mutta kustannuksia myös oman ajan menettämisenä. (Campbell 1985, 52 & Houseknecht 1987, 378 & Seccombe 1991 & Veevers 1983, 91.)

Ytimenä on se, että ilman lapsia vapaaehtoisesti lapsettomat pariskunnat kokevat vapautuvansa lapsiperheen vastuualueista ja huolista sekä kasvatuksesta ja samalla he voivat säilyttää vapauden omassa elämässään. Samoin he saavat mielihyvänsä toisenlaisista asioista, ei lapsista.

6.3 Parisuhteen vaaliminen

Osa perusteluista liittyy vahvasti pari- tai aviosuhteeseen. Monet vapaaehtoisesti lapsettomat pariskunnat kokevat parisuhteensa olevan harmonisempi ja tasapainoisempi ilman lapsia. Pariskunnille jää enemmän aikaa toisilleen eikä huomiota tarvitse jakaa useamman kesken. (Callan 1985, 135 & Campbell 1985, 76 & Houseknecht 1987, 377 & Veevers 1983, 91.)

Lapset siis uhkaisivat parisuhdetta, jonka pariskunnat jo sellaisenaan kokevat tyydyttävänä ja riittävänä. He voivat ylläpitää intiimin suhteen, jota lapset eivät häiritse tai keskeytä. Oma puoliso on sekä paras ystävä että rakastaja (Callan 1985, 110, 122).

Campbell (1985, 77) tuo esiin sen, että vapaaehtoisesti lapsettomat korostavat omaa suhdettaan juuri siksi, että sen kesto ja laatu on vain heistä itsestään kiinni, lapset eivät vaikuta siihen. Lapsettomuus ei silti takaa aviollista onnea vapaaehtoisesti lapsettomille niin kuin eivät myöskään lapset vanhemmille. Callan (1985, 123) toteaa, että vapaaehtoisesti lapsettomien ja vanhempien aviollista tyytyväisyyttä mittaavia tutkimuksia on vähän, mutta että olemassaolevien perusteella voi sanoa, että ei ole olemassa todisteita siitä, että lapsettomat avioliitot olisivat onnettomampia tai että ne johtaisivat todennäköisimmin avioeroon.

Somers (1993) on tutkimuksessaan verrannut vapaaehtoisesti lapsettomia pariskuntia vanhempiin. Hänen mukaansa vapaaehtoisesti lapsettomat kokivat enemmän yhteenkuuluvuutta puolisonsa kanssa kuin vanhemmat, samoin he olivat tyytyväisempiä parisuhteeseensa. Yksimielisyydessä puolison kanssa ei ollut eroja näiden kahden ryhmän välillä.

6.4 Sosiaalinen ja moraalinen vastuu lapsista

Yleismaailmallinen huoli maapallon tilasta ja väkiluvun kasvusta on osalle pariskunnista syy vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Vastuu ulottuu tällöin siis koko maailmaan ja toisaalta myöskin lapseen, lasta ei haluta nykyiseen maailmantilanteeseen. (Campbell 1985, 90-92 & Houseknecht 1987, 378.)

Toisaalta Campbell (1985, 90-92) tuo esiin näkökulman, jonka mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat voivat pukea perustelunsa sosiaalisen ja moraalisen vastuullisuuden muotoon, altruistisin termein, mutta tosiasiasa syyt voivat olla henkilökohtaisia. Esimerkiksi ajatus itsestä huonona kasvattajana voidaan

kääntää yleiseksi huoleksi lapsista. Tähän liittyy myös moraalinen vastuu siitä, että lasten hyvinvointi maailmassa ja perheessä tulisi turvata ja epävarmuus tähän liittyen johtaa päätökseen pysyä lapsettomana.

Suomalaisessa tutkimuksessa on saatu samantapaisia tuloksia siltä osin, että Ronkaisen ja Ylijoen (1988) tutkimuksessa opiskelijat, jotka miettivät tulevaisuuden perhettä, pitivät mahdollisena selityksenä valinnalle vapaaehtoisesta lapsettomuudesta juuri ympäristön ja maailman tilaa. Olisi väärin hankkia lapsia sodan, saastumisen, sairauksien ja liikakansoituksen kuormittamaan maailmaan, siksi moraaliset velvoitteet estävät lasten hankkimisen.

Campbell (1985, 90) liittää vanhemmuuden pohdiskelamiseen vielä sen, että yleisesti vanhempien odotetaan tarjoavan suojaa ja turvaa lapsilleen ja valmistavan heitä aikuisuuteen. Kaikki eivät kuitenkaan tunne halua tähän tehtävään. Yksi syy voi olla se, että he miettivät tämän hetken sosiaalisia, poliittisia ja taloudellisia oloja, ovatko ne sellaiset että lapsia kannattaisi hankkia.

6.5 Lasten saanti fyysisenä tapahtumana

Osalla vapaaehtoisesti lapsettomista pariskunnista päätöksen taustalla vaikuttavat raskauteen ja synnytykseen liittyvät huolet, pelot ja vastenmielisyyden tunteet (Campbell 1985, 50-51 & Houseknecht 1987, 378). Nämä tunteet voivat liittyä koko raskauteen sekä siitä toipumiseen. Osa pariskunnista voi myös pelätä raskauden ja synnytyksen seurauksia naiselle ja hänen kehollaan (Campbell 1985, 50-51).

Tämäntyyppisiin perusteluihin liittyy myös epäromanttinen kuva vanhemmuudesta ja lapsen hoidosta. Lapsen hoito ja fyysisten tarpeiden täyttäminen koetaan vastenmielisenä. (Campbell 1985, 50-51.) Samoin raskauteen ja raskaana olevaan naiseen liitetään kielteisiä mielikuvia (Callan 1985, 138).

Osa vapaaehtoisesti lapsettomista pariskunnista haluaa siis välttää kaikki lapsiin liittyvät fyysiset puolet. Tämäntyyppinen perustelu voi olla lähtöisin sekä naiselta että mieheltä, mutta luultavammin raskauteen ja synnytykseen liittyy enemmän henkilökohtaisia tuntemuksia juuri naisilla. Tämä ei ehkä ole tärkein peruste vapaaehtoiselle lapsettomuudelle, mutta voi joillekin olla merkittävä osa kokonaisuutta.

7 NAISEN VALINTA ÄITIYDEN JA LAPSETTOMUUDEN VÄLILLÄ

Vapaaehtoista lapsettomuutta jotkut tutkijat pitävät nimenomaan naisen ratkaisuna, koska viime kädessä nainen tekee valinnan raskaudesta ja synnyttämisestä. Naisnäkökulmaa, naisen oikeutta päättää omasta käyttäytymisestään lasten suhteen, on tuotu esiin nimenomaan feministisessä tutkimuksessa. Näissä tutkimuksissa pohditaan naiseuden ja äitiyden välistä yhteyttä sekä sitä, millaisia ovat ne naiset jotka valitsevat toisin, eli eivät halua elämäänsä lapsia.

7.1 Nainen ja äitiys

Letherby (1994) toteaa, että länsimaisissa yhteiskunnissa ovat vallalla oletukset, joiden mukaan naisten tulee olla äitejä tai ainakin haluta äidiksi. Äitiys on todistena aikuisuudesta sekä luonnollinen seuraus parisuhteesta. Tällä tavoin arkiajattelun arvot liittävät naiseuden äitiyteen. Kulttuurissa oletetaan, että avioliitossa oleville naisille on luonnollista sekä haluta että ryhtyä äidiksi (Morell 1994, 47). Nainen määritellään edelleen pitkälti hänen äidillisten ominaisuuksiensa mukaan (Goldscheider & Waite 1991), vaikka enää ei ole itsestäänselvää, että kaikki aikuiset haluaisivat käyttää elämäänsä seuraavan sukupolven kasvatukseen.

Edellisten tutkijoiden näkemykset jättävät naisen elämän vaihtoehdot hyvin niukiksi. Jos nainen todellakin määrittää edelleen äitiyden kautta ja naiselta edellytetään äitiyttä, niin mitä mahdollisuuksia jää niille, jotka eivät edes suunnittele äidiksi tulemistä. Chodorow & Contratto (1982, 55) toteavat kuitenkin jo nykyisen feministisen keskustelun korostavan sitä, että naisella täytyy olla oikeus voida valita yhtä hyvin äitiys kuin jokin muu vaihtoehto omalle elämälleen. Tähän liittyen Oechsle & Zoll (1992, 53) toteavat, että suurin osa nuorista naisista ei enää voisi edes kuvitella olevansa pelkästään äitejä tai kotirouvia. Rinnalle on noussut oman elämän tärkeys. Eli nykyisin naiset mahdollistavat itselleen erilaisia elämän vaihtoehtoja ja toteuttavat niitä. Yksi näistä vaihtoehdoista on vapaaehtoinen lapsettomuus.

Morellin (1994, 140-151) mukaan naisten päätökseen pysyä lapsettomana liittyy monia henkilökohtaisia haasteita. Tähän liittyy esimerkiksi riittävien selitysten ja perustelujen löytäminen omalle ratkaisulle, jotta se yleisesti hyväksyttäisiin. Muiden stereotyyppiset tulkinnat pakottavat naiset selviytymään ristiriitaisista tilanteista. Heidän elämänsä on ristiriidassa yleisten oletusten kanssa siitä, mitä on naiseus ja mikä on naisten sosiaalinen paikka. He ovat valinneet vaihtoehdoisen tien kulkea ja hyvin usein he joutuvat tarkoin selittämään ja perustelemaan valintaansa.

Nätkin (1997, 243) on äitiyttä käsittelevässä tutkimuksessaan erotellut naisten omaelämäkerroista maternalistisen diskurssin, eli sen miten äidit itse kertovat äitiydestään. Tähän maternalistiseen diskurssiin kytkeytyvät myös väestöpoliittinen, medikalistinen, kristillis-siveellinen ja tasa-arvodiskurssi. Näistä uskonnollisuus on hänen mukaansa yksi selkeä lapsilukuun vaikuttava tekijä siten, että mitä uskonnollisempi perhe, sitä enemmän lapsia. Tätä näkökulmaa harvoissa äitiyteen liittyvissä tutkimuksissa on esitetty, vaikka antaahan kristinuskon selkeän käskyn "lisääntykää ja täyttäkää maa". Toisaalta uskonnon läsnäolo länsimaisen ihmisen jokapäiväisessä elämässä on vähentynyt eikä se enää vaikuta ihmisten toimintaa määräävästi.

Naisilla on siis kuitenkin mahdollisuus tehdä poikkeaviakin elämän ratkaisuja, mutta edellisten käsitysten mukaan ne vaativat heiltä enemmän kuin jos he olisivat valinneet perinteisen naisen elämänmallin, äitiyden. Toisaalta kuten Nätkin (1997, 250) toteaa "äitiys on alati muuttuva, määrittelyn alaisena oleva, kulttuurinen ja historiallinen konstruktio, joka koostuu tavattoman monista suhteista", eli mitään lopullista käsitystä naiseuden ja äitiyden välisestä suhteesta tuskin kulttuurissamme muodostuu.

7.2 Millaisia ovat vapaaehtoisesti lapsettomat naiset?

Kuten edellä todettiin, naisella on mahdollisuus valita myös elämä ilman lapsia. Tutkimuksissa on perehdytty siihen, millaisia ovat nuo lapsettomat naiset, mikä heille on tärkeää ja mitä he elämältään haluavat.

Suomessa on tehty kaksi pro gradu -työtä koskien naista ja tämän valintaa lapsettomuudesta. Molemmissa töissä on ollut aineistona naistenlehtien (Anna ja Eeva) henkilöhaastattelut.

Rannikon (1990) analysoimissa haastatteluissa erottui selvästi viisi teema-alueita, jotka haastatellut naiset liittivät omaan ratkaisuunsa.

Työtä ja omaa uraa naiset pitivät hyvin tärkeänä ja itsestäänselvänä asiana, joka on keskeinen oman identiteetin muodostumiselle. Identiteetin lisäksi työssäkäynti lisää taloudellista vapautta toteuttaa monia sellaisia asioita, jotka lapsiperheeltä jäävät toteuttamatta. Naiset näkivät uran ja lapset toisilleen vastakkaisina, molempia olisi mahdotonta toteuttaa yhtä aikaa. Lapsista on luovuttu uran takia: oma ura vie niin paljon aikaa, ettei sitä riittäisi enää lapselle. Naiset eivät myöntäneet olevansa tyypillisiä uranaisia, vaan mielestään he olivat määrätietoisien pyrkimisen sijasta ajautuneet nykyiseen asemaansa. (Rannikko 1990, 30-33.)

Lapsi oli haastatteluissa esillä sikäli, että naiset katsoivat tehneensä valinnan lapsettomuudesta lapsen eduksi. Eli heillä äitiysihanne oli hyvin korkealla, lähes saavuttamaton. Sen sijaan, että naiset olisivat luopuneet ihanteesta, he luopuivat lapsista. Näiden naisten oma äiti oli ollut kotona heitä hoitamassa ja he pitivät tätä parhaan ratkaisuna lapsen kannalta. Ratkaisu ei sopisi heille, koska he eivät voisi kuvitellakaan olevansa poissa töistä edes vuotta. (Rannikko 1990, 33-40.)

Parisuhde oli haastatelluille naisille hyvin tärkeä. Lapsettomuuden syynä tai ansiona he näkivät kasvamisen kiinni puolison kanssa. Toisaalta he tiedostivat myös tällaisen suhteen vaarat, esimerkiksi leskeksi jäämisessä. Puolisoaan he kuitenkin kuvasivat parhaana ystävänä ja rakastajanaan, toisille puoliso oli myös työtoveri. Naiset pitivät kunnia-asiana sitä, että puoliso ei ole joutunut missään vaiheessa kärsimään heidän uransa vuoksi, vaan oman uransa lisäksi naiset hoitivat myös suurimman osan kotitöistä. (Rannikko 1990, 40-42.)

Naisellisuuden itsessään naiset kokivat toteutuvan ilman lasten saamista. Naiset eivät kytkeneet omaa naisellisuuttaan äitiyteen, tosin he hieman halusivat korostaa omaa naisellisuuttaan ja pitivät tärkeänä oman naisellisen vie-

hätysvoimansa säilymistä. Naiset näkivät lasten hankinnan myös välineenä oman itsetunnon kohottamiselle tai puolison kiinnittämiseksi itseensä, mutta omasta mielestään he olivat onnistuneet tässä hyvin ilman lapsia. (Rannikko 1990, 42-44.)

Viimeisenä teemana naisten haastatteluissa nousi esiin *itsensä toteuttaminen*. Naisille oli tärkeää saada tehdä mitä he itse haluavat, eli hallita omaa elämänsä. Lapsi olisi vain esteenä itsensä toteuttamiselle ja heidän nykyisen elämänsä vapaudelle. (Rannikko 1990, 44-45.)

Huopion (1992) tutkimuksen tulokset myötäilevät pitkälti Rannikon tutkimusta. Hänen esiin nostamansa teema-alueet ovat *työ, parisuhde, ikä, naiseus* sekä *itsenäisyys ja vapaus*. Rannikon tutkimukseen verrattuna näistä erosivat vain ikään liittyvät perustelut, eli osa naisista koki olevansa joko liian nuoria tai liian vanhoja äidiksi. Naiseuteen liittyen erona oli lisäksi se, että naiset uskoivat synnytyksellä ja lasten hoidolla olevan kielteinen vaikutus naisellisuuteen. Lisäksi mainittiin synnytyspelko. (Huopio 1992, 39-56.)

Ulkomailla tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet kuvailemaan naisia, jotka ovat päättäneet pysyä lapsettomana ja etsimään heidän erityispiirteitään. Greenglass & Borovilos (1985) ovat tutkimuksessaan todenneet, että ne naiset jotka suunnittelivat pysyvänsä lapsettomina, olivat perheeseen liittyviltä uskomoisilta ja odotuksiltaan maskuliinisempia (aggressiivisempia, itsenäisempiä, dominoivampia, analyttisempiä, vähemmän hoivaavia ja pelokkaita) kuin ne, jotka suunnittelivat saavansa lapsia. Ne naiset, jotka aikoivat pysyä vapaaehtoisesti lapsettomina, suunnittelivat avioliittoa vasta sitten, kun heillä jo olisi oma ura, mutta uraa he eivät pitäneet lapsen korvikkeena. He kokivat, että heidän psyykkiset tarpeet tulisivat tyydytetyiksi ilman lapsiakin. Myös Morell (1993) on tutkimuksessaan päätenyt siihen, että vapaaehtoisesti lapsettomien naisten päämäärät elämässä liittyvät muuhun kuin äitiyteen.

Tutkimuksissa on lähestytty naisten vapaaehtoista lapsettomuutta myös vastakohtien traditionaalinen - ei-traditionaalinen näkökulmasta. Nockin (1987) mukaan ei-traditionaalisesti ajatteleville naisille on tyypillistä rajoittaa omaa fertilitteettiä tai pysyä kokonaan lapsettomana, koska heille oma itse sekä elämäntapa, johon kuuluvat koulutus ja työ ovat lapsia tärkeämpiä. Omasa fertilitteetistä päättäminen heijastaa myös yleisesti käsityksiä naisen roolista yhteiskunnassa. Ei-traditionaalisesti ajatteleville naisille lapsien saamiseen liittyy huolellinen valinta ajoituksesta ja lukumäärästä. He voivat ajatella lapsia

hyödykkeinä, jotka tietyissä tilanteissa sopivat elämään, mutta jotka voidaan myös korvata toisenlaisilla hyödykkeillä (emt. & Cheal 1993).

Bram (1984) puolestaan toteaa, että vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat vähemmän traditionaalisia kolmella sukupuolirooleihin liittyvällä alueella: käyttäytymiseltään (esimerkiksi korkeasti koulutettuja, työssä perinteisesti miehille kuuluvilla aloilla, tasa-arvoinen avioliitto), asenteiltaan (menestyminen uralla tärkeää, uraan sitoutuminen, avioliitto henkilökohtainen kumppanuus, tasa-arvon periaate, sosiaalinen elämä tärkeää) ja käsityksiltään itsestään (määrittelee itseään hyvin individualistisin termein, haluaa erottautua perinteisistä stereotyyppioista, määrittelee itsensä dominoivaksi ja ammatillisesti päteväksi).

Verrattaessa vapaaehtoisesti lapsettomia naisia äiteihin tutkijat ovat löytäneet seuraavaa: Rooliodotuksien suhteen vapaaehtoisesti lapsettomat tunsivat selvästi vähemmän mielenkiintoa vanhemman roolia kohtaan. He pitivät vanhemmuuden motiivina narsistisia syitä. Omaan kasvatukseensa he olivat tyytyväisempiä. (Reading & Amatea 1986.) Callan (1987) vertaili vapaaehtoisesti lapsettomia naisia ja äitejä heidän tyytyväisyydessään henkilökohtaiseen elämäänsä sekä avioliittoonsa, mutta mitään merkittävää eroa ei löytynyt. Callan itse kritisoikin tämänkaltaisia vertailututkimuksia, koska niihin osallistujat ovat tavallista tyytyväisempiä eikä tutkimuksella näin tavoiteta koko totuutta.

Alexander (1992) on haastatellut naisia, jotka ovat valinneet elämän ilman lapsia ja jotka ovat jo vanhemmalla iällä. Heille lapsettomuus on merkinnyt yhtä puuttuvaa osaa elämän kokemuksissa, mutta se ei ole värittänyt kielteisesti koko elämää eivätkä naiset kadu valintaansa. Ainoastaan osa koki itsensä olevan syrjässä sosiaalisesta elämästä, koska heillä ei ole lapsia.

8 YMPÄRISTÖN SUHTAUTUMINEN VAPAAEHTOISEEN LAPSETTOMUUTEEN

Vapaaehtoisesti lapsettomien pariskuntien omat kokemukset ympäristön suhtautumisesta heihin ovat Somersin (1993) mukaan kielteisiä. Vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetään usein negatiivisia stereotyyppioita kuten itsekkyyys, kypsymättömyys, ei-luonnollisuus, tunteettomuus sekä psyykkiset, sosiaaliset tai aviolliset ongelmat (Callan 1985, 126, Seccombe 1991 & Somers 1993). Yleinen mielipide on myönteisempi vastoin tahtoaan lapsettomille, heitä kohtaan tunnetaan enemmänkin sympatiaa. Tämä vapaaehtoisesti lapsettomien kokemus muiden kielteisestä suhtautumisesta vaikuttaa siihen, miten pariskunnat kertovat valinnastaan, eli koska ja kenelle ja millaisin painotuksin he siitä puhuvat.

Kielteisen suhtautumisen lisäksi pariskunnat ovat kokeneet ympäristöstä myös painostusta. Aivan pariskunnan lähimmät sukulaisetkin voivat pariskuntien kokemusten mukaan olla osallisina painostuksessa eivätkä hyväksy pariskunnan ratkaisua. Tämän vuoksi monet vapaaehtoisesti lapsettomista pareista eivät ole kertoneet ratkaisustaan edes lähimmille sukulaisilleen, vaan he ovat viivytelleet kertomista antaen muiden luulla, että he vain viivyttävät ratkaisuun (Callan 1985, 128). Näin hankala tilanne on vältetty vaikenemalla.

Ensimmäisten avioliittovuosien aikana pariskuntien vanhemmat eivät yleensä painosta kysymyksillään, eli lasten viivyttely ymmärretään. Mutta jos lasten tulo perheeseen vuosi vuodelta viivästyy, ja jos pariskunnalla ei enää ole mitään erityistä syytä viivyttelyyn, vanhemmat haluavat selvyuden asiaan. Pa-

riskunnat pyrkivät välttämään avointa konfliktia vanhempiensa kanssa ja useimmiten sitten selvittävät asian heidän kanssaan. Pääsääntöisesti vanhemmat selvityksen saatuaan sopeutuvatkin pariskunnan ratkaisuun eivätkä painosta heitä tekemään toisin, vaan hyväksyvät päätöksen pariskunnan ratkaisuna. (Callan 1985, 128 & Campbell 1985, 110-111.)

Erityisesti naiset olivat kokeneet omien äitiensä tuntevan itsensä petetyiksi jäädessään ilman lastenlapsia, varsinkin jos heidän ainoa mahdollisuutensa lapsenlapsiin on pelkästään tämän pariskunnan varassa. Mutta toisaalta jos päätös on pariskunnalle peruuttamaton, äiditkin sopeutuvat siihen vähitellen. Asian ymmärtämistä helpotti se, jos äidin ja tyttären välit olivat läheiset ja heidän mielipiteensä naiseudesta ja naisen roolista yhtenevät (Campbell 1985, 112-113.) Callanin tutkimuksessa (1985, 128) naiset kertoivat juuri heidän omien äitiensä ymmärtäneen parhaiten heidän ratkaisunsa.

Suurin osa vanhemmista osoittaa siis ainakin jonkinlaista kiinnostusta pariskunnan perhesuunnitelmiin. Osalle omien lasten vapaaehtoinen lapsettomuus on pettymys, mutta päätökseen sopeudutaan vähitellen ja asian annetaan olla. Osa vanhemmista suhtautuu pariskunnan päätökseen näiden täysin omana asiana eivätkä halua puuttua siihen millään tavalla (Campbell 1985, 15.) Oleellista on siis kuitenkin se, että vanhemmat tietävät asiasta eikä heidän tarvitse olla turhaan epätietoisuudessa.

Ystävien kanssa perheratkaisut tulevat jossakin vaiheessa väistämättä keskustelunaiheeksi. Ystävien kyselyihin vastaamisessa on myös erilaisia strategioita. Yksi on pysyä vaiti, jolloin kysymykset loppuvat ajan myötä ja pariskunnan lapsettomuus hyväksytään. Jos pariskunnalle kiusalliset kysymykset ja utelut eivät lopu, seurauksena saattaa olla ystävästä etäännyminen. (Campbell 1985, 116-118.) Toisaalta ystävät voivat olla juuri niitä, joiden kanssa asiasta eniten keskustellaan ja joiden suhtautuminen koetaan ymmärtäväisimpänä (Somers 1993).

Sivullisten kysymyksiin vastaaminen on Campbellin mukaan yhteydessä siihen, mitä ja miten kysytään, kuka kysyy ja missä olosuhteissa. Vieraampien henkilöiden kanssa ei voi välttyä kysymyksiltä perheeseen liittyen, ja nämä tilanteet koetaan yleisesti hankalimpina, koska vieraammalle on hankalampaa selittää omaa toimintaa ja sen motiiveja. Juuri tässä käytetään erilaisia strategioita: asiasta keskustelun välttely, välttelevän vastauksen antaminen, kyselijän uteliaisuuden tyydyttäminen muulla tavoin tai tahallinen ärsyttäminen (Campbell 1985, 105).

Vapaaehtoisesti lapsettomalle naiselle toisten naisten mielipiteet ovat tärkeitä. Usein lapsettomat naiset kokevat, että naiset, jotka ovat omaksuneet hyvin perinteisen perhekäsityksen, osoittavat olevansa ikäänkuin parempia eivätkä ymmärrä naista, joka ei halua lapsia (Campbell 1985, 119). Useimmiten kysymykset lapsista ja perhesuunnitelmista kohdistuvat juuri naisille (Callan 1985, 129).

Vapaaehtoisesti lapsettomat voivat helposti tuntea itsensä sosiaalisesti eristyneiksi ja hakeutuvat mieluummin toisten lapsettomien pariskuntien seuraan. Päätös lapsettomuudesta on, tai siitä helposti ainakin tulee hyvin intiimi asia. Vapaaehtoisesti lapsettomilla on monilla tunne, että heidän ratkaisuaan ei kovin moni lopultakaan ymmärrä. (Campbell 1985, 120.) Silti pariskunnat ovat useimmiten sitä mieltä, että he eivät välitä ulkopuolisten reaktioista ja lähipiiriin valikoituvat ne, jotka ovat hyväksyneet heidän valintansa (Callan 1985, 127, 129).

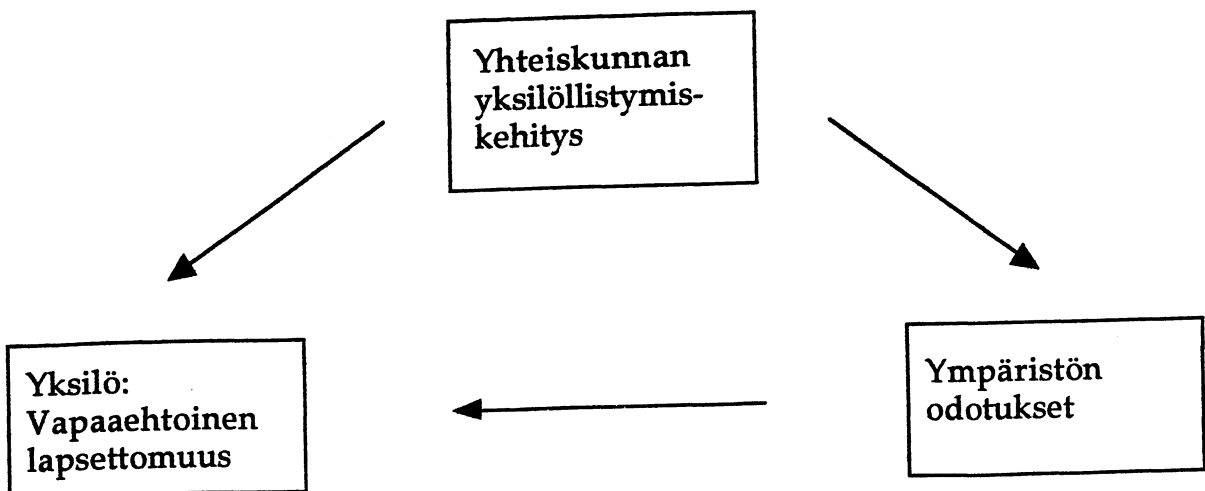
Veevers (1980, 117-122) on erotellut kaksi selviytymisstrategiaa siinä, miten vapaaehtoisesti lapsettomat kohtaavat yleisen mielipiteen. Ensimmäinen strategia on erilaisuuden kieltäminen, eli pariskunta selittää, että heillä toteutuu vain sattumanvarainen seikka, lapsettomuus, mutta muuten he ovat aivan samantlaisia muiden kanssa. Toinen strategia on erilaisuuden hyväksyminen, eli pariskunta tunnustaa tai korostaa omaa erilaisuuttaan vanhempiin verrattuna. Tämä erilaisuus on myönteistä, eli heillä on vaihtoehtoinen elämäntapa ja vapaus valita.

Kaiken kaikkiaan aiempien tutkimusten perusteella muotoutuu melko negatiivinen kuva ympäristön suhtautumisesta vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Näiden tutkimusten perusteella vapaaehtoinen lapsettomuus on vaikea asia lähestyttäväksi pariskuntien ihmissuhteissa. Mielenkiintoista onkin selvittää, miten kyseinen asia koetaan Suomessa.

9 YHTEENVETO

Tässä työssä yhdistyvät kolme tasoa, joiden kautta vapaaehtoista lapsettomuutta voidaan lähestyä. Nämä kolme tasoa ovat kaikki yhteydessä keskenään ja näin vaikuttamassa jokainen osaltaan siihen, miten kulttuurissamme vapaaehtoinen lapsettomuus mielletään. Vapaaehtoinen lapsettomuus on yhteydessä:

- 1) Yhteiskunnan tasolla tapahtuvaan yksilöllistymiskehitykseen, joka vaikuttaa siinä elävien yksilöiden elämänsuunnitelmiin ja -valintoihin
- 2) Ympäristön odotuksiin, jotka perustuvat vahvasti perinteisiin käsityksiin niin perheestä kuin myös muusta elämäntavasta
- 3) Yksilön omiin intresseihin, tavoitteisiin ja toiveisiin.

KUVIO 1. Vapaaehtoisen lapsettomuuden viitekehys

10 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on perehtyä vapaaehtoiseen lapsettomuuteen, siihen mitä eri tekijöitä pariskuntien ratkaisuun liittyy. Aiemmista vapaaehtoista lapsettomuutta käsitelleistä tutkimuksista osa on hyvin kokonaisvaltaisia (Callan & Campbell), kun taas osassa on keskitytty ilmiön joihinkin osaluoksiin. Tässä tutkimuksessa painotetaan ratkaisun perusteluja ja tätä kautta sitä, miten kokemukset ja käsitykset kasvatuksesta ovat vaikuttaneet tuohon päätökseen. Lisäksi selvitetään ympäristön odotuksia ja suhtautumista pariskunnan ratkaisuun. Aiempiin tutkimuksiin verrattuna tämä tutkimus korostaa enemmän pariskuntien perhettä, vanhemmuutta sekä kasvatusta koskevien käsitysten ja kokemusten osuutta päätöksen syntymisessä.

Tutkimusongelmat ovat:

Milloin ja millä perusteluilla pariskunta on tehnyt ratkaisunsa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta?

Ovatko pariskunnan omat kokemukset ja käsitykset kasvatuksesta, sekä yleisesti että itsestä kasvattajana, vaikuttaneet päätökseen pysyä lapsettomana?

Miten pariskunta on kokenut ympäristön suhtautumisen vapaaehtoiseen lapsettomuuteen?

11 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

11.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä oli parihaastatteluna toteutettu teemahaastattelu. Parihaastattelua aineiston keruutapana voidaan lähestyä ryhmähaastattelun kautta, eli parihaastattelu voidaan käsittää yhtenä ryhmähaastattelun muotona. Ryhmähaastattelun etuina yksilöhaastatteluun verrattuna pidetään sitä, että haastattelijan vaikutus ei ole niin suuri siinä, mitä ja miten asioita haastattelussa tuodaan esille (Sulkunen 1990, 264). Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jossa melko spontaanisti kommentoidaan ja tehdään huomioita ja keskustelun avulla tuotetaan näin monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Horwitz & Kimpel 1988, Watts & Ebbutt 1987).

Ryhmähaastattelun tavoitteena on suhteellisen vapaamuotoinen, mutta kuitenkin asiassa pysyvä keskustelu (Eskola & Suoranta 1996, 74). Tämän tutkimuksen haastatteluissa täydellinen dialogi ja keskustelunomaisuus ei täysin toteutunut, mutta tavoitteena oli mahdollisimman keskustelunomainen teemahaastattelu.

Lederman (1990) pitää ryhmähaastattelun etuna sitä, että kun ryhmäläiset on valittu tietyn teeman mukaan, niin keskustelussa saavutetaan avoimuus ja rehellisyys. Rehellisyyden taustalla on oletus siitä, että ryhmäläiset ymmärtävät toisiaan, tuntevat olonsa mukavaksi tässä ryhmässä ja saavat sosiaalista tukea

toisiltaan. Omassa tutkimuksessani avoimuus ja myös rehellisyys toteutuivat pitkälti, koska tutkittavat elivät parisuhteessa keskenään ja jakavat yhdessä sitoutumisen lapsettomuuteen, jolloin he voivat olla avoimia ja rehellisiä.

Muiden seikkojen ohella Lederman ja Eskola & Suoranta korostavat ryhmähaastattelun tehokkuutta verrattuna yksilöhaastatteluun. Toisaalta taas haastateltavien omat persoonat eivät pääse yhtä hyvin esiin kuin yksilöhaastattelussa (Watts & Ebbutt 1987). Tekemissäni parihaastatteluissa tämä ei ollut ongelma haastateltavien lukumäärän sekä läheisen suhteen vuoksi.

Parihaastattelun valintaa vahvisti myös haastateltujen pariskuntien oma näkemys siitä, että päätös lapsettomuudesta on heidän yhteinen asiansa. Näin he saivat mahdollisuuden puhua ratkaisustaan yhdessä.

Teemahaastattelun valinta aineistonkeruumenetelmäksi perustui sen tarkoituksenmukaisuuteen tehtäessä tutkimusta aiheesta, josta ei ennen ole tehty haastattelututkimusta. Näin haastattelutilanteessa haastateltavilla oli mahdollisuus tuoda esiin juuri oma näkökulmansa asiaan ja kertoa sellaista tietoa, mitä tarkoin strukturoitu muoto ei olisi ehkä mahdollistanut.

Haastattelutilanteessa oli myös mahdollista edetä joustavasti, tarkentaa ja tehdä lisäkysymyksiä. Haastateltavat saivat puhua asiasta vapaasti, pyrkimyksenä oli minimoida tutkijan vaikutus vastauksiin. Tämän lisäksi aihealue on emotionaalinen ja intiimi, joten teemahaastattelu oli tarkoituksenmukainen tapa lähestyä näitä alueita. (ks. Grönfors 1982, 106 & Hirsjärvi & Hurme 1982, 15 & Hirsjärvi 1997, 201-202.)

Haastattelutilanteessa oli käytössäni teemahaastattelurunko, mutta käytin sitä ainoastaan jos keskustelu ei muuten edennyt sekä tarkistaakseni että keskustelussa oli käyty läpi olennaiset teemat (Patton 1990, 280). Haastattelut olivat näin hyvin keskustelunomaisia. Tämä johtui paljolti myös siitä, että pariskunnat veivät itse keskustelua eteenpäin ja ottivat puheeksi eri teemoja. Omaksi tehtäväkseni jäi siis esittää kysymyksiä, joista pariskunnat lähtivät keskustelemaan, esittää lisä- ja tarkentavia kysymyksiä sekä pitää yleisesti haastattelun ohjat käsisäni, jotta keskustelu pysyi tarkoituksenmukaisena.

Tavoitteena oli kerätä luotettavaa ja pätevää kuvausta haastateltavien elämästä ja ratkaisusta, jonka he ovat tehneet. Tämän vuoksi he saivat kertoa itseään ja ratkaisuaan koskevia asioita vapaasti ja haluamassaan järjestyksessä, jotta aineisto olisi lähtöisin nimenomaan heiltä itseltään eikä haastattelijan omista ennakkokäsityksistä.

11.2 Aineiston keruu

Aloitin aineiston keruun laatimalla ilmoituksen Keski-suomalaiseen sekä Suur-Jyväskylän lehteen (Liite 1). Nämä lehdet valitsin ilmoituskanaviksi sen vuoksi, että niiden avulla oli todennäköistä tavoittaa Jyväskylän lähiympäristön sekä keskustan asukkaat, sekä sanomalehden että ilmaisjakelulehden kautta. Keski-suomalaisen yleisönosastossa ilmoitus julkaistiin 17.1.1996 ja Suur-jyväskylän lehdessä 31.1.1996. Sanomalehti osoittautui käyttökelpoiseksi väyläksi löytää haastateltavat pariskunnat tutkimukseen, sillä jo näiden kahden ilmoituksen perusteella yhteydenottoja tuli neljäntoista puhelinsoiton verran. Näistä tutkimukseen halukkaista kymmenen pariskuntaa osoittautui oman tutkimustehtäväni kannalta sopiviksi haastatteluun.

Pariskuntien kanssa sovimme puhelimitse haastatteluajankohdat sekä kerroin alustavasti tutkimuksestani. Kysyin jo tässä vaiheessa lupaa haastattelujen nauhoittamiseen.

Haastattelut toteutuivat helmi-maaliskuussa 1996. Pääsääntöisesti pariskunnat valitsivat haastattelupaikaksi oman kotinsa, kaksi haastatteluista tehtiin minun kodissani. Haastattelutilanne alkoi keskustelulla yleisistä asioista, jonka tarkoituksena oli lieventää mahdollista alkujännitystä tai -kankeutta. Melko pian siirryttiin kuitenkin varsinaiseen asiaan. Haastateltavat pariskunnat lähtivät helposti keskustelemaan aiheesta, he olivat hyvin aktiivisia ja innostuneita.

Haastattelutilanteessa käytettävissäni oli teemahaastattelurunko (Liite 2), mutta käytin sitä vain silloin, jos keskusteluun tuli taukoja tai tarkistaakseni että kaikki oleelliset teemat on käsitelty. Varsinkin keskusteltaessa vapaaehtoisen lapsettomuuden perusteista pyrin olemaan johdattelun omilla kysymyksilläni, jotta kysymykset eivät olisi vaikuttaneet pariskuntien perusteluihin. Muutoinkin pyrin olemaan vaikuttamatta vastausten suuntaan ja olemaan aktiivinen kuuntelija.

Kaiken kaikkiaan haastattelujen ilmapiiri oli hyvä. Itselleni jäi kokemus, että myös haastateltavat kokivat haastattelutilanteen myönteisenä. Haastattelujen kesto vaihteli tunnista kolmeen tuntiin, keskimääräinen haastattelu-aika oli puolestatoista kahteen tuntiin.

11.3 Aineiston analysointi

Grönforsin (1982, 145) mukaan analyysi alkaa jo aineistoa kerättyä. Haastattelutilanteessa alkoi todella jo itää ajatuksia myöhempää analyysia varten. Samoin haastatteluja tehdessä syntyi uusia ideoita seuraavia haastatteluja varten. Myös haastattelunauhojen purkuvaiheessa syntyi jonkinlainen ensivaikutelma aineistosta sekä haastatelluista.

Varsinaisesti analyysi alkoi kuitenkin siitä, kun haastattelujen sanatarkan purkamisen jälkeen koossa oli noin kaksisataa sivua analysoitavaa tekstiä. Ensimmäisellä lukukerralla tapahtui aineistoon tutustuminen.

Tämän jälkeen oli vuorossa kohdennetumpi luku, eli aineiston läpikäyminen ongelmittain. Pariskuntien puheesta kokosin yhteen saman ongelman alle kuuluvat asiat niitä sen enempää vielä erittelemättä. Tässä vaiheessa oli siis koottuna haastateltujen omin sanoin kaikki se, mitä he olivat tutkimusongelmiin vastanneet.

Seuraavaksi lähdin teemoittelemaan, eli nostin aineistosta esiin tutkimusongelmia valaisevia teemoja (Eskola & Suoranta 1996, 135). Tämä tarkoitti osiltaan myös tutkimusaineiston tiivistämistä, kuitenkin siten että haastateltujen oma ääni säilyi. Tarkoituksena ei siis ollut pelkkä yhdenmukaistaminen, vaan myös erilaisuuden ja sitä kautta moninaisuuden säilyttäminen. Erilaisuuksien huomioiminen on tutkimusta rikastuttava ja erilaisuuksien etsiminen auttaa jäsentämään rikkaammin samankaltaisuuksia (Mäkelä 1990, 44-45). Täten muodostui kuvaus siitä, miten moninaisesti pariskunnat olivat haastatteluissa omasta elämästään ja ratkaisustaan kertoneet.

Teemoittelun jälkeen laajensin analyysiä tyypittelyyn, eli lähdin etsimään aineistosta yleisempiä tyyppejä (Eskola & Suoranta 1996, 142). Tämä pohjautui tekemääni teemoitteluun, mutta varsinaisesti tyypit rakentuivat useammista aineiston tekstikohdista ja näin ollen tyypit eivät enää rakentuneet teemojen eivätkä haastateltujen henkilöiden pohjalta, vaan siihen mikä aineistossa oli toisaalta tyypillistä, mutta toisaalta myös erilaista.

Analyysin edetessä se kohdentui myöskin vähitellen kuvailusta tukintaan, eli mitä -kysymyksestä miksi -kysymykseen (Alasuutari 1994 & Patton 1990, 375). Eli lähdin pohtimaan analyysin tuloksia ja etsimään päätelmiä ja selityksiä.

11.4 Aineiston arviointi

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei niinkään ole merkitystä aineiston koolla, koska siitä ei ole tarkoitusta tehdä tilastollisia yleistyksiä. Sen sijaan kvalitatiivinen tutkimus voidaan käsittää tapaustutkimukseksi (Eskola & Suoranta 1996, 38), jossa aineiston kokoa merkittävämmäksi seikaksi nousee sen järkevä kokoaminen (Sulkunen 1990, 272-273).

Aineiston riittävyttä voidaan miettiä kylläntymisen eli saturaation kautta. Aineisto voidaan katsoa riittäväksi silloin, kun lisäaineiston kerääminen ei tuota enää uutta informaatiota ja kun aineistossa alkaa toistua tietty peruslogiikka (Eskola & Suoranta 1996, 35 & Hirsjärvi 1997, 181). Oman aineistoni koko määräytyi lehti-ilmoituksista saamieni vastausten perusteella. Yhteensä kahdenkymmenen henkilön haastattelu tuotti vielä uutta informaatiota, mutta myös samat teemat alkoivat vahvistuen toistua, joten katsoin aineistoni riittäväksi.

Aineiston merkittävyys määräytyy Mäkelän (1990, 47-48) mukaan sen perusteella mikä on sen kulttuurinen ja yhteiskunnallinen paikka, eli onko aineisto analysoimisen arvoinen. Vapaaehtoisen lapsettomuuden kohdalla on suhteellisen yksinkertaista osoittaa sen merkittävyys: aihe on Suomessa vähän tutkittu, samoin tämän valinnan tehneet henkilöt ovat olleet suhteellisen vähän esillä julkisuudessa tai muutoin yleisessä keskustelussa. Siksi on tärkeitä valaista lisää tätä ilmiötä.

Haastattelemani pariskunnat olivat tavallisia suomalaisia yhteiskunnan eri sektoreilta ja eri ammateista. Haastattelujen rehellisyyteen uskon vaikuttaneen myönteisesti hyvän ilmapiirin, puolison läsnäolon, yhteisen kokemusmaailman sekä mielenkiinnon tutkimusta kohtaan.

12 TUTKIMUKSEN TULOKSET

12.1 Kohdejoukon kuvaus

Haastatelluista pariskunnista seitsemän oli naimisissa ja kolme avoliitossa. Parisuhteiden kesto vaihteli viidestä kolmeenkymmeneen vuoteen. Naisten iät vaihtelivat 27 ja 51 vuoden välillä, kuitenkin niin että kuusi heistä sijoittui ikäryhmään 30-35 vuotta. Miesten iät vaihtelivat 30-60 vuoteen. Miehistä puolet kuului ikäryhmään 30-35.

Haastatellut asuivat kaikki Keski-Suomessa. Asuinympäristönä oli sekä kaupunki että maaseutu. Ammatillisesti haastatellut muodostivat monipuolisen kokonaisuuden. Osa haastateltavista epäröi oman ammattinsa kertomista, ja osa ei tarkkaa ammattinimikettään sanonut, vaikka asioista muuten keskusteltiin avoimen luottamuksellisesti. Osalla tähän liittyi ehkä epäily siitä, että heidät voidaan tunnistaa tutkimustekstistä.

Esittelen lyhyesti jokaisen pariskunnan kokonaiskuvan saamiseksi ja jotta myöhemmin, kun heitä käsitellään erillään, on mahdollista liittää parit yhteen. Pariskuntien nimet on muutettu. Tässä yhteydessä tulee esiin se, miten heidän ratkaisunsa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on syntynyt.

Arja 35, juristi ja Asko 37, sosiaalityöntekijä elävät avioliitossa ja heidän parisuhteensa on kestänyt kolmetoista vuotta. Heillä yhteinen elämä on muo-

toutunut sellaiseksi, että he eivät halua siihen lapsia. Yhdessäolon aikana he eivät varsinaisesti ole tehneet päätöstä lapsettomuudesta, vaan heidän elämäntapansa sekä henkilökohtaiset kiinnostuksensa ja suunnitelmansa ovat alkaneet muotoutua lapsettoman elämäntavan edellyttäviksi. Suhteen alkuaikoina Askon olisi voinutkin haluta lasta, mutta Arjan vastustuksen myötä hänenkin elämänsä on muokkaantunut nykyisenlaiseksi.

Elina 27, työtön ja Esko 33, työtön elävät avoliitossa ja heidän suhteensa on kestänyt kahdeksan vuotta. Molemmat ovat päättäneet jo ennen parisuhdetta etteivät halua itselleen lapsia. Asia on ollut selvä siis heti suhteen alkuvaiheesta asti eikä heidän ole tarvinnut palata asiaan mieltäkseen kantaansa uudelleen. Heidän ratkaisussaan korostuu heidän elämäntapansa, jonka he ilmoittivat perustuvan perinteistä poikkeaviin arvoihin, eikä heidän elämäänsä kuulu myöskään perhe lapsineen.

Heli 35 ja Heikki 35 ovat työpaikoillaan esimiehen alaisuudessa työskentelevä aviopari, jonka yhdessäolo on kestänyt kuusitoista vuotta. Heidän suhteensa alkuvaiheessa lapsikysymystä keskeisemmäksi asiaksi nousi oman elämän saaminen muutoin järjestykseen. Tähän kuului oman asunnon rakentaminen ja sen myötä taloudellisen tilanteen kuntoon saaminen. Näin kysymys lapsesta siirtyi myöhemmäksi. Vähitellen elämään tuli asioita, jotka saivat heidät tuntemaan ettei vielä kukaan ole lapsen aika ja pikkujoukkoa elämäntavasta ilman lapsia on tullut pysyvä. Näin heillä on mahdollisuus keskittyä parisuhteeseensa ja toteuttaa asioita, jotka eivät olisi mahdollisia lapsen kanssa.

Jaana 36 ja Janne 41 ovat molemmat yksityisyrittäjiä ja he ovat olleet naimisissa yhdeksän vuotta, mutta tunteneet toisensa jo lapsesta asti. He siis ovat tienneet toistensa ajatuksista myös lapsiin liittyen. Niinpä sitten yhteisen elämän alettua molemmille oli selvää, että heillä ei tule olemaan lapsia. Elämä ilman lapsia sujuu molempia tyydyttävällä tavalla ja he voivat keskittyä itseään kiinnostaviin asioihin.

Kaisa 51, kotirouva ja Kimmo 51, kirvesmies ovat eläneet parisuhteessa 21 vuotta ja he ovat tällä hetkellä avoliitossa. Suhteen alussa Kaisa vastusti ajatusta omista lapsista, Kimmo olisi lapsia ehkä halunnutkin. Vähitellen Kimmo alkoi ajatella asiaa uudesta näkökulmasta ja heille molemmille vahvistui näkemys siitä, että lapsettomuus on heille oikea ratkaisu. Elämä ilman lapsia on ollut heidän tapansa ilmaista huolensa maailman tilasta ja he ovat itse voineet kokea eläneensä periaatteidensa mukaisesti.

Laura 49, ompelija ja Lasse 61, eläkkeellä ovat eläneet avioliitossa kolmekymmentä vuotta. Heillä molemmilla on lapsuudesta kokemuksia omien sisarusten hoidosta josta heille on lähtenyt heille itämään ajatus, että he eivät välttämättä halua omia lapsia. Avioliiton alussa he ensin siirsivät lapsiasiaa, koska halusivat saada elämän ensin muutoin kuntoon, lähinnä taloudellisesti. Elämään alkoi kuitenkin tulla niin paljon muuta sisältöä, että lapsen viivyttelypäätöksestä tulikin lopullinen.

Outi 30, maatalouslomittaja ja Olli 32, tekninen suunnittelija ovat eläneet avoliitossa viisi vuotta. He eivät ole tehneet ehdotonta päätöstä lapsettomuudesta, mutta tähän asti lapsettomuus on ollut elämän oletuksena ja sellaisena se todennäköisesti pysyy tulevaisuudessakin. Lapseton elämäntapa on tuntunut heille sopivalta vaihtoehdolta eivätkä he ole tuntuneet tarvetta muuttaa sitä.

Ritva 30, toimittaja ja Risto 30, opettaja ovat olleet naimisissa yhdeksän vuotta. Suhteen alussa Ritva oli ehdoton lapsettomuuden suhteen ja Risto mukautui tähän ajatukseen. Yhdessä elettyjen vuosien myötä Ritvan ehdottomuus on lieventynyt ja siten vaikuttanut myös Riston ajatuksiin. Enää ajatus lapsesta ei tunnu mahdottomalta, kuten se olisi tuntunut muutamaa vuotta aiemmin. He kokevat itse yksilöinä sekä pariskuntana kypsyneensä, samaten elämä muutoin on järjestynyt siten, että he eivät koe lapsiasiaa enää yhtä kielteisenä kuin aiemmin.

Sanna 31, toimistotyöntekijä ja Sami 36, paperityöntekijä elävät avoliitossa ja ovat tunteneet toisensa viisitoista vuotta. Heille on ollut heti suhteen alusta asti selvää, että heistä kumpikaan ei halua lapsia. Ratkaisu on ollut hyvin selkeä koko suhteen ajan eikä heidän ole siihen tarvinnut palata. Ratkaisunsa ansiosta molemmat ovat pystyneet toteuttamaan ja mahdollistamaan elämässään muita asioita.

Tiina 33 ja Teemu 35 työskentelevät molemmat hoitoalalla ja heidän yhdessäolonsa on kestänyt kahdeksan vuotta ja he ovat naimisissa. Heillä päätös lapsettomuudesta on ollut lähinnä Tiinan, Teemu haluaa pitää omat mahdollisuutensa avoimina. Heillä työ täyttää elämän pitkälti. Itselleen jäävän vapaa-ajan he molemmat käyttävät itselleen ja omiin harrastuksiinsa ennemmin kuin perheelle.

12.2. Pariskuntien päätöksen syntyminen

Päätöksentekoprosessiaan kuvatessaan monet haastatelluista nostivat esiin ajatuksia, jotka voidaan nähdä seurauksena yksilöllistymisestä. Keskeinen ajatus monilla oli se, että omaa elämää ei haluta suunnitella valmiiksi. Tällä hetkellä valinta lapsettomuudesta on perusteltu, mutta uudet olosuhteet tai uusi elämäntilanne voivat hyvinkin muuttaa tätä päätöstä. Vaikka omaa elämää pidetäänkin itse suunniteltavissa olevana, annetaan tilaa ja mahdollisuus myös muutoksille, joita ei vielä välttämättä itsekään voi tietää.

“Monasti on ollu puhetta noitten ystävien kanssa että sitten kun mäkin oon vähän päälle neljäkymppin niin tuleeko semmonen pakkomielle että haluu äidiksi. Toivottavasti ei tuu, sitten ois pakko muuttaa mieltään ja ois muka pakko hankkiutua raskaaks.” Jaana 36

Näin suuret muutokset omassa ajattelussa eivät siis mitenkään olisi toivottavia, mutta niitä pidetään kuitenkin mahdollisina.

Pariskuntien voidaan melko helposti katsoa toteuttavan omassa elämässään yksilöllistymisen keskeisiä ajatuksia. Eli toisaalta oma elämä halutaan suunnitella itse, mutta toisaalta siinä täytyy olla myös joustonvaraa. Samoin on tärkeää tiedostaa oman elämän ainutkertaisuus, eli sen sijaan että edettäisiin elämässä perinteisten odotusten mukaisesti, he rakennetaan omat pienet kertomukset.

Kullekin pariskunnalle löytyi omanlaisensa tapa päätyä päätökseen vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Keskeiseksi erottelevaksi tekijäksi muotoutui se, miten paljon asiasta yhdessä keskusteltiin ja miltä pohjalta päätös lopulta syntyi.

Käyn ensin läpi päätöksentekoprosessin Callanin ja Campbellin jaottelun mukaisesti. Tutkimuksen kuluessa tätä jaottelua mielekkäämmäksi seikaksi nousi kuitenkin se, mitä päätöksentekoprosessissa on tapahtunut kuin se, onko päätös syntynyt ennen parisuhdetta vai vasta parisuhteessa.

12.2.1 Päätöksenteko Callanin ja Campbellin mallin mukaisesti

Callanin ja Campbellin esittämässä mallissa huomio kiinnittyy siihen, onko ratkaisu lapsettomuudesta syntynyt jo ennen parisuhdetta vai vasta parisuhteessa eletäessä.

Naisista kaikki kertoivat miettineensä omaa suhtautumistaan lapsiasiaan jo ennen kysymyksen ajankohtaistumista. Heistä moni oli jo nuorena päättänyt pysyä lapsettomana tai ainakin suhtautunut epäilevästi ajatukseen äitiydestä. Näille jo nuorena päätöksen lapsettomuudesta tehneille naisille lapsettomuudesta tuli elämän perusajatus, johon muut suunnitelmat sitten sopeutettiin.

“Mulla ei oo ikinä ollu sellasta että olis tullu mieleenkään että ois voinu haluta lapsia.” Elina 27

“Mä en oo varmaan koskaan aatellu niinpäin, että mä menisin joskus naimisiin ja että mä tekisin lapsia.” Sanna 31

Vaikka osa naisista olikin ajatellut elävänsä yksin mikäli samalla tavalla ajattelevaa kumppania ei löydy, niin toisin kuitenkin oli käynyt. Kaikilla haastelluilla naisilla ajatus omasta lapsettomuudesta siirtyi myös osaksi parisuhdetta. Heidän parisuhteissaan puoliso on ajatellut samalla tavalla lapsista tai sitten sopeutunut naisen päätökseen.

“Kyllä me on oltu hyvin yksimielisiä asiasta. Se on jännä vaikka niinku sillon kun me tavattiin niin ei me sillon puhuttu tällasesta asiasta, et me vaan on oltu niin samaa mieltä et se on todettu että tää on hyvä.” Heli 35

Yhdellä naisista tilanne oli parisuhteessa ollut niinpäin, että hän olisi voinut jossakin vaiheessa ajatella lapsia perheeseen, mutta aviomies puolestaan ei. Tällöin naisen oma kielteinen suhtautuminen lapsiin oli lieventynyt parisuhteessa, mutta aviomiehen vahva mielipide vaikutti häneenkin.

Kaikille naisille ajatus omasta lapsesta ei kuitenkaan ole ollut täysin mahdollon, mutta ajan myötä päätös lapsettomuudesta on kuitenkin vahvistunut. Monelle ajatus adoptiolapsesta tuntui helpommalta kuin biologisesti oma lapsi. Tähän ajatteluun sisältyi sekä käsitys siitä, että näin voisi välttää itselle hankalaksi koetun pikkulapsivaiheen että ajatus siitä, että adoptiolla voisi auttaa huonoissa oloissa kasvaneita lapsia.

Parisuhteessa naisen päätös pysyä lapsettomana ei aina välttämättä ollut täysin selvä asia kumppanille tai asiaa ei oltu keskusteltu täysin selväksi. Tämä ei kuitenkaan ollut vaarantanut parisuhdetta, vaan miehet olivat sopeutuneet ajatukseen. Yhdellä pariskunnalla oli ollut esillä myös mahdollisuus avioeroon mikäli mies haluaa omia lapsia.

“Ei se ole niinkun poissuljettu etteikö me voitais vaikka erota sen vuoksi että jos haluaa tosiaan toisenlaista elämäntapaa.” Tiina 33

Naisiin verrattuna miehistä vain harvalla oli syntynyt jo nuorena ajatus lapsettomuudesta. Miehillä tyypillisempää oli se, että omaa suhtautumista lapsiasiaan ei oltu mietitty täysin valmiiksi, vaan päätös syntyi elämää eletessä. Muutamalla miehellä oli kuitenkin vahva oma näkemys lapsen hankkimisesta jo nuorena.

“Mä jo päätin melkein sillon aikanaan nuorempana kun mä veljen penskoja hoijin, mä tuumasin että mä en ollenkaan oo innostunu tämmösistä hommista.” Janne 41

“En mä oo paljon perustanu, en mä koskaan oo halunnu mitään kakaroita.” Esko 33

Joillekin miehistä tulevaisuuden suunnitelmiin oli nuorena kuulunut perhe lapsineen. Vuosien varrella elämäntapa tai -katsomus oli muuttanut näitä ajatuksia tai sitten päätöksentekotilanne oli tullut eteen parisuhteen myötä. Muutamalla miehellä taas on ollut selkeän ambivalenttinen suhde lapsiin.

“Kyllä mä aikasemmin nuorempana pidin luonnollisena, että mä joskus perustan perheen tulevaisuudessa, mutta sitten rupesin enemmän ajattelemaan näitä asioita.” Kimmo 51

“Mä oon sen aatellu, että se tapahtuu mitä tapahtuu, että mä en sano juuta enkä jaata puoleen tai toiseen että mä annan kaikki mahdollisuudet ainakin omalle itelle.” Teemu 35

12.2.2 Päätöksentekoprosessin dynaamisuus ja päätöksen lopullisuus

Haastatteluissa korostui päätöksentekoprosessin dynaamisuus sekä siinä tapahtuvat vaihtelut eikä niinkään se, milloin päätös oli tehty. Tämä näkökulma laajentaa Callanin ja Campbellin esittämää päätöksentekomallia suuntaan, jossa kuvataan myös itse päätöksentekoprosessia, ei vain ajankohtaa.

Varsinkin naisilla oli päätöksen jyrkkyydessä tapahtunut iän myötä muutoksia. Tässä oli kahdenlaista suuntausta. Joillakin ajatus itsestä lapsettomana oli vahvistunut, eli vaikka nuorempana oli ajateltu lapsettomuutta mahdollisena oman elämän vaihtoehtona, oli tämä vasta vuosien myötä vahvistunut todelliseksi oman elämän ratkaisuksi. Taas vastaavasti muutamilla aikanaan hyvinkin ehdottoman päätöksen lapsettomuudesta tehneillä omat ajatukset olivat lientyneet.

“Ehkä sitä muuttuu että ei oo enää yhtä jyrkästi vastaan, mutta ei se millään tavalla vielääkään oo mikään ihanne ratkasu.” Tiina 33

Miehillä vastaava prosessi oli lähes kaikilla tapahtunut nimenomaan niinpäin, että ajatus omasta lapsettomuudesta oli vain vahvistunut. Ambivalenttisesti lapsien hankkimiseen suhtautuvilla miehillä prosessiin oli saattanut kuulua vaiheita, jolloin oma ratkaisu oli koettu ehdottomampana, mutta silti heidän lopullinen päätöksensä oli ollut riippuvainen omasta kumppanista.

“Ehkä niinkun miehenä on paljon semmosta että kuuntelee vaimoonsa, että jos Arja hirveesti olis halunnu lapsia niin kyllä meillä ois niitä lapsia...siihen on sitten sopeutunu.” Asko 37

Myös parisuhteessa päätöksentekoon liittyi dynamiikka, lähinnä siinä missä vaiheessa suhdetta ja miten paljon asiasta oli keskusteltu. Lähes puolet pariskunnista oli ottanut lapsiasian puheeksi heti suhteen alussa, jolloin he olivat päätyneet omaan ratkaisuunsa ja muu elämä rakentui tämän päätöksen mukaisesti. Muut pariskunnat olivat yhteistä elämää eläessään tulleet tilanteeseen, jossa totesivat, että lapset eivät kuulu heidän suhteeseensa. Osalla keskustelu ja päätöksenteko oli saattanut siirtyä ensin määrääjäksi, esimerkiksi talonrakennuksen ajaksi tai taloudellisen tilanteen paranemisen ajaksi. Näiden asioiden valmistuttua päätös olikin jo sitten aika selvä.

Osalla pariskunnista keskustelu lapsettomuudesta on ollut käynnissä jatkuvasti, osalla se on jäänyt taka-alalle tai nousee esiin vain hetkittäin. Kaikki eivät ole edes kokeneet keskustelua tarpeellisena. Yhtä mieltä haastatellut olivat kuitenkin siitä, että päätöksen on oltava yhteinen, jotta parisuhde olisi tasapainoinen. Keskustelun kautta ratkaisusta oli tullut molempien yhteinen, vaikka alunperin nainen olisikin ollut se, joka varsinaisen ratkaisun oli tehnyt. Tämä yhteinen päätös koettiin lähentävänä ja yhdistävänä tekijänä parisuhteelle.

Päätöksentekoprosessiin ja päätökseen lapsettomuudesta kuului myös kysymys siitä, miten lopullinen tuo päätös olisi. Haastatelluista naisista kahdella oli ollut kohdattavana tilanne, että he olivat raskaana ja heidän täytyi miettiä omaa sitoutumistaan päätökseensä pysyä lapsettomana. Heille molemmille tämä tarkoitti, ilman epäröintiä, aborttia. Kysyttäessä abortin mahdollisuudesta naisista noin puolet oli sitä mieltä, että jos ehkäisy pettäisi, he eivät olisi valmiita aborttiin. Lopuille kysymys abortista ei ole ollut mietinnän kohteena tai he eivät muutoin osanneet siihen vastata, nämä naiset miettisivät asiaa vasta sen ollessa ajankohtainen. Muutamalla myös hedelmällinen ikä oli jo takana, enää ei asiaa tarvinnut miettiä, eli biologisesti mahdollisuus omaan lapseen oli mennyt ohi.

Miehet pitivät tärkeänä tehokasta ehkäisyä, jotta välttyään tilanteelta, jossa aborttia pitäisi miettiä. Kuitenkin miehet toivat esiin sen, että mikäli tällainen tilanne olisi edessä, päätös olisi pitkälti naisen, koska kyse on naisen kehosta. Silti he kyllä haluaisivat osallistua tämän päätöksen tekemiseen.

Vaikka haastatteluhetkellä pariskunnat olivat sitä mieltä, että heillä ei tule olemaan lapsia, monet ovat silti jättäneet itselleen takaportin tilanteeseensa. Aiemmin mainittu ehkäisyn pettäminen oli yksi takaportti, eli lopullista sterilointia ei monikaan ollut halunnut tehdä ja tätä kautta annetaan mahdollisuus omien ajatusten muuttumiseen kenties joskus tulevaisuudessa.

”Jopa on harkittu sitä että käytäs sterilisaatiossa, mut se on vielä jääny, että pysyy se mieli niinkun selkeempänä kun saa ite päättää.” Jaana 36

Samoin useammat pariskunnat pitivät mahdollisena sitä, että he oman lapsen sijasta adoptoisivat lapsen. Kuusi paria piti tätä enemmän mahdollisena vaihtoehtona kuin omaa lasta, loput neljä eivät harkitsisi edes adoptiota. Eli vaikka pariskunta määritteli itsensä tällä hetkellä vapaaehtoisesti lapsettomaksi, antoivat he silti itselleen, käsityksilleen ja mielipiteilleen mahdollisuuden muuttua myöhemmin.

Monet olivat kuitenkin sitä mieltä, että iän myötä olisi entistä vaikeampi ajatella itselle lasta. Ensinnäkin oma elämä on jo muotoutunut lapsettomaksi, mutta sen lisäksi riskit lapsen saamiseen liittyen kasvavat ja toisaalta monet kokevat itsensä liian vanhoiksi aloittamaan elämä lapsen kanssa. Iän myötä varsinkin naisilla täytyy olla varmuus ratkaisusta, koska oman lapsen saamismahdollisuus pienenee ja riskit kasvavat.

Tulevaisuuden pohtimiseen liittyi myös vanhenemisen miettiminen. Toisaalta pariskunnat miettivät mahdollista yksinäisyyden tai eristäytymisen tunnetta ilman omia lapsia. Toisaalta heitä askarrutti oma perintö tai suvun omaisuuden siirtyminen kuolemansa jälkeen. Lapsiin liittyen pariskunnat olivat kuitenkin sitä mieltä, että ne eivät välttämättä turvaa vanhuuden onnellisuutta tai tuo turvaa ja huolenpitoa.

”Vanhuuden turvaahan meillä ei oo lapsista, mutta en mä tiiä onko kaikilla niilläkään joilla on lapsia.” Jaana 36

Miltei kaikki olivat päätyneet siihen, että eivät kaipaakaan lapsia tässä mielessä. Suvussa siirtyvän omaisuuden vuoksi omaa elämää ei oltu halukkaita muuttamaan hankkimalla omia perillisiä.

Oma perintö ei pariskuntia niinkään huolettanut, koska sen he ajattelivat käyttä itsensä ikääntyessään. Useammalla pariskunnalla oli haaveena myydä omaisuutensa ja käyttää se asumiseen muualla, esimerkiksi etelän lämmössä.

”Ihan tällanen käytännön asia on kanssa vapauttanu, että kun meillä on rahat tässä talossa kiinni eikä ole ketään sellasta jolle tää jäis. Se vapauttaa meitä kun me aateltiin että mehän voidaan myydä tää ja vaihtaa kaikki rahaks. Se on yks mun lempihaaveista et mä pidän kirpputorin täällä kotona ja kaikki on myytävänä...” Heli 35

Kaikki eivät kuitenkaan halunneet miettiä tai suunnitella tulevaisuuttaan, he halusivat elää tätä päivää ja katsoa mitä elämä vielä tuo tullessaan.

12.2.3 Kokemus omasta ratkaisusta

Huolimatta takaporttien ja elämänsuunnitelmien muutoksien mahdollisuudesta pariskunnat puhuivat haastatteluhetkellä ratkaisustaan varmana ja kestävässä asiana. Sen hetken elämäntilanteessa he kertoivat ratkaisun tuntuvan oikealta ja heille sopivalta. Heille oli pääasia oma tyytyväisyys elämäänsä ja ratkaisuunsa eivätkä he kokeneet kaipaavansa mitään tai jäävänsä jostakin paitsi.

Omaan ratkaisuunsa pariskunnat liittivät silti kokemuksen erilaisuudesta. Tämän erilaisuuden he liittivät perinteisistä arvoista poikkeavaan elämään. Yhdellä pariskunnalla tämä ilmeni siten, että he eivät pidä omassa elämässään tärkeinä koulutusta, työtä tai perhettä. Toisilla erilaisuus ilmeni panostuksena parisuhteeseen, jota he pitivät poikkeavana verrattuna esimerkiksi lapsiperheisiin. Muutaman elämäntapa puolestaan poikkesi tavanomaisesta siten, että he kokivat voivansa toteuttaa asioita, mitä perheissä ei yleisesti ottaen tehdä. Omalla elämällä haluttiin myös olla esimerkkinä toisille ja osoittaa, että lapsettomana pariskuntana eläminen voi olla yksi vaihtoehto. Tässä kohdin erilaisuuden tunne määriteltiin hyvin myönteisesti.

Pariskunnat kokivat olevansa ensimmäistä sukupolvea, jolle perhesuunnittelun todelliset vaihtoehdot ovat avautuneet. Muutoinkin 1990-luvulla hyväksytään helpommin erilaiset elämäntavat ja ihmisillä on enemmän mahdollisuuksia. Siltikin pariskunnat kertoivat näkevänsä vielä ympärillään ahtaita elämisen malleja, mutta luottavat silti yleisen suvaitsevuuden ja laajakatseisuuden lisääntymiseen. Toisaalta vapaaehtoisesti lapsettomien mielestä epäta

vanomaiset ratkaisut elämässä vaativat edelleenkin rohkeutta, jota he itse ovat osoittaneet päätyessään omassa elämässään vapaaehtoisesti lapsettomaksi.

Oma ratkaisu koettiin siis hyvin myönteisenä asiana omassa sen hetken elämässä. Siirryttäessä kokemuksiin siitä, miten pariskunnat ovat kokeneet ulkopuolisten suhtautuvan heidän ratkaisuunsa, esiin nousikin jo kielteisempiä kokemuksia. Tähän kysymykseen paneudun myöhemmin luvussa, jossa käsitellään ympäristön suhtautumista vapaaehtoiseen lapsettomuuteen.

12.3 Pariskuntien perustelut päätökselleen lapsettomuudesta

Aiempiin tutkimuksiin verrattuna pariskuntien perustelut päätökselleen pysyä lapsettomana olivat melko samansuuntaisia. Perusteluissa jokainen haastateltava on saanut esiin omat yksilölliset näkökulmansa siitä, miksi juuri hän yksilönä tai puolisona parisuhteessa on tehnyt päätöksen lapsettomuudesta.

12.3.1 Elämänhallinta ja oman minän huomioiminen

Aiemmin käsitelin individualistisina perusteluina teemat, jotka nyt olen jakanut kahteen alakohtaan: omaan minään sekä elämäntapaan liittyviin perusteluihin. Tämä sen vuoksi, että nämä nousivat aineistosta selkeästi itsenäisiksi teemoiksi.

Monet haastatelluista, sekä naiset että miehet, kertoivat miten heille on ollut tärkeätä tunne siitä, että he voivat kokea elämänsä olevan omissa käsissään. Tähän liittyi se, että he voivat itse vaikuttaa omaan elämäänsä ja ennenkaikkea se, että oma elämä tuntuu mielekkäältä. Monet pitivät tärkeänä oman minän kuuntelemista, ajan ja huolenpidon antamista omalle itselle.

Oman elämän hallinnan vastakohtana monet haastatelluista pitivät lapsiperheiden elämää, jossa vanhemmuus olisi esteenä omalle elämälle. Vanhemmuudesta tulisi tällöin elämän määrittäjä ja haastatelluista tämä tuntuisi oman minän vastaiselta toiminnalta.

Haastatellut kokivat siis elämänsä tällä hetkellä sellaisena, että he pystyivät riittävästi panostamaan omaan hyvinvointiinsa.

“Miellän sen, että mitä vanhemmaksi tuun että ei olisi yhtään aikaa omalle minälle, että se semmonen oman minän tiedostaminen ja itsen kohteleva hyvin sen aattelis olevan kaiken perusta.” Arja 35

Oman elämän tasapainoisena kokemiseen haastatellut liittivät myös mahdollisuuden muokata elämänsisällön omien kiinnostusten kohteiden mukaisesti. Tämän he pystyivät toteuttamaan joko työssä tai vapaa-aikana.

Oman minän huomioimiseen haastatelluilla liittyi myös ajatus siitä, että päätöksessä pysyä lapsettomana pitää todellakin kuunnella itseään. Jotta tämän ratkaisun kanssa voisi elää tasapainossa on voitava ensin hyväksyä itsensä, persoonallisuutensa sekä elämäntapansa. Omien ajatusten ja perustelujen on lähdettävä omasta, todellisesta ja aidosta tahdosta.

Omasta persoonallisuudestaan ja lapsettomuuspäätöksestä puhuessaan osa haastatelluista käytti sanoja itsekkyyks, itsekeskeisyys tai mukavuudenhalu. Nämä osa oli tunnistanut persoonallisuutensa piirteiksi jo ennen lapsikysymyksen ajankohtaistumista, osa kertoi näiden piirteiden kehittyneen vähitellen.

“Jos suoraan sanoo niin mä oon itsekäs, et mä en oo valmis siihen. Et siinä (vanhemmuudessa) joutuu luopumaan kaikesta kun aattelee niin en mä oo valmis, en mä halua.” Outi 30

“Sitä vaan ootti että kun velat on loppu niin me ruvetaan vaimon kanssa liikkumaan ja sitähan me ollaan toteutettu, että semmonen itsekkyyks on tullu.” Heikki 35

Monet mainitsivat luonteenpiirteekseen myös itsenäisyyden, joka myöskin kuvaili heidän suhdettaan lapsettomuuspäätökseen. Kokiessaan itsensä riittävän itsenäiseksi ei tarvitse välittää muiden mielipiteistä ja voi todella toteuttaa itseään.

Lähinnä naiset liittivät omaan minäänsä vielä näkökulman, joka painotti tasapainoa oman itsensä kanssa. Lapsiasiaa pohtiessaan he puhuivat resurssien mitoittamisesta, itsesuojeluvaistosta, riskeistä sekä uhrautumisesta. Lapsen myötä tapahtuisi jotakin, johon he eivät pystyisi enää vaikuttamaan, joten tasapaino oman minän kanssa saattaisi kadota.

“Äitiys on monella tavalla tuntunut pikemminkin esteeltä elämälle....mä oon kutsunu sitä semmoseks itsesuojeluvaistoksi sen takia, että turha hankkiutua sellaseen elämään missä repii itteensä koko ajan joka suuntaan. Mun mielestä jokasella on oikeus järjestää omaa elämänsä sillä tavalla että siitä saa edes siedettävän.” Ritva 30

“Halutaanko sanoa että se on itsekkyyttä, vai halutaanko sanoa että se on mukavuudenhalua, vai halutaanko se sanoa sillä tavalla että ihminen välittää itsestään ja haluaa pitää itsestensä huolta ja on mitottanut resurssinsa niin että ei jaksais enempää. Se on ihan miten se halutaan nähdä se asia.” Arja 35

Hyvin monet olivat siis sitä mieltä, että omaa itseä on kuunneltava ja itselleen on annettava aikaa. Tämän voi liittää siihen yksilöllistymisen mukanaan tuomaan ajatteluun, jonka mukaan omasta minästä ja identiteetistä tulee entistä tärkeämpi osa elämää.

12.3.2 Elämäntavan vapaus

Omaa elämäänsä pohtiessaan haastatellut pitivät erittäin oleellisena tunnetta vapaudesta. Vapaus tarkoitti useimmille vapautta lapsiin liittyvistä velvollisuuksista ja riippuvuuksista mutta myös vapautta oman elämän ratkaisuisissa ja tavassa elää.

“Se on semmonen vapaus olla ja liikkua.” Asko 37

“Kyllä se niin paljon vapaampaa on olla näin, se on ihan vissi.” Lasse 61

Lisäksi monet pitivät tärkeänä sitä, että he itse voivat valita ne sitoumukset, joita heidän elämäänsä kuuluu. Eli elämän ei tarvitse sisältää niitä velvoitteita, tässä tapauksissa lapsiin liittyviä, joita ei itse elämään haluta. Tosin elämään kuului haastatelluillakin omasta tahdosta riippumattomia velvoitteita, mutta niihin he yrittivät sopeutua.

“Eilen illalla viimeksi todettiin kun tultiin töistä kotiin ja kumpikin oli aivan rätiväsyneitä ja kämppä oli kuitenkin niin likainen että aateltiin että nyt siivotaan ei auta mikään ja tuntu, että siinäkin oli jo ihan tarpeeksi ,saati sitten että siinä olis vielä lapsia.”
Arja 35

Monille haastatelluista tunne vapaudesta liittyi myös tulevaisuuden suunnitelmiin. Ajatus siitä, että jälkeen ei jää perillisiä on vapauttanut paris-kuntia suunnittelemaan ja ideoimaan tulevaisuutta uudesta näkökulmasta. Tulevaisuuden suunnitelmissa vilahtelivat toiveet muutosta ulkomaille tai muuttoon irtautumisesta nykyisestä elämästä. Keskeisenä oli ajatus mahdollisuudesta käyttää itse ansaitsemansa rahat.

“Jos sitten kun ei enää tässä pärjää niin laittaa kaikki rahaks ja muuttas sitten etelään.” Janne 41

Vapaus ja joustavuus tulivat yleisen elämän kuvailun lisäksi esiin myös siinä, mitä haastatellut kertoivat omasta elämäntavastaan. Monille elämäntapaan liittyi liikkuvuus, halu vaihteluun ja uusien kokemusten etsiminen. Tähän liittyi myös joustonvara omassa elämässä: omissa suunnitelmissa ja ajankäytössä ei haluttu tehdä liian tarkkoja ja valmiita suunnitelmia.

“Ne joilla ei oo lapsia niin niillä on mahdollisuus harrastaa enemmän. Ne lapset rajottaa ja pitää suunnitella kaikki sitten niin kauheen tarkkaan, ja sit semmoset niinku ex tempore ravintolaanlähdöt ei onnistu ikinä.” Olli 32

Samoin omissa suunnitelmissa oli osalle tärkeitä se, että niitä ei tarvitse selitellä tai perustella tai miettiä jonkun muun kannalta, vaan asioita voi toteuttaa oman kiinnostuksen ja innostuksen pohjalta.

“Kyllä muhun vaikuttaa paljon se, että me voijaan lähteä millonka vaan minnekkä vaan, ei me olla kellekkään velvollisia kertomaan mitä myö tehään, minnekkä myö mennään, ei tarvii huolehtia mistään. Mä luulen ainakin että se on se vapauden tunne hyvin voimakas siinä asiassa.” Heikki 35

Vapauden ja joustavuuden lisäksi osa liitti elämäntapaansa myös jonkinlaisen helppouden tai mukavuuden.

Osa pariskunnista kuvaili omaa elämäntapaansa erilaisena tai jopa poikkeuksellisena verrattuna perinteiseen, jollaisena he pitivät lapsiperheiden elämäntapaa. Joillakin oma tapa elää ja olla oli jatkuvaa asioiden kyseenalaistamista, tasaisen elämänrytmin tietoisuutta rikkomista ja muutoksen haluamista. Joillekin elämäntapana oli työttömyys, muu elämä rakentui tämän valitun ratkaisun pohjalta.

“Mulla on aina ollu sillai että mä ajattelen erilailla asioita kun mitä normaalisti ajatellaan, mähän en oo käyny armeijaa, työ ei oo mulle mikään itsestäänselvyys että mulla ei oo sillai mitään perinejuttuja ollenkaan, tää lapsiasia liittyy siihen.” Esko 33

Elämäntapana oli osalla myöskin pyrkimys vaatimattomuuteen omassa elämässä vastapainona ympärillä huomatuille materialismille tai ympäristön kuormittamiselle. Eli oma elämäntapa liittyi läheisesti myös omaan maailmankatsomukseen ja omiin arvoihin, kuten juuri vaatimattoman elämäntavan ja luonnon säästämisen ajatus.

Jokaiselle pariskunnalle elämäntapa ei kuitenkaan ollut pelkkää vauhtia

ja liikettä. Osa piti tärkeänä juuri puolestaan mahdollisuutta säännölliseen, taiseeseen ja rauhalliseen elämäntapaan. Heillä tämä liittyi osittain elämiseen maaseudulla ja tätä kautta maaseudun elämänrytmiin, mutta pelkkä maaseudulla asuminen ei kuitenkaan selittänyt kiinnostusta tämääntyppiseen elämäntapaan. Keskeistä näillekin pariskunnille oli kuitenkin se, että elämä ilman lapsia mahdollistaa omanlaisen, itselle sopivan tavan elää.

”Paljon hiljaisempaa ja rauhallisempaa elämää saa viettää kun on kahestaan.” Kimmo 51

”Se aika mitä työltä jää niin me melkosen paljon viihytään kahestaan kotona, kesällä kaikki vapaa-aika menee pihojen laitossa, on kukkapenkit ja mansikka maat ja kaikki marjat...” Jaana 36

Haastatellut pariskunnat pitivät tärkeänä vapautta liittyen siis myös vapaa-aikaan ja siihen, että tuon ajan voi käyttää kuten itse haluaa. Vapaa-ajan käyttö oli selvässä yhteydessä siihen, mitä pariskunnat kertoivat myös elämäntavastaan. Osalle elämäntapa oli hyvinkin liikkuvaa, osalle vapaa-aika puolestaan tarkoitti enemmänkin paikallaoloa ja vapaa-ajan järjestämistä niin, että saattoi rauhassa keskittyä ja viihtyä kotipiirissä.

Harrastusten joukossa pariskunnilla oli sekä yksin että yhdessä tehtäviä harrastuksia. Urheilu ja eläimet, elokuvat ja lukeminen sekä oman kotipiirin kunnostus ja hoito tai ylipäänsä muu puuhastelu mielekkäissä toimissa mainittiin.

12.3.3 Parisuhteeseen panostaminen

Parisuhteessa elämäntapaan kuului haastateltujen mukaan yhdessä muotoutunut tietynlainen tottumus olla ja elää kahdestaan. Miltei kaikki kertoivat viettävänsä paljon aikaa yhdessä. Yhdessäoloon kuuluivat yhteiset harrastukset tai muu yhteinen tekeminen ja liikkuminen, tosin lähes kaikilla oli myös aivan omia harrastuksia.

”Ollaan kahestaan kun meitä huvittaa olla kahestaan ja me viihdytään hyvin yhdessä.” Sami 36

Parisuhdetta kuvailtiin sanoilla ystävyys, kaveruus ja kumppanuus. Yhdessäelettyn vuosien myötä toisen tunteminen on lisääntynyt ja monet kertoivat puolison olevan myös paras ystävä tai kaveri, jonka kanssa voi jakaa omia

asioita.

”Sitä mä en niinku lakkaa ihmettelemästä et me viihdytään hirveen hyvin kyllä yhdessä. Meillä on myös aika vahva tämmönen ystävyysuhde tässä että ollaan toistemme parhaat kaverit.”
Heli 35

Haastatellut painottivat keskustelua ja omien asioiden jakamista merkittävänä osana yhteiselämää.

”Kai sitä kahden suhdetta aina kuitenkin täytyy hoitaa, täytyy aina keskustella.” Kimmo 51
”Meillä ei oo sillai vaikka ei oo lapsia, niin ei meiltä puhuminen lopu, meillä on niin samanlaiset mieltymykset ja meitä kiinnostaa samat asiat, vaikka ollaan myö välillä hiljaakin, mutta ei se sitä tarkota että me riidoissa oltais.” Jaana 36

Toisaalta pariskunnat korostivat kiinteää ja läheistä parisuhdetta, toisaalta omaa itsenäisyyttä ja vapautta. Vahvasta parisuhteesta puhuneet olivat sitä mieltä, että he eivät halua omaan parisuhteeseensa ketään väliin, eli suhde on niin tiivis ja vahva, että he eivät kaipaa tai tarvitse siihen enää mitään lisää. Lapsi voisi olla rasite parisuhteelle ja keskinäinen suhde voisi kärsiä.

”Ehkä sekin on yks syy että meillä on hirveen vahva tää mejän suhde, ehkä me ei haluta tähän väliin ketään, ehkä mä en tarvii tähän mitään muuta. Kai tässä yksinkertaisesti on kysymys siitä, että me ollaan niin vahvasti sitouduttu toisiimme, me ei haluta tähän ketään muuta, et me ollaan vuosia kasvettu kiinni hirveen vahvasti.” Heli 35

Muutammat pariskunnat olivat sitä mieltä, että lapsikaan ei pystyisi horjuttamaan heidän vahvaa parisuhdettaan.

Vahvan parisuhteen lisäksi useat puhuivat kuitenkin myös omasta henkilökohtaisesta vapauden tunteesta parisuhteessa. Vaikka monet pitivät omaa parisuhdettaan läheisenä ja tiiviinä, halusivat he silti säilyttää oman vapauden ja itsenäisyyden. Osalle riitti tietoisuus omasta ja kumppanin vapaudesta ilman että he välttämättä käyttäisivät tuota vapautta.

”Tämmösestä hirveen likeisyydestä huolimatta mulla on oltava se tunne ,että mä voin olla vapaa.” Ritva 30

Parisuhteen ei siis haluttu sitovan liikaa, eli kummallekin haluttiin myös omaa elämää parisuhteen ulkopuolella, yhteisen elämän lisäksi myös omaa tilaa.

”Kyllä me niinku toisillemme hirveesti annetaan tilanottoa ja vapautta, siihen se niinku perustuu se suhteen voimakkuus.” Asko 37

Vaikka suhteesta puhuttiin sitoutumisena ja yhteenkasvamisena, niin tunnustettiin silti, että suhde ei välttämättä ole elinikäinen. Eron mahdollisuuden oli siis varauduttu, ei niin että se välttämättä koskaan tulisi eteen, mutta yhtenä mahdollisuutena. Tällöin se nähtiin kuitenkin edelleen yhteisenä päätöksenä, joka olisi molempien parhaaksi. Monet kokivat suhteesta irtautumisen omalla kohdallaan helpompana kuin mitä se olisi lapsiperheessä.

”Se ei ole mikään itsestänselvyys olla, ei ole sellaista pakkoa olla yhdessä.” Asko 37

Parisuhteestaan puhuessaan haastatellut miettivät myös sen vaikeita puolia. Monet myönsivät elämän kahdestaan olevan toisinaan vaikeaa, ja lähes kaikki olivat sitä mieltä että suhdetta ei voi pitää itsestänselvytenä, vaan molempien on nähtävä sen eteen vaivaa. Tämä liitettiin siis myös siihen käsitykseen, että lapsiperheessä vanhemmat voivat elää keskinäistäkin elämäänsä lasten kautta eivätkä näin joudu samanlaisten kysymysten eteen kuin lapsettomat parit. Lapsettomana he kokivat että heidän täytyy hyväksyä toisensa sellaisena kuin ovat, ei lasten kautta.

Suhteen hoitamiseksi pariskunnat kertoivat tarvitsevansa suhteelleen huomiota, aikaa, rauhaa ja keskustelua. Tämä koettiin joskus vaativana mutta myös antoisana.

”Minä väittäisin, että parisuhteen hoitaminen on helpompaa kun ei oo lapsia, joskin ne väittää että lapset jollain lailla yhdistää, mutta kyllä ne sitten toisesta kohtaa erottaakin.” Kaisa 51

Haastatellut kokivat suhteen olevan välillä jopa turvattomalla pohjalla, koska he eivät voineet olla sen jatkuvuudesta täysin varmoja. Suhteen kulkuun ymmärrettiin kuuluvaksi erilaisia kriisejä, joiden myötä voidaan oppia uutta.

” Ei se varmaan tuu tulevaisuudessakaan olemaan helppoo, enkä mä sano että se ois ollukkaan helppoo. Että välillä on ollu tosi vaikeeta, mutta nyt on ihan viime vuosina tullu semmonen helppous olla, siinä semmonen tietty turvallisuus, vaikka toisaalta taas ei oo turvallisuutta, mutta sen on hyväksyny.” Heli 35

Kaikilla oli kuitenkin yhteisenä ajatuksena parisuhteistaan se, että parisuhteeseen menon syy oli muu kuin lapset, ja monet kokivat olevansa onnelli

sempia näin kuin lapsen kanssa. Näin he voivat hyväksyä ja arvostaa itseään sekä toisiaan ja antaa parisuhteelleen sen tarvitseman ajan ja huolenpidon.

“Ei me niinkun lasten takia menty avioliittoon eikä me ajateltukaan että nyt perustetaan perhe. Mitä enemmän on ollu vuosia yhdessä, niin sitä vaikeampi olis ajatella että tässä olis lapsia.” Pekka 37
 “Miten mä aattelen meitä kahta ihmistä niin me ollaan varmaan onnellisempia näin kun et meillä olis lapsia.” Ritva 30

12.3.4 Työ ja lapsiin liittyvät kustannukset

Työhön liittyen perustelut painoutuivat siihen miten työ koettiin ja millainen asema sillä oli elämässä. Eroja oli siinä, koettiinko työ vaativana ja raskaana, vai oliko työ merkittävä elämänsisältö ja itsensä toteuttamisen alue. Osalla työntekoon ei liittynyt erityisempiä tuntemuksia suuntaan tai toiseen, työ oli lähinnä keino saada riittävä toimeentulo.

Osa haastatelluista koki tämänhetkisen työtilanteensa sellaiseksi, että siihen ei voisi yhdistää lapsia.

“Mun työ on niin rankkaa, että mä en näe siinä minkäänäköstä mielekkyyttä, että mä aamulla väkisin herättäsin pienet lapset ja raahaisin niitä hoitoon ja sitten menisin tukka putkella töihin, että minä oon jo nyt aika rasittunu siitä työstä.” Arja 35

Oma työ koettiin vaativana, rasittavana ja väsyttävänä. Osa sanoi työn vievän suurimman osan ajasta ja energiasta ja koki työn ulkopuolisen ajan riittämättömänä. Tämä vähäinen omalle itselle jäävä aika aika oli sitten sitä, joka haluttiin käyttää oman mielenkiinnon mukaisesti.

“Meillä on niin hankalat työajat ja raskas työ, että sekin niinkun hirvittää siinä, että tuntuu että ei kertakaikkiaan jaksaa, että ei todellakaan olis paljon annettavaa sitten lapselle töiden jälkeen.” Tiina 33
 “Me ollaan molemmat yksityisyrittäjiä ja se työ aika suuren osan ajasta haukkaa, että jos me ei töissä olla niin me melkein kotona ollaan ja hyvin viihdytään kotona.” Jaana 36

Osa koki työn myös pakkona, vähän kuin esteenä muulle elämälle, johon kuuluisi enemmän vapautta.

Naisista muutama ihmetteli sitä, miten naiset yleensä jaksavat yhdistää työn ja perheen ja olla työn lisäksi vielä hyvä äiti.

“Mä ihmettelen miten ne työssäkäyvät äidit jaksaa.” Arja 35
 “Kyllä mä oon hirveen väsyny, että mä en ainakaan kokis enää olevani hyvä perheenäiti työpäivän jälkeen.” Tiina 33

Näille naisille lapset olisivat merkinneet tai merkitsisivät työasioiden uudelleenjärjestelyä, mihin heillä ei kuitenkaan ollut halua tai mahdollisuutta. Kaiken kaikkiaan työ ei näillä naisilla ollut ensimmäinen tai tärkein syy lapsettomuuteen, mutta kuitenkin tärkeä osa kokonaisuutta.

Muutama nainen mainitsi uran luomisen syynä siihen, että he eivät ole halunneet lapsia. Lasten myötä joutuisi katkaisemaan urakehityksen ja paluu työelämään voisi lasten jälkeen olla vaikeaa. Naiset olivat sitä mieltä, että jos he valitsisivat elämässään uran, sille olisi melko pitkälle omistauduttava.

Toinen näkökulma työn ja lapsiratkaisun yhteyteen oli niillä, jotka korostivat työtä merkittävänä elämänsisältönä sinänsä ja tärkeänä itsensä toteuttamisen alueena. Tämäkin työ saatettiin kokea vaativana, mutta silti hyvin antoisana.

“Mä oon edelleenkin hyvin työsuuntautunu ihminen ja se semmonen niinku itsensä toteuttaminen on ollu mulla kauheen vahva.” Ritva 30

Kokemuksena oli myös se, että työ täyttää tietyn kohdan elämästä ja tuo sitä kautta sisältöä ja tyydytystä.

“Sitä mä oon miettiny että jos mä oisin työtön niin kyllä mä sitten jotain tekemistä itelleni yrittäisin keksiä, että sitten vois ollakin että ois lapsia.” Tiina 33

Miehistä kaksi oli töissä alalla, jossa he päivittäin ovat tekemisissä lasten kanssa. Työnsä he kokivat mielekkäänä ja he kertoivat mielenkiinnolla seuraavansa lasten kasvua ja kehitystä ja kokivat tärkeänä sen, että saavat osallistua siihen. He kokivat saavansa työn kautta olla riittävästi tekemisissä lasten kanssa, työ täytti sen kohdan elämästä. Molemmat olivat suuntautuneet alalleen jo ennen kuin oma ratkaisu oli varmistunut, joten päätös lapsettomuudesta ei suoranaisesti ole vaikuttanut ammatinvalintaan.

“Kun mä teen tommosta perhetyötä, niin mä saan siellä olla lasten kanssa aika paljon tekemisissä ja välttämättä en sitten halua omia.” Asko 37

Kolmanneksi näkökulmaksi työhön nousi tavallaan neutraali suhtautuminen työhön, työ oli yksi elämään kuuluva sisältö. Näille haastatelluille työ ei välttämättä ollut merkittävä elämänalue tai se ei ollut heille itsestäänselvyys. Työtä tai uraa ei koettu merkittävimpänä tai tärkeänä elämänalueena eikä siihen välttämättä panostettu kovin paljon. Tässä näkökulmassa työ oli lähinnä välttämättömyys elämisen kannalta, ilman työtä ei olisi toimeentuloa. Työ ei myöskään ollut elämän välttämättömyys niille, jotka olivat vapaaehtoisesti valinneet toisentyypisen elämäntavan, eli työttömyyden, eläkkeen tai elämän muutoin kotona.

“Monella taas on se lapsi urakehityksen tiellä, mutta ei mulla oo sellastakaan, että mulle se työ nyt on ihan yhdentekevä asia.” Kaisa 51

“Mä oon taas semmonen, että se työ sitä on pakko tehdä, koska sä et elä ilman.” Outi 30

“Sekin on yleensä nii itsestäänselvää että ihmiset haluaa sitä työtä, kyl lähän moni ihmettelee että miksei mulle.” Elina 27

Haastatelluista lähes puolet teki työtä, johon he hyvin pitkälti voivat itse vaikuttaa. Tosin tässä laskutavassa ovat mukana nekin, jotka ovat itse tietoisesti valinneet muun kuin työn elämänsisällökseen. Usealla niistä, joilla työ ei ollut itse määriteltävissä, oli tavoitteena muuttaa omaa työtään itsenäisemmäksi. Tämä näkökulma sopi hyvin yhteen sen kanssa, että nämä haastatellut korostivat muutoinkin elämänsä tärkeänä asiana vapautta ja riippumattomuutta. Eli toistaiseksi työ oli lähes ainoa elämänalue, joka ei vielä ollut täysin määriteltävissä itse.

Työstä puhuttiin siis enimmäkseen niin, että saattoi ymmärtää työn tuovan elämään rikkautta ja sisältöä, mutta myös velvoitteita ja haasteita. Nämä molemmat näkökulmat yhdistyivät lapsettomuuteen, eli tavallaan työ toi jo riittävää sisältöä elämään. Toisaalta työltä jäävä vapaa-aika koettiin niin, että sen haluaa itselle, eikä sitä haluta jakaa lapsen kanssa.

Työllä oli monelle myös se merkitys, että sen kautta voitiin saavuttaa tietty elintaso. Lasten hankkiminen vaikuttaisi väistämättä saavutettavaan elintasaan, sekä suoraan kuluina, että rajoittuneina työmahdollisuuksina. Monella oli se käsitys, että lapsen myötä toisen pitäisi luopua tai ainakin pitkälti joustaa töissä, johon taas ei olisi varaa.

“Sitähän myökin alkuun puhuttiin sillee, että eihän sitä passoo tähän lapsia aatellakka, kun kaks köyhää yhdessä, hyvä kun pärjätään muuten.”

Lasse 61

Kustannukset liittyivät haastatelluilla lapsiin lähinnä siten, että joillekin heistä taloudelliset syyt olivat ne, joiden perusteella he siirsivät omaa lapsiratkaisuaan. Tässä heillä oli perusteluna se, että lapsia mietittäessä tulisi raha-asioiden olla kunnossa, jotta lapselle voitaisiin taata perusturva. Tämän vuoksi muutamalla pariskunnalla lapsiasia ei ollut lainkaan ajankohtainen avioliiton aluksi, jolloin he vasta rakensivat taloudellista pohjaa suhteelleen. Vaikka taloudelliset asiat sitten avioliiton kuluessa järjestäytyivätkin, ei lapsien hankkimista silti koettu ajankohtaisena asiana.

“No me saatiin sitten tontti ja rakennettiin talo ja kyllä se että kun sää ekana teet tämmösen prosessin ja sitte sulla on hirvee velkakuorma siinä päällä, niin en mä voinu aatellakkaan että siihen olis sitte ruvettu lapsia tekemään.” Heikki 35

Toisaalta osa mielti sitä, miten tänä aikana työ ja sen jatkuminen on epävarmaa, eli oman elintason ylläpitämiseen liittyy riskejä. Epävarmassa tilanteessa ei tuntuisi oikealta haluta lapsia, vaan mieluummin otetaan vain omaan elämään liittyviä riskejä. Näin suojellaan lasta joutumasta epävarmaan taloudelliseen tilanteeseen.

“Jos on huono taloudellinen tilanne, silloin ei ois lapsellakaan semmonen turvallinen olo, että ei sillä tarvii olla välttämättä kaikkee mahdollista tavaraa ja muuta tai rahaa ja silleen mut se jos kaikesta on pula niin se laps kyllä aistii aika herkästi, mitä ne vanhemmat mieltii ja minkälainen fiilis siellä kotona on.” Risto 30

Yleinen mielipide pariskunnilla oli kuitenkin se, että lasten kanssa kuluisi rahaa huomattavasti enemmän kuin nyt. Monien mielestä lapset ovat muuttuneet vaativammiksi, eli he tarvitsevat paljon materiaa ympärilleen, jolloin perheen kulut olisivat huomattavasti suuremmat. Tämä puolestaan edellyttäisi asioiden uudelleen pohtimista, eli elämän painopisteet saattaisivat osalla muuttua. Joillekin tämä merkitsisi uudenlaisen ratkaisutavan etsimistä suhteessa työhön, asumiseen ja vapaa-ajan viettoon.

“Et sillai jos olis lapsi niin sittenhän ei tääkään kämppä kävis yhtään, et tä tässähän ei oo sille paikkaa ollenkaan, pitäs olla isompi kämppä ja rahat menee sitten siihen kämpän vuokraamiseen.” Esko 33
 “Joo ei se raha oo sillä lailla ollu mikään semmonen motiivi, mut et niinku jos nyt aattelee niin tosiasiahan se on, et ei me ois tosiaan voitu tämmöstä elämää elää.” Kaisa 51

Monet olivat sitä mieltä, että lapsettomana heille jäi enemmän rahaa käyttöön itseään varten. Kuitenkin useimmat pohtivat sitä, että jos he olisivat halunneet

lapsia, raha ei olisi silloin ollut tärkeimpänä kysymyksenä muuta kuin perusturvan takaamismielessä.

“Ei se mulla oo koskaan ollu rahasta kiinni, ei se oo ollu mittapuuna tossa lapsiasiassa, että jos mä olisin halunnu lapsia, niin mulla ois ollu kaks-kymppisenä ensimmäiset.” Jaana 36

“Kyllähän tietenkkin lapset tulee kalliiks, mutta kun me ei olla taas mitenkään rahan hamstraajiakaan, että ei se talous niin oo tärkeää.” Kimmo 51

12.3.5 Huoli yhteiskunnallisesta tilanteesta

Päätökseen pysyä lapsettomana liittyi myös huoli tämän hetken yhteiskunnallisesta tilanteesta sekä tulevaisuudesta. Ympärillä havaitut ongelmat ja vaikeudet olivat herättäneet ajatuksia niin omaan lapsiratkaisuun kuin yleisemminkin lapsen mahdollisuuksiin liittyen.

“Ihminen väsy kaikessa tässä ja varsinkin tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa se on tietysti sitten yks puoli asiasta kun rupee aatteleen, että onko täällä paikkaa uusille ihmisille, onko täällä tilaa, onko täällä edellytyksiä, että me ollaan olevinamme hyvinvointivaltio, mutta ne ongelmat on hirveitä.” Arja 35

Näiksi ongelmiksi nähtiin kasvavat taloudelliset ja sosiaaliset vaikeudet, jotka puolestaan vaikuttavat lasten saamiin mahdollisuuksiin kasvaa ja kehittyä.

Aiemmin käsiteltiin jo työn asemaa haastateltujen elämässä ja siihen liittyen sitä, miten osa koki epävarmaksi työn jatkumisen ja tätä kautta oma elämäntilanne saattaisi muuttua äkistikin. Työn ja sen jatkumisen puolesta on osan kokemuksien mukaan ponnisteltava.

Osa koki myös tämän hetken yhteiskunnallisen tilanteen oravanpyöränä, jossa on pysyteltävä mukana. Kaikenkaikkiaan siis yhteiskunnan taholta koettiin vaatimuksia ja velvollisuuksia omaan itseen kohdistuen, mutta nämä syyt olivat olleet mielessä myös lapsia ajatellen.

“Niin ja toisaalta sitte tietysti sitä on joskus miettiny ,että mihin maailmaan sää teet niitä lapsia, tulevaisuudesta ei tiedä mitään, että onko toisaalta mitään järkeä tänne maailmaan niitä tehäkkään, sitä ei tiedä yhtään mikä maailma on sitten kun ne on aikuisia.” Outi 30

Lapsia siis haluttiin säästää sekä tämän hetken ongelmilta kuin myös uhkaavalta tulevaisuudelta. Tämä huoli ja vastuunkanto ulottui jo olemassaoleviin sekä vielä syntymättömiin lapsiin.

12.3.6 Luonnon tila nyt ja tulevaisuuden uhkakuvat

“Siihen aikaan rupes tulemaan tämä maapallon väestöongelma jo esille ja sitten rupesin ajattelemaan enempi näitä asioita ja vaikka ite rakastaa lapsia ja tulee hyvin toimeen, mutta niin ajattelin että on parempi olla esimerkkinä muille, että ei oo pakko tehdä.” Kimmo 51

Monella haastatelluista oli tärkeänä perusteena ratkaisulleen pysyä lapsettomana juuri Kimmon tavoin huoli siitä, mitä maapallolle ja luonnolle tulee tapahtumaan. Tämä näkökulma tuli esiin pääasiassa miehillä.

Sen lisäksi että monet miettivät maapallon luonnon tilannetta jo nyt, he myös puntaroivat tulevaisuuden uhkakuvia, joista merkittävin heidän mukaansa on maapallon liian nopea väestönkasvu.

“Mulla on vähän semmoinen aatepohjalta kasvanu ja mitä oon ajatellu , että ihmisiä on liikaa jo maapallolla ja niitä on jo syytäkin rajottaa Me seurataan aika aktiivisesti noita luonto-ohjelmia ja niin siinäkin jo ihan kaikki loistaa läpi, että on liikaa ihmisiä joka paikassa ja se rasittaa luontoo.” Olli 32

Huolestumistaan luonnon tilasta haastatellut perustelevat sillä, että liian nopean väestönkasvun vuoksi ihminen käyttää ja rasittaa luontoa liikaa. Luonnon kestävyys alkaa jo olla koetuksella. Luontoa kuormittaessaan ihminen vaarantaa myös oman lajinsa säilymisen, sillä saastumisen ja lajien tuhoutumisen myötä vaikeutuu myös ihmisten eläminen maapallolla.

Omalla ratkaisullaan ja elämäntavallaan osa haastatelluista oli voinut keha tekevänsä oman osuutensa ja samalla ehkä vaikuttaa muidenkin ajatuksiin. Varsinkin muutamat pariskunnista kertoivat näiden luontoon liittyvien seikkojen olevan todellinen peruste pysyä lapsettomana.

“Eliikkä että kun maailmassa on ilman meidän lisääntymistä ihmisiä ihan tarpeeks, ei oo vaarassa mitenkään meidän laji. Niin että jos sitä oisikin syntyny semmosena maailmanaikana, että tilanne ois ollu se et ei tämmösestä väestöräjähdyksestä ois vielä ollu tietoa, niin se ois varmaan ollu jossakin vaiheessa ihan eri asia.” Kaisa 51

Pariskunnista se, joka voimakkaimmin korosti globaalista ajattelua elämäntapansa taustalla, oli alkanut miettiä omaa elämäntapaa juuri silloin kun maailman väestöongelma ja paikoittainen nälänhätä tuli julkisuuteen. Nämä tekivät hyvin voimakkaan vaikutuksen pariskuntaan ja sen pohjalta lähti heidän omakin ajattelunsa suuntautumaan uudelleen. Samalla heillä tapahtui muutto maalta kaupunkiin, joka myös antoi uudenlaista näkökulmaa.

Muidenkin pariskuntien ajatteluun olivat vaikuttaneet vahvasti tiedotusvälineiden kautta välitetyt näkökulmat maailman tilanteesta tai sitten oman elämänympäristön vaihtuminen, esimerkiksi muutto kaupungista maalle.

Kaikilla luontoon liittyvät huolet eivät olleet aivan yhtä vahva osa päätöksentekoa, mutta tulivat kuitenkin useilla esiin huolenaiheena.

”Kyllä tuota sehän on se lapsentekovietti ja halu tehdä, niin siinähan toteuttaa sitä itsekästä viettiään eikä useinkaan ajattele sitä, että mihinkä maailmaan niitä lapsia tulee ja minkälainen se tulevaisuus on. Ja se on se kun ne vetoaa siihen että ne rakastaa lapsia, mutta se on kanssa rakkautta jos aattelee siltä kannalta että mikä maailma on kahenkymmenen vuoden päästä.” Kimmo 51

Kuitenkaan kaikki eivät pitäneet globaalia ajattelua todellisena syynä lapsettomuuteen. Varsinkin naiset korostivat päätöksentekonsa perustana henkilökohtaisempia syitä.

”Todellisuudessa mäkin oon hirveen paljon aikasemmin ajatellu just tällöisiä globaalisia asioita, mut jos niinkun ihan rehellisesti miettii niin kyl ne hirveen vahvasti minätasosia kysymyksiä on mistä se todelliset syyt lähtee.” Ritva 30

Kaiken kaikkiaan yhteiskuntaan, maapallon ja luonnon tilanteeseen liittyvät perustelut sisälsivät ajatuksen siitä, että lasten tulisi saada syntyä olosuhteisiin, joissa heillä on parhaat mahdolliset edellytykset kasvaa ja kehittyä. Siksi vanhemmuutta tai lapsettomuutta mietittäessä ei pariskuntien mielestä voi unohtaa asian laajempia yhteyksiä.

12.4 Vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvien käsitysten yhteys päätökseen pysyä lapsettomana

Kasvatus osana perusteluja osoittautui ehkä merkitykseltään pienemmäksi kuin mitä etukäteen oletin. Kasvatukseen liittyviä asioita mietittiin kyllä yleisellä tasolla, mutta ei niinkään henkilökohtaisesti ja omaan ratkaisuun liittyen.

Kaiken kaikkiaan haastatellut liittivät lapsiin sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia ja käsityksiä. Joillekin lapseen liittyvät seikat tuntuivat vahvasti mielenkiinnottomilta tai ainakin lasten kanssa haluttiin olla vuorovaikutuksessa vain rajoitetusti.

“Mun mielestä pikkulapset ei oo hirveen sulosia, että minä en tykkää pikkulapsista sillä tavalla niinku jotkut naiset.” Arja 35
 “Esimerkiks mun veljen lapset ne on hirveen ihania ja mä tykkään niistä mut kai se on just se että kun ne ei oo omia niin ne on ihania ja että niitä näkee niinku sillon kun haluaa ja voi olla niitten kanssa niin kauan kun haluaa.” Sanna 31

Osa oli lapsena tai nuorena hoitanut joko sisaruksen lapsia tai omia nuorempia sisarusia. Tämän he olivat kokeneet vastentahtoisena tai muutoin mielenkiinnottomana. Näistä kokemuksista oli lähtenyt liikkeelle ajatus siitä, että itselle ei välttämättä halua lapsia.

“Meitähän oli kaheksan kaikkiaan, minä olin neljäs mutta niitä sai aina sitten niitä pienimpiä kahtoo kun oli semmonen että jo kykeni siihen hommaan aina piti lapsenvahtina ei siinä ollu vaihtoehtoa se oli tehtävä.” Lasse 61
 “No se ei kiinnostanu se lapsen hoito, vaikka kyllä mä niitä veljen pensko ja hyvin hoijin ei siinä mitään.” Janne 41

Suurempi osa haastatelluista ei kuitenkaan liittännyt lapsiin pelkästään kielteisiä mielikuvia. Osalla vain oli vähän kokemuksia vuorovaikutuksesta lapsien kanssa, jolloin tätä asiaa oli vaikea puntaroida omien kokemusten perusteella. Yksi miehistä kertoi asiaan liittyvän yksikertaisesti ujouden tunteen, koska hän ei ole ollut juurikaan tekemisissä pikkulasten kanssa, eikä siis oikein tiedä, miten niiden kanssa tulisi olla.

Osa puolestaan koki viihtyvänsä oikein hyvin lasten kanssa, eikä vuorovaikutusta lapsen kanssa koettu vaikeana. Tähän monet kuitenkin liittivät sen, että vuorovaikutus lapsen kanssa oli mielekästä niin kauan kuin kontrolli siitä oli omassa käsissä.

Pelkästään lapsiin liittyen eivät haastatellut juurikaan perustelleet ratkaisuaan lapsettomuudesta vaan ennemminkin sillä millaiseksi elämä muotoutui si lasten kanssa. Eli käsitykset lapsiperheiden elämästä olivat vaikuttaneet vahvasti omaan päätökseen.

Haastatellut mielsivät että lasten mukana elämään tulisi velvoitteita, pakkoja ja vaatimuksia.

“Itelle ei kuitenkaan halua sitä riesaa.” Esko 33

Samaten lapset vaatisivat omalta itseltä sellaisia ominaisuuksia, joita kaikki eivät katsoneet itsellään olevan, kuten kärsivällisyyttä tai kiinnostusta lasten asioihin.

Pariskuntien käsitykset lapsiperheen elämästä sisälsivät näkökulman siitä, miten tämä ratkaisu on hyvin tavanomainen ja siinä mielessä helppo. Samoin he olettavat tämän perhemallin olevan useille itsestäänselvyys ja luonnollinen asia.

Esimerkit tuttavallapsiperheistä olivat haastateltujen mukaan vahvistaneet näkemystä siitä, että vain tällä tavalla eläessään he pystyvät säilyttämään elämässään arvostamansa asiat. Monet liittivät lapsiperheisiin oman ajan vähyden ja sen, miten lapset sitoisivat kotiin. Koko elämä pyörisi lasten ympärillä ja lasten ehdoilla. Lapset siis rajoittaisivat elämää ja siitä tulisi tarkoin suunniteltua. Tämän lisäksi lapsista olisi jatkuvasti huolta.

“Monta kertaa oon kuullu just sitä, että kun ei pääse mitään tekemään kun laps on jaloissa ja sitte jos lähteekin niin koko ajan on kauhee huoli sitten että miten ne pärjää siellä hoidossa.” Heikki 35

Samoin lapsiperheen rajoitukset katsottiin liittyvän myös parisuhteeseen. Useat kertoivat siitä miten lapsiperheissä parisuhdetta eletään pitkälti lasten kautta, kahdenkeskisen suhteen hoitoon ja siihen panostukseen ei ole aikaa. Joillakin oli myös näkemys siitä, että lapsiperheissä avioparit eivät läheskään aina ole onnellisia ja että lapset ovat ne, jotka pitävät perhettä koossa.

“Mulla on niinku semmonen käsitys, että tota paljon eletään lasten kautta ja sitten tavallaan tuntuu jotkut on ihan vaan niitten lasten takia yhdessä, et se tavallaan se niitten parisuhde jää hoitamatta.” Heli 35
 “Musta tuntuu että myö varmaan jutellaan paljon enempi kaikki asiat kuin ne kellon lapset et ne ei juttele kun ne ei jaksa eikä kerkee muuta kun ne pakolliset.” Jaana 36

Lähes kaikki haastatellut olivat jossakin määrin miettineet kasvatukseen liittyviä kysymyksiä. Osalle haastatelluista ei ole tuntunut oleelliselta miettiä kasvatustasioita, koska heille ne eivät tule olemaan ajankohtaisia. Suuremmalle osalle kasvatukseen liittyvät seikat eivät olleet merkittäviä omaa ratkaisua mietittäessä, mutta muutamat antoivat niille erittäin suuren painoarvon.

12.4.1 Kasvatuksen tavoitteet ja ihanteet

Osalla haastatelluista oli muotoutunut käsitys siitä, millaista kasvatuksen tulisi olla ja mitä se olisi parhaimmillaan. Tässä kohdin en käsittele vielä sitä, miten haastatellut näkivät mahdollisuudet näiden tavoitteiden ja ihanteiden toteutu-

miseen käytännössä, vaan pitäydyn haastateltujen kasvatuskäsityksissä. Tämän vuoksi, että näissä käsityksissä ovat samalla mukana haastateltujen elämänarvot, joita he ovat tuoneet esiin kertoessaan päätöksensä perusteluista, mutta kasvatuskäsitysten kohdalla ne vielä tavallaan kiteytyvät.

Ensinnäkin haastatellut kuvailivat hyvää vanhemmuutta ja hyvää kasvattajaa ja lähinnä sitä mitä ominaisuuksia vanhemmalta vaaditaan. Tässä perustana olisi monen mielestä kypsä aikuinen persoonallisuus sekä riittävä itsetuntemus. Näiden myötä vanhemmalla olisi riittävän vahva itsetunto, -varmuus sekä -luottamus. Nämä takaisivat sen, että vanhempi kykenee riittävästi kiinnostumaan kasvatuksesta ja sitoutumaan siihen sekä kantamaan vastuuta. Näiden myötä hyvä vanhemmuus tarjoaisi lapselle hänen tarvitsemansa perusturvan ja hyvinvoinnin, hyvän lapsuuden.

”Kasvattajan pitäis olla tasapainoinen ja rauhallinen ja tosiaan niin se hyvä itsetunto pitäis olla et luottaa itteensä.” Kaisa 51

Ihannekasvattajan ominaisuuksien lisäksi haastatellut olivat miettineet myös sitä, millaista olisi ihanteellinen kasvatusta. Oikeastaan yksimielisesti haastatellut olivat sitä mieltä, että kasvatusta on lapsen ohjaamista tietyissä rajoissa. Eli vaikka lapselle annetaan mahdollisuus kehittyä yksilöllisesti omaksi persoonallisuudekseen, tarvitsee hän silti aikuista asettamaan rajoja. Monen mielestä kasvatusta voidaan määritellä myös lapsen kanssa yhdessäelämisenä, eli tähän tarvitaan riittävästi lapsen kanssa jaettavaa aikaa. Vielä osa liitti kasvatukseen tärkeinä kuuluviksi seikoiksi lapsen kannustuksen ja rohkaisun sekä tasa-arvoisuuden.

”Minusta se kasvatusta lähinnä vaatii, että siihen lapseen suhtautuu kuitenkin niinkun tasavertaisena ihmisenä, eikä niin että se lapsi on jotenkin vähempiarvonen tai sillä tavalla.” Risto 30

Osalle tähän kasvatukseen ihanteisiin kuului lapsen mahdollisuus kasvaa maalla. Osalla myös toisen vanhemman kotonaolo oli edellytys hyvälle kasvatukselle.

Näistä kasvatukseen tavoitteista ja ihanteista on nähtävissä yleisesti ottaen haastateltujen näkemykset elämän tärkeistä asioista. He painottivat muutoinkin oman elämän tasapainoisuutta, oman itsen kuuntelua, itsenäisyyttä ja yksilöllisyyttä. Nämä samat seikat he liittivät kuuluviksi kasvatukseen. Vaikka pariskunnat siis toisaalta korostivat näiden seikkojen merkitystä omassa elämässään ja sitä, miten he näihin tavoitteisiin ovat päässeet tai ovat pyrkimässä, niin toi-

saalta nousee mielenkiintoiseksi kysymykseksi se, mitkä muut seikat kasvatukseen liittyen heitä ehkä estävät toteuttamasta sitä. Kuten Asko, myös muut pitivät itseään hyvinä potentiaalisina kasvattajina.

”Kyl mä uskon että me oltas hyviä vanhempia, pystyttäs antamaan paljon ja koetaan olevamme tasapainoisia ihmisiä.” Asko 37

12.4.2 Kasvattamisen vaikeus

”Ehkä se just että meillä näin kauhean tämmöset ihanneajatukset kasvatuksesta, ehkä se just voi olla kun nää kaikki tällaset arkipäivän tilanteet jää pois niin kyllähän sitä on helppo ajatella kaikkia tämmösiä yleisiä periaatteita.” Heli 35

Kasvattamisen vaikeuteen liittyivät niin epäilyt omasta itsestä kasvattajana kuin myös omat kokemukset, joiden perusteella epäiltiin omia edellytyksiä kasvattaa lasta. Tässä tutkimuksessa kasvatusta yleisellä tasolla pohtivat sekä miehet että naiset, mutta kun kasvatusta ja varsinkin siihen liittyvät vaikeudet tulivat osaksi lapsettomuuden perusteluja, puhujina olivat lähes ainoastaan naiset.

Naisten puheet kasvatuksesta sisälsivät voimakkaita epäilyjä itsestä kasvattajana. Muutamilla syynä tähän olivat omat kokemukset kasvatuksesta, eli he olivat kokeneet oman lapsuutensa vaikeana aikana ja siksi he eivät ole halunneet omia lapsia.

”Mun oma henkilöhistoria ei tota ehkä ole äitiyteen kannustava ja toi saalta sitte taas se että mä oon nähny lapsuuden sen verran vaikeena elämänkautena, että en välttämättä toivo sitä kenellekkään. Että tietää niinkun ne tarpeet mitä on ollu ja joihin ei ehkä oo vastattu riittävästi että epäilee pystyykö antamaan taas sitten vuorostaan, eli jos ne omat tarpeet on vieläkin tyydyttämättä niin on turha mun mielestä mennä leikkimään sellasella kun lapsen elämällä.” Ritva 30

”Lapsena oli jotenkin elämä aika sellasta surkeeta ja semmosta että oma lapsuus ei ollu mitenkään kauheen onnellinen, enkä ihannoil lapsuutta se on niinkun aika vaikea asia jopa lähestyä, että en halua oikeestaan sellasta perhettä jossa kertautus ehkä samat asiat sitten kuitenkin jossain muodossa. Sitä pelkää että traumatisoi omat lapsensa samalla tavalla kun mitä ite on kokenu lapsena, että mä en halua tuottaa murhetta omalle lapselleni, kun mulla ei oo sellasta mallia minkä vois antaa.” Tiina 33

Omiin kokemuksiin lapsuudesta liittyi turvattomuutta ja tunnetta siitä ettei tullut hyväksytyksi. Näin siis omat vahvat kokemukset omasta lapsuudesta ovat

naisilla olleet syynä siihen että he eivät oikeastaan ole uskaltaneet suunnitella itselleen lasta. Ajatuksena heillä on ollut lähinnä se, että heidän vanhemmuutensa ei olisi lapsen kannalta oikein ja paras mahdollinen.

Myös epäilykset omista kyvyistä kasvattaa olivat syynä lapsettomuudelle.

“Mä tutustuin psykologiaan ja siellä tuli esiin sitten semmonen juttu että mitenkä vanhemmat siirtää lapseensa kaikki tämmöset hyvät ja pahat asiat, mutta mulla siihen aikaan sattuu olemaan kauheesti niitä kaiken maailman pelkoja ja jotenkin sitten tajusin että tätä ei voi jatkaa. Jotenkin tuli semmonen taju, että ei minusta oo kasvattajaks.” Kaisa 51

Naisia mietitytti myös epäily siitä, voisivatko he olla hyviä äitejä lapsillensa. Syinä näille epäilyille olivat ajatukset omista persoonallisuuden piirteistä, joiden he eivät katsoneet kuuluvan hyvälle äideille.

“Ja sitä mä oon miettiny, että miten mä osaisin kasvattaa sitä lasta. Mä oon miettiny sillä tavalla että mä en ehkä pystyis siihen tai että tekis virheitä hirveesti tai jotain tämmöstä. Tulis liikaa paineita kun mieltis sitä kasvattamista.” Elina 27

“Et jos ois oma lapsi niin sille haluais sitte kaikkea parasta mahdollista. Ehkä sitä just sitte liikaa mieltii, että pitäis pystyä niin kauheen hyvään sen lapsen suhteen ja sitten sitä ei halua kun kokee et en mä jaksais.” Arja 35

Kasvatuksessa naisia mietitytti myös se, pystyisivätkö he todella hyväksymään lapsen sellaisena kuin tämä on. Varsinkin jos lapsessa havaitsisi niitä omia piirteitä, joita ei halua nähdä tai ei vain muuten pystyisi hyväksymään lasta sellaisenaan. Tähän myös liittyi ajatus siitä, ettei vaatisi lapseltaan liikaa.

Kasvatukseen liittyvä vastuu tuli myös esille. Joidenkin mielestä kasvatuksessa on liian paljon vastuuta ja tämän vastuun kantamiseen ei oltu halukkaita tai epäiltiin omia mahdollisuuksia tämän vastuun kantamisessa. Toisaalta vastuu oli joidenkin mielestä kasvatuksessa juuri se asia, johon he kykenisivät, mutta jokin muu puolestaan epäilytti.

“Mä luulisin kyllä, että me voitais olla aika hyviä vanhempia, koska mä en pelkää vastuuta. Että noi eläimet(hevokset, ponit, koirat) on aina ollut mun vastuulla eikä sekään oo tuottanu mitään vaikeuksia.” Outi 30

Naiset siis hyvin vahvasti pohtivat ja analysoivat omaa itseään ja omia kokemuksiaan suhteessa omiin mahdollisuuksiinsa ja kiinnostuksiinsa kasvatuksessa.

12.4.3 Naisten ja miesten tarpeet

Vaikka vanhemmuus nähtiin osittain hyvin vaikeana asiana, niin silti osa mietti sitä mistä he jäivät lapsettomana paitsi.

“Kyllähän meiltä jää se elämäkokemus kokematta, että nähä kun laps kasvaa aikuiseksi ja kaikki ne vastoinkäymiset ja velvollisuudet ja kaikki tommoset, kyllähän ne jää meiltä näkemättä.” Heikki 35

“Jäähän siinä joku asia kokematta, äitiys ja isyys, nää on meille ihan tuntemattomia tekijöitä jotka varmaan jokaisesta ihmisestä kuitenkin löytyy.” Outi 30

Näihin kokemuksiin liittyen aineistosta nousi esiin naisten ja miesten puhe tarpeistaan.

Miehet puhuivat tarpeesta olla isä, tarpeesta olla miehen malli tai tarpeesta kasvattaa. Näitä tarpeita miehet olivat voineet saada tyydytetyiksi työssään tai sukulaisten tai ystävien lasten kanssa.

“Mä töissä tapaan perheitä ja oon paljon lasten kanssa, että mä oon ottanu sen semmosena että mä pystyn antamaan tämmösenä niinkun jolla ei oo omia lapsia niin niille perheille ja lapsille sellasta isän mallia ja siinä voi sillä lailla käyttää sitä omaa persoonaa ja omaa miehen mallia hyväksi siinä työssä, se tuo tyydytystä sillai.” Asko 37

Miehillä edellämainitut tarpeet eivät välttämättä tulleet puetuksi sanoiksi yhtä suorasti kuin Askolla, mutta niistä saatettiin puhua esimerkiksi siten, että olisi mukavaa jos olisi joku jolle opettaa omia taitoja, kuten kalastusta. Yksi miehistä kielsi haastattelun alkuvaiheessa nämä tarpeet “Ei oo tullu tähän päivään mennessä sellasta tarvetta että pitäs olla jonkun isä”, mutta haastattelun kuluessa hän kertoo, miten on saanut omat isän tarpeensa tyydytettyä kummipoikansa kanssa.

Naiset näkivät äitiyden tarpeen olevan sisäänrakennettuna naisissa. Tämä tarve voi näkyä voimakkaana haluna saada lapsi, osa käytti nimitystä äiti- tai emovietti. Samaten naiset puhuivat äidinvaistoista, vauvakuumeesta sekä hoivaamisen tarpeesta naisille luonnollisesti kuuluvina asioina. Itsensä he osittain määrittelivät näistä tarpeista ulkopuoliseksi.

“Kai naiset on aina halunnu äidiks.” Jaana36

“Se on ehkä naisväellä semmonen sisäänrakennettuna että halutaan laps.” Kaisa 51

“Naisilla voi olla kanssa kauheen vahva se hoivaamisvietti, että täytyy sitte saaha joku semmonen jota hoivata, että mä kauheesti haluisin kissan.” Heli 35

Osa naisista jopa mietti sitä, miten heiltä naisena jää kokematta jotakin naiseuteen olennaisesti kuuluvaa, koska he eivät koe raskautta ja synnytystä. Toisaalta he kertoivat kokevansa itsensä täysin naiseksi ilman näitä kokemuksia, mutta silti tuo kokemus askarrutti heitä.

”Kyllä mä joskus mietin kokemuksena sitä tulla raskaaksi ja kokee se yheksän kuukautta et kyllä se synnytys varmaan kokemuksena ois tosiaan mahtava, mut kyl tota mä koen olevani ihan täysi nainen näin kin.” Heli 35

Jotkut puolestaan pitivät näitä tarpeita itselleen täysin vieraina.

”Ja sitten kun naiselta voi näin totaalisesti puuttua semmonen äidinvaisto , että se ei tunnu olevan tavallista.” Arja 35
 ”Joku kaveri rupee kun näkee vauvan kuvan että ai miten se on ihana. Mä en jotenki osaa sanoa siihen mitään, kun ei se mun mielestä oo ihana eikä herätä mitään tunteita.” Elina 27

Hoivaamisen tarpeen tyydyttämiseksi osa oli hankkinut tietoisesti eläimiä täyttämään tätä kohtaa elämässä. Monet kokivat eläimet luokseenkutsuvampina kuin ihmislapsset. Toisaalta he korostivat vahvasti sitä, että lemmikkejä ja lapsia ei voi verrata toisiinsa.

”Enkä mä oo ymmärtäny sitäkään kun jotkut oikeesti puhuu että ne jon kun eläimen ottaa korvaamaan laps. En mä oikein tajua miten ne nyt vois olla samanlaisia kun laps.” Elina 27

12.5 Perinteiden ja oman ratkaisun välinen ristiriita: ympäristön suhtautuminen vapaaehtoiseen lapsettomuuteen

12.5.1 Omat vanhemmat

Haastatellut olivat kokeneet omien vanhempien suhtautumisen ja asennoitumisen ristiriitaisena. Monet vanhemmista olisivat halunneet, että heidän lapsensa perustaisivat perinteisen perheen lapsineen, mutta toisaalta he kuitenkin haluavat ymmärtää omia lapsiaan ja hyväksyä heidän ratkaisunsa. Pariskuntien kokemusten mukaan vanhemmat kuitenkin lopulta myötäilevät lastensa päätös-

tä ja näin ollen he eivät pääsääntöisesti ole kokeneet omaa lapsettomuuttaan ongelmallisena suhteessa omiin vanhempiinsa.

Kaikilla pariskunnilla vapaaehtoinen lapsettomuus ei kuitenkaan ole ollut puheenaiheena omien tai puolison vanhempien kanssa. Syinä tähän ovat olleet joko etäiset suhteet vanhempiin, harvat tapaamiset tai se, että yleensäkin vanhempien kanssa ei olla totuttu puhumaan tämäntyyppisistä asioista. Joissakin tapauksissa asiaa ei ole rohjettu ottaa keskusteltavaksi, vaan se on ohitettu.

Pariskunnat ovat tulkinneet omien vanhempiensa suhtautumisesta sen, että vapaaehtoinen lapsettomuus on näiden sukupolvelle vielä melko uusi asia. Vanhemmat kuuluvat heidän mukaansa sukupolveen, jolle lapset ovat osana avioliittoa tai parisuhdetta ja näin ollen tietoinen valinta lapsettomuudesta saattaa hämmentää ja ihmetyttää heitä. Tämä puolestaan voi vaikuttaa siihen, että he eivät oikeastaan tiedä, miten asiaan pitäisi suhtautua.

“Ei se vanhempien sukupolvi ehkä osaakaan ajatella sitä, että tää olis jo ku ratkasu että me halutaan olla näin. Ne on vähän hämmentyneitä ja nää on sellasia asioita, että mistä vanhempi sukupolvi ei oo ees suoraan puhunu.” Arja 35

“Jos jompikumpi mun vanhemmista rupeis sanomaan meille, että ettekö te hanki lapsia niin kyllä mä silmäni pudottasin päästä jo ne semmosen sanos mulle.” Tiina 33

Toisaalta tuli esiin myös kokemus siitä, että vaikka asia ei ole ollut keskustelun kohteena vanhempien kanssa, olisi oikeastaan helpottavaa puhua asia selväksi.

“Tuntuu välillä siltä, että pitäis mennä puhumaan niitten kanssa ja pistää ihan selväks, että turhaan te lapsia ootate.” Olli 32

Monet haastatelluista olivat kokeneet helpottavana sen, jos he pystyivät liittämään lapsettomuutensa perusteluiksi työhön tai taloudelliseen tilanteeseen liittyviä seikkoja. Tai sitten haastatellut olivat antaneet vanhempien itse päätellä syitä, olivatpa ne mitä hyvänsä. Pelkkä haluttomuus ryhtyä vanhemmaksi ei tuntunut riittävän perusteluksi.

Sen lisäksi, että haastateltujen omat vanhemmat miettivät paitsijäämistä isovanhemmuuden kokemisesta, pariskunnat tietävät omien vanhempiensa miettivän myös suvun jatkumista ja perinnön siirtymistä.

“Joo kyllä mun vanhemmat ne vieläkin kyselee, ne muistuttaa niinku heidän elämässään on kaikki tilat ja omaisuus aina mennyt perintönä, niin heillä vieläkin on vaikee sitä asiaa käsittää.” Asko 37

Tähän saattoi liittyä syyllisyydenkin tunnetta, mutta ei niin vahvana, että omaa päätöstä tarvitsisi muuttaa. Vaikeimpana pariskunnat pitivät tilannetta silloin, jos he olivat ainoita lapsia tai jos heillä on sisaruksia, jotka ovat myös tehneet samanlaisen päätöksen. Suoranaista painostusta vanhempien taholta ei kaikesta huolimatta juurikaan oltu koettu.

12.5.2 Suku ja ystävät

Sukulaisuussuhteisiin kuuluu sukulaisperheiden tapaaminen ja kuulumisten vaihto puolin ja toisin. Pariskuntien kokemukset sukulaisten suhtautumisesta heidän ratkaisuunsa jakautuivat kahdensuuntaisesti.

Osa koki tapaamiset sukulaisten kanssa hankalina tai kiusallisina, koska puhe jossakin vaiheessa aina kääntyi heidän perheeseensä. Tällöin he kokivat perinteisten velvoitteiden ja odotusten kohdistuvan itseensä, eli he kokivat tarvetta selittää tai puolustaa omaa, perinteistä poikkeavaa perheratkaisuaan. Tässä tilanteessa pariskuntien menettelytavat kuitenkin vaihtelivat. Osa pariskunnista kertoi ratkaisustaan, vaikka kokikin tilanteen vaikeana, koska epäili että asiaa ei uskota tai ymmärretä. Osa puolestaan ei kertonut todellista syytä, vaan kiersi asian välttelevillä vastauksilla "ei sitä nyt vielä tiedä" tai että "ei me saada". Osa koki tilanteen sukulaisten kanssa jopa niin hankalana, että oli päättänyt vältellä sukutapaamisia.

Osa puolestaan koki ratkaisustaan keskustelemisen helpoimpana nimenomaan sukulaisten kanssa, eivätkä kokenut mitään ongelmia tässä asiassa. Toki haastateltujen suvuissa oli sellaisiakin, joissa tämäntyyppisistä asioista ei edes keskusteltu.

Pariskuntien mielestä sukulaisten kiinnostus liittyi lähinnä ensimmäisiin avioliittovuosiin tai kun parisuhdetta on kestänyt sen verran että olisi lasten aika. Vähitellen kiinnostus kuitenkin hiipui ja saattoi loppua kokonaan.

Ystävyteen pariskunnat määrittivät kuuluvaksi omien asioiden jakamisen, niin myös omasta lapsiratkaisusta kertomisen. Lähes kaikki kokivat, että juuri ystävät ovat ne, jotka parhaiten hyväksyvät ja ymmärtävät heidän ratkaisunsa.

Osa pariskunnista piti ystävien kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen kannalta merkittävänä sitä, onko ystävillä omia lapsia. Monet tunsivat yhteisen alueen jäävän hyvin kapeaksi niiden kanssa, joilla on itsellä pieniä lapsia. Lisäk-

si he kokivat lasten vaikuttavan kielteisesti itse vuorovaikutustilanteeseen. Tällä tavalla kokevilla pariskunnilla lapsiperheet olivat valikoituneet pois ystäväpiiristä tai heidän kanssaan oltiin harvemmin tekemisissä. He löysivät yhteiset kiinnostukset ja keskustelunaiheet paremmin lapsettomien tai pikkulapsivaiheen ohittaneiden ystävien kanssa.

”Ystäväpiirissä meillä ei oo oikeestaan ketään lapsiperheitä, kaikki ystävät on tämmösiä yksinäisiä ihmisiä.” Asko 37

Osa ei pitänyt erottelevana tekijänä ystävien lapsia, vaan omat asiat jaettiin yhtä lailla heidän kanssaan.

Yksi pariskunta koki omasta ratkaisustaan puhumisen vaikeana myös lähimpien ystävien ja sukulaisten kanssa. Heillä oli tunne siitä, että edes nämä ystävät eivät ymmärtäisi heidän perustelujaan.

”Niin kyllä sitä tekis usein mieli puhua, mutta sitten se jää kun sen tietää, että pitäs niin pitkät perustelut saaha rakennettua että niin sais ymmärtämään sen toisen. Sen mieluummin sitten jättää että puhunpa joskus ja sitte se on jääny et ei me kyllä oikeen kenenkään kanssa olla tästä syvällisesti puhuttu.” Kimmo 51

12.5.3 Vaikeus jakaa oma lapsettomuus vieraampien kanssa

Ratkaisu vapaaehtoisesta lapsettomuudesta koettiin hyvin henkilökohtaisena asiana ja sen vuoksi asiasta keskustelu vieraampien kanssa koettiin ongelmalliseksi. Jokainen pariskunta oli päättänyt käyttämään omia keinoja hankalista tilanteista selviämiseksi, tähän heillä oli olemassa monia keinoja:

”Ja jos haluaa keskustelun lopettaa ,eikä halua sitä vatkata eikä vaivata eikä alkaa aiheuttaa hämmennystä, niin voi sanookin ettei myö saaha.” Arja 35

Joillekin asiasta keskustelu avoimesti vieraampienkin kanssa ei tuottanut ongelmia. He olivat sitä mieltä, että tällä tavalla toimiessaan he selvittävät asian kerralla, eikä siihen enää tarvitse palata. Silti he kokivat, että ihmiset hieman vieroksuvat keskustelua asiasta.

”Onhan tietysti tämmönen lapseton pari semmonen ryhmä, jota kukaan ei tue eikä kukaan pidä edes perheenä.” Arja 35

”Ihmiset kattoo sen jotenkin araks aiheeks justiinsa että aattelee että jos sulla ei oo lapsia niin sä et saa lapsia, ei ajatella että on niinku vapaaehtosesti.” Heikki 35

Pariskuntien kokemukset ympäristöstä saadusta palautteesta vaihtelivat paljonkin. Muutama naisista oli kokenut painostusta, heidän oli annettu ymmärtää, että naisen velvollisuus on synnyttää ja että hänellekin vielä tulee tarve saada lapsi.

”Tuolla työpaikalla niin siellä oli paljon naisia niin tuota nämä vanhemmat naiset aina sano, että nyt kyllä on tehtävä että nyt jos et tee niin sitten kohta ei enää tule lapsia ja sitten sinä kadut.” Laura 49

Lauran mielestä ympäristön paineisiin vastatakseen on oltava vahva pysyäkseen omassa päätöksessään.

Ympäristöstä tuleviin painostuksiin liittyi myös se, että pariskunnilla on ollut kokemuksia ettei heidän perustelujaan ja ratkaisuaan uskota todeksi. Joillekin on naureskeltu, toisille on sanottu mielen varmasti vielä muuttuvan.

”Osa ei kai usko vieläkään että me ei haluta lapsia, vaikka me sitä sanotaan niin ne ei niinku pidä sitä totena että kunhan vaan puhutaan” Jaana 36

Toisaalta syytä pidetään biologisena ja siksi pariskunnat ovat kokeneet saaneensa osaksi myös sääliä.

Osa oli myöskin kokenut tulleeensa lokeroiduksi ja määritellyksi tavalla, jota he eivät itse hyväksyneet. Samaten osa on kokenut, että heitä ei kuunnella tai sitten oteta vakavasti kasvatukseen ja lapsiin liittyvissä asioissa vedoten heidän kokemattomuuteensa.

”Nää on pahimmillaan myös tietynlaisia rasitteita tai semmosia jolloin sua pidetään tietyn tyyppisenä ihmisenä kun tai jos lapset eivät mahdu maailmaasi tai siihen elämään niin siinä saa erilaisia leimoja.” Ritva 30
 ”Jotenkin meikäläisiä vähän katotaan karsaasti, että onks se niinkun omahyväisyyttä tai sellasta laiskuutta tai mukavuudenhalua tai mitä se on, että sellasia vähän negatiivisia kommentteja saa monesti.” Tiina 33
 ”Joskus tulee sellanen, että kun näkee tavallaan ulkopuolisena tilanteen niinku ihan erilailla niin sitten sanotaan että ethän sä tiedä mitään lapsenkasvatuksesta että eihän sulla edes ole lapsia.” Heli 35

Työelämässä lapsettomuus on osalle tuonut rasitteita, koska tällöin he eivät itse välttämättä voi pitää esimerkiksi lomiaan koulujen loma-aikoina.

”Töissä tulee tilanteita vaikka että mietitään kuka viikonloppuna päivyystää niin sanotaan että sullahan ei ole lapsia, kyllä sä voit päivyystää.” Asko 37

Ympäristön suhtautumisessa omaan ratkaisuunsa pariskunnat kokivat siis jonkinlaista erilaisuutta, hyväksymättömyyttä tai ymmärtämättömyyttä. Toisaalta he itse rakentavat ja vahvistavat tätä erilaisuuden kokemusta itselleen ja toisaalta he kuitenkin korostavat avoimuuden ja keskustelun merkitystä. Jotkut tosin kokivat aiheesta keskustelun ja sen jakamisen toisten kanssa hyvinkin antoisana.

Toisaalta pariskunnat olivat saaneet ympäristöstään myös myönteistä palautetta. Heidän ratkaisuaan on pidetty rohkeana ja itsenäisenä. Jotkut olivat aistineet myös pientä kadehtimista.

”Musta tuntuu että mejän elämä on vähän semmosta poikkeuksellista ...ja kyllä mä tietysti oon saanu kuulla siitä, että te ootte tavattoman rohkeita ja teette itsenäisiä ratkaisuja.” Heli 35

12.6 Vapaaehtoisen lapsettomuuden tyypit

Tämän tutkimuksen aineiston perusteella olen muodostanut seitsemän vapaaehtoisen lapsettomuuden perustyyppiä. Haastattelemistani henkilöistä ei voi sanoa että heistä kukaan täysin puhtaasti sijoittuisi näistä vain yhteen, vaan nämä tyypit muotoutuivat koko aineistosta siten että yhden tyypin pohjana oli useampia tekstikatkelmia useammalta henkilöltä.

Ensimmäinen tyyppi *”Aikaa ja laatua itselleni”* oli se, joka ehkä vahvimmin nousi esiin aineistosta. Tähän liittäisin yksilöllistymis -näkökulman ajatuksia siitä, miten omasta itsestä ei enää välttämättä olla valmiita luovuttamaan toisille, vaan tärkeämmäksi tulee keskittyminen omaan hyvinvointiin ja omien mielenkiintojen ja tavoitteiden täyttäminen, keskittyminen itselle merkittäviin asioihin. Jossain määrin tämä tyyppi tuli esiin lähes kaikilla haastattelemillani pariskunnilla, joten tämän tutkimuksen pohjalta tämän tyypin voisi ajatella olevan yksi vapaaehtoisen lapsettomuuden keskeisimmistä sisällöistä. Tämän tyypin omalle itselleen käyttämä aika ja tuon ajan laatu on subjektiivinen kokemus, mutta hyvin merkittävä alue yksilön elämänkentässä.

”Ei lasta tähän suhteeseen” -tyyppi pohjautuu näkemyksiin ja kokemuksiin omasta parisuhteesta. Suhde voi olla luonteeltaan sellainen, että siihen lapsi ei enää mahtuisi tai sitten jokin muu seikka suhteen määrittelyssä ei jätä sijaa lap-

sille. Tämän tyyppin osalta nousee kysymykseksi se, olisiko lapsi mahdollinen toisessa suhteessa tai mikä seikka juuri tässä suhteessa sulkee lapsen sen ulkopuolelle.

Kolmanneksi aineistosta nousi *“Irti perinteisestä mallista”* -tyyppi. Tähän kuuluvat sekä ne, jotka elämäntavallaan haluavat osoittaa irtautumistaan perinteisistä malleista että ne, jotka eivät varsinaisesti elämäntavaltaan poikkea, mutta jotka haluavat välttää lapsiperheiden elämäntavan, jonka kokevat vieraana ja ahtaanakin. Osalle tämä saattaa merkitä radikaalejakin ratkaisuja elämässä, osalle puolestaan uudistushalukkuutta lähinnä ajatusten tasolla. Keskeistä on tehdä selväksi ero perinteisten ja omien ratkaisujen välillä.

“Luonto ei kestä enempää ihmisiä” -tyyppiin kuuluu osaltaan myös edellään mainittu elämäntapa, joka pyrkii luonnonmukaisuuteen sekä luonnon säästämiseen, mutta tämän voi silti erottaa omaksi tyyppikseen. Omanlaisensa tyyppin tästä tekee se, että tässä lapsettomuus liitetään yleismaailmalliseen yhteyteen poiketen edellisistä, jotka perustuvat kuitenkin omasta itsestä lähtöisin oleviin syihin. Tässä tyyppissä oma ratkaisu lapsettomuudesta halutaan nähdä maailmanlaajuisessa kontekstissa.

“En ole valmis äidiksi/isäksi” -tyypissä painottuvat jälleen omaan itseen liittyvät tekijät. Tällöin puhutaan omista kokemuksista tai omista ominaisuuksista, joiden perusteella epäillään omia kykyjä ja mahdollisuuksia vanhemmuuteen. Tähän voisi vielä liittää näkemyksen, jonka mukaan tämä tyyppi tekee ratkaisunsa lapsen etua ajatellen, eli tyyppin toinen rinnakkainen nimitys voisi olla *“lapsen parhaaksi”*.

“Elämä on nyt mennyt näin” -tyyppiä voisi luonnehtia myös sanalla ajautuja. Hän on tyytyväinen tämän hetken tilanteeseensa, mutta voisi olla tyytyväinen myös muunlaiseen elämäntapaan. Lähinnä tämän hetken elämäntilanteeseen on vaikuttanut oman itsen ulkopuolelta tulevat vaikutteet.

Viimeiseksi tyyppiksi nousi *“Ei kiinnosta”*. Tälle tyyppille oli ominaista lapsikysymyksen miettimisen sivuuttaminen toteamalla, että sentyyppiset asiat eivät kosketa eivätkä kiinnosta. Välttämättä tälle kiinnostamattomuudelle ei olla mietitty sen syvällisemmin perusteluita, elämä vain on tuntunut tyydyttävältä ilman lapsia.

13 POHDINTA

13.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Vapaaehtoinen lapsettomuus muodostui tässä tutkimuksessa kokonaisuudeksi, jossa yhdistyivät sekä perinteet että yksilöllistymisen mukanaan tuomat ajattelutavat. Perinteitä ja perinteistä ajattelua edustivat lähinnä ympäristön käsitykset perheestä ja vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Nämä käsitykset tulivat esiin pariskuntien kokemuksissa siinä miten he kokivat sekä yleisen suhtautumisen että lähimpien ihmisten suhtautumisen ja asennoitumisen heidän ratkaisuunsa. Yksilöllistymiseen liittyvät ajattelutavat tulivat esiin siinä, miten pariskunnat kertoivat ratkaisustaan ja sen perusteluista.

Aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna tämän tutkimuksen tulokset olivat ehkä yllättävänkin paljon samansuuntaisia. Yllättävän paljon sen vuoksi, että aiemmat tutkimukset ovat pääsääntöisesti ulkomaalaisia ja osa niistä on tehty jo 1980 -luvun alku- ja keskivaiheilla. Samansuuntaisuus ei voinut olla seurausta haastattelujen ohjautumisesta aiempien tutkimusten teemojen mukaisesti, sillä haastattelutilanteessa haastateltavat itse vapaasti omassa järjestyksessään toivat ilmi omia ajatuksiaan. Tosin jonkin verran varmasti vaikutti kuitenkin se, että haastattelijana olin perehtynyt noihin tutkimuksiin ja saatoin tiedostamatta ohjata keskustelua niiden suuntaisesti. Tällä ei voida kuitenkaan pelkäs

tään selittää samankaltaisuuksia, vaan on todettava, että ilmiö ei ole suuremmin muuttunut vuosikymmeneltä ja mantereelta toiselle siirryttäessä.

Uutta näkökulmaa aiheeseen antoi kuitenkin työssäni käyttämä yksilöllistymisen lähestymistapa. Tämän näkökulman kautta vapaaehtoisesta lapsettomuudesta muotoutui enemmänkin prosessi, jossa omaa elämää ja sen vaihtoehtoja mietitään. Yksilöllistymisen kautta selittyy sekin, että omaa elämää ei enää haluta suunnitella kerralla valmiiksi, vaan ennemminkin siinä vaihtelevat erilaiset kaudet ja prosessit.

Samoin yksilöllistyminen voidaan liittää myös siihen, miten pariskunnat puhuivat perheestä ja parisuhteesta. Ne ovat tärkeä osa elämää, mutta niihin liittyy myös riskejä ja uhkia. Niiden eteen ollaan valmiita näkemään vaivaa ja niihin halutaan panostaa, mutta ei oman hyvinvoinnin kustannuksella. Kyse on yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden sopivasta suhteesta.

Osaltaan yksilöllistymiseen voidaan liittää myös se, miksi omaa vapaaehtoista lapsettomuutta perusteltiin odotettua vähemmän kasvatukseen liittyvillä syillä. Vain muutamilla käsitykset itsestä kasvattajana tai kasvatuksen vaikeudesta olivat todellisenä perusteluna omalle lapsettomuudelle. Sen sijaan omaan ratkaisuun liitettiin ennemmin käsitykset siitä, millaista on lapsiperheiden elämä. Tähän monet pystyivät liittämään sen, miten tämä elämänmalli jättäisi liian vähän tilaa ja mahdollisuuksia omalle itselle, joka kuitenkin haluttiin pitää tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä.

Perinteiset ajatusmallit ja odotukset tulivat tutkimuksessa esiin siinä, miten koettiin yleinen suhtautuminen vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Tässä voisi ajatella pariskuntien itse toteuttavan yksilöllistymistä valitsemalla perinteisestä poikkeavan elämäntavan, mutta ympäristö muistuttaa heitä siitä, mitä perheestä ja parisuhteesta on tähän asti ajateltu. Eli ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri ylläpitävät vahvasti perinteitä, joista irtautuminen ja tätä kautta siirtyminen uusiin ajatusmalleihin voidaan kokea myös vaikeana, mutta toisaalta haastavana ja innostavana.

Yksilöllistymisen ajatus siitä, miten yksilöt alkavat suurten kertomusten sijaan suunnitella ja toteuttaa omia pieniä kertomuksiaan tuli vahvasti esiin tässä tutkimuksessa. Vapaaehtoinen lapsettomuus oli näiden haastateltujen senhetkisessä elämässä osa omaa yksilöllistä ja ainutkertaista kertomusta.

13.2 Tutkimuksen arviointia

Haastattelututkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida ensinnäkin sen perusteella ovatko haastateltavat antaneet totuudenmukaisia tietoja kyseisestä asiasta (Grönfors 1987, 174) ja vastaavatko tutkijan tulkinnat tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta 1996, 165). Haastattelutilanteessa on uskottava tutkittavien rehellisyyteen ja uskoakseni rehellisyyttä ja avoimuutta tässä tutkimuksessa edisti juuri hyvä keskusteluilmapiiri, puolison läsnäolo ja mahdollisuus tuoda esiin omat näkemykset ilman haastattelijan johdattelua. Ehkäpä pariskunnat myös jännittivät vähemmän ollessaan yhdessä haastattelutilanteessa ja myös rohkaisivat ja innostivat toisiaan.

Toisaalta on vaikea tietää sitä jättivätkö pariskunnat jotakin sanomatta juuri sen vuoksi, että puoliso oli paikalla. Tutkimuksessani painopiste oli kuitenkin juuri lapsettomuuspäätöksessä parisuhteessa, joten oletan mukaan valikoituneiden pariskuntien jakavan tuon asian keskenään.

Tutkimukseen olisi saanut mielenkiintoisen lisän haastattelemalla pariskuntia yhteisen haastattelun lisäksi myös erikseen. Tämä olisi kuitenkin edellyttänyt tutkimuksen tarkempaa rajausta ja kohdentamista, koska jo nyt aineistosta muotoutui hyvin laaja. Tällöin olisi ehkä puolestaan jäänyt puuttumaan kokonaisvaltaisempi tutkimus vapaaehtoisesta lapsettomuudesta, joka nyt toteutettuna parihaastatteluna oli mahdollista saada.

Tuloksissa on huomioitava myös se, että tutkimukseen saattoi valikoitua pariskuntia, jotka olivat tilanteeseensa ja ratkaisunsa tyytyväisiä ja joiden parisuhteissa lapsettomuudesta oltiin melko yksimielisiä. Tämä valikoitumisen riski kuitenkin täytyy ottaa mikäli aineistonkeruu tapahtui lehti-ilmoitusten perusteella.

Silvermanin (1993, 148) mukaan haastattelututkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeitä se, että jokainen haastateltava ymmärtää kysymykset samalla tavalla ja että vastaukset voidaan koodata ilman epävarmuutta. Omassa tutkimuksessani en tietenkään voi olla täysin varma siitä, ymmärsivätkö kaikki haastateltavat asian samalla tavalla. Tämän seikan varmistamiseksi käytin kuitenkin haastatteluissa lisäkysymyksiä tai tarkentavia kysymyksiä, joilla pyrin varmistamaan sen, että puhuimme haastateltavien kanssa samasta asiasta.

13.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus - tasapainoilua perinteiden ja yksilöllistymisen välillä?

Työssäni lähdin liikkeelle tutkimaan vapaaehtoista lapsettomuutta asettamalla vastakkain perinteet ja yksilöllistymisen. Tutkimuksen kuluessa osoittautui, että perinteet löytyvät lähinnä perhettä koskevista käsityksistä ja odotuksista. Nämä käsitykset ja odotukset ilmenivät niin ympäristön suhtautumisessa vapaaehtoiseen lapsettomuuteen kuin myös vapaaehtoisesti lapsettomien pariskuntien omilla käsityksillä. Myös he itse määrittivät perhettä paljolti perheen perinteisten tehtävien ja odotusten kautta. Näin ollen he jatkuvasti määrittelevät myös itseänsä suhteessa perinteisiin perhemalleihin, ja myös tämä puolestaan edelleen ylläpitää näitä perinteitä. Vapaaehtoinen lapsettomuus on siis tasapainoilua tilanteessa, jossa toisaalla vaikuttavat perinteet, toisaalla taas yksilöllistymisen haasteet. Näiden yhteensovittaminen vaatii uudenlaisen perhettä koskevan ajattelumallin vahvistumista.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat yksi näkökulma vapaaehtoiseen lapsettomuuteen ja ne antavat näkemyksiä siitä, mitä on vapaaehtoinen lapsettomuus. Tämä tutkimus voisi myös toimia pohjana jatkotutkimukselle, joka keskittyisi rajatumpaan teemaan. Eräs teema voisi olla havaitsemani jonkinasteinen ristiriita siinä, miten pariskunnat puhuivat omista tarpeistaan sekä yleisemmin mieheydestä ja naiseudesta. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista keskittyä tarkemmin esimerkiksi naisten kertomuksiin omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan siitä, mitä on olla lapseton nainen äitiyttä edellyttävässä ympäristössä.

Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus siirsi vapaaehtoisen lapsettomuuden suomalaiseen yhteiskuntaan ja arvomaailmaan yhdeksänkymmentäluvulla. Lisäksi tutkimus antoi viitteitä siitä millaisin argumentein omaa elämää ja sen vaihtoehtoja miettivät pariskunnat, jotka päättävät elää lapsettomana, vaan ei kuitenkaan perheettömänä.

Lähteet:

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alexander, R. 1992. A path not taken: A cultural analysis of regrets and childlessness in the lives of older women. *Gerontologist* 32 (5), 618-626.
- Beck, U. 1990. Freiheit oder liebe. Vom Ohne-, Mit- und Gegeneinander der Geschlechter innerhalb und ausserhalb der Familie. Teoksessa U. Beck & E. Beck-Gernsheim. *Das ganz normale Chaos der Liebe*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 20-64.
- Beck, U. 1992. *Risk society. Towards a new modernity*. London: Sage.
- Beck, U. 1994. Poliitiikan uudelleenkeksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash. *Nyky ajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 11-82.
- Beck-Gernsheim, E. 1990. Alles aus Liebe zum Kind. Teoksessa U. Beck & E. Beck-Gernsheim. *Das ganz normale Chaos der Liebe*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 135-183.
- Beck-Gernsheim, E. 1992. Everything for the child - for better or worse? Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European parents in 1990s. Contradictions and comparisons*. New Brunswick: Transaction, 59-81.
- Belsky, J. & Ward, M. & Rovine, M. 1986. Prenatal expectations, postnatal experiences and the transition to parenthood. Teoksessa R. Ashmore & D. Brodzinsky. *Thinking about the family: Views of parents and children*. New Jersey: LEA, 119-145.
- Björnberg, U. 1992. Parenting in transition: An introduction and summary. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European parents in 1990s. Contradictions and comparisons*. New Brunswick: Transaction, 1-41.
- Bram, S. 1984. Voluntarily childless women: traditional or nontraditional? *Sex Roles* 10 (3-4), 195-206.
- Brubaker, T. 1990. Families in later life: a burgeoning research area. *Journal of Marriage and the Family* 52 (4), 959-981.
- Brubaker, T. 1991. Families in later life. Teoksessa A. Booth (toim.) *Contemporary families. Looking forward, looking back*. Minneapolis: National Council on Family Relations.
- Callan, V. 1983. The voluntarily childless and their perceptions of parenthood and childlessness. *Journal of Comparative Family Studies* 14 (1), 87-96.
- Callan, V. 1985. *Choices about children*. Melbourne: Longman Chesire.

- Callan, V. 1987. The personal and marital adjustment of mothers and voluntarily and involuntarily childless wives. *Journal of Marriage and the Family* 49 (4), 847-856.
- Callan, V. & Noller, P. 1987. *Marriage and the family*. North Ryde: Methuen.
- Campbell, E. 1985. *The childless marriage. An explanatory study of couples who do not want children*. London: Tavistock.
- Cheal, D. 1993. Unity and difference in postmodern families. *Journal of Family Issues* 14 (1), 5-19.
- Chodorow, N. & Contratto, S. 1982. The fantasy of the perfect mother. Teoksessa B. Thorne & M. Yalom (toim.) 1982. *Rethinking the family. Some feminist questions*. New York: Longman, 54-71.
- Connidis, I. 1993. To have or have not: Parent status and the subjective well-being of older men and women. *Gerontologist* 33 (5), 630-636.
- Dencik, L. 1989. Growing up in the post-modern age: On the child's situation in the modern family, and on the position of the family in the modern welfare state. *Acta sociologica* 32 (2), 155-180.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (toim.) 1996. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Lapin yliopisto. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13.
- Gerris, J. 1994. *Perhearvot vanhempien silmin: Perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset mallit*. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Porvoo: WSOY, 144-162.
- Gerson, M. & Berman, L. & Morris, A. 1991. The value of having children as an aspect of adult development. *Journal of Genetic Psychology* 152 (3), 327-339.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Gittins, D. 1985. *The family in question. Changing households & familiar ideologies*. London: Macmillan.
- Goldscheider, F. & Waite, L. 1991. *New families, no families? The transformation of the American home*. California: Berkeley University of California Press.
- Greenglass, E. & Borovilos, R. 1985. Psychological correlates of fertility plans in unmarried women. *Canadian journal of behavioural science* 17 (2), 130-139.
- Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. Porvoo: WSOY.
- Hamner, T. & Turner, P. 1990. *Parenting in contemporary society*. : Allyn and Bacon.

- Hautamäki, A. 1996. Individualismi on humanismia. Teoksessa A. Hautamäki, E. Lagerspetz, J. Sihvola, J. Siltala & J. Tarkki. Yksilö modernin murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 13-44.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Horwitz, J. & Kimpel, H. 1988. Taking control: Techniques for the group interview. *Training and Development Journal* 42 (10), 52-54.
- Houseknecht, S. 1987. Voluntary childlessness. Teoksessa M. Sussman & S. Steinmetz (toim.) *Handbook of marriage and the family*. New York: Plenum Press, 369-395.
- Huopio, R. 1992. Lapsettomuus valintana: vapaaehtoinen lapsettomuus tutkimuskirjallisuudessa ja naistenlehtijulkisuudessa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan Pro gradu.
- Jallinoja, R. 1984. Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Haavio-Mannila, E. & Jallinoja, R. & Strandell, H. *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. Porvoo: WSOY, 37-57.
- Jallinoja, R. 1989. Perheen modernisoituminen. *Sosiologia* 26 (1), 12-14.
- Jallinoja, R. 1991. *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. Rauma: Länsi-Suomi oy.
- Lagerspetz, E. 1996. Vapaus, yksilöllisyys ja yhteiskunta. Teoksessa A. Hautamäki, E. Lagerspetz, J. Sihvola, J. Siltala & J. Tarkki. *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 45-62.
- Lederman, L. 1990. Assessing educational effectiveness: The focus group interview as a technique for data collection. *Communication Education* 39 (2), 117-127.
- Letherby, G. 1994. Mother or not, mother or what? Problems of definition and identity. *Women s studies international forum* 17 (5), 525-532.
- Lisääntyminen ja sen trendit -tilastoja raskauksista, syntymistä, steriloinneista ja lasten epämuodostumista. STAKES. *Terveys* 1996:2.
- Marin, M. 1994. Perhe ja moraali: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Porvoo: WSOY, 10-23.

- Miller, B. 1987. Marriage, family and fertility. Teoksessa M. Sussman & S. Steinmetz (toim.) Handbook of marriage and the family. New York: Plenum Press, 565-595.
- Morell, C. 1993. Intentionally childless women: Another view of women's development. *Affilia* 8 (3), 300-316.
- Morell, C. 1994. Unwomanly conduct. The challenges of intentional childlessness. New York: Routledge.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, 42-61. Helsinki: Gaudeamus.
- Nock, S. 1987. The symbolic meaning of childbearing. *Journal of Family Issues* 8 (4), 373-393.
- Nurminen, E. & Roos, J.P. 1992. Models of parenting: Between generations and classes. Teoksessa U. Björnberg (toim.) European parents in 1990s. Contradictions and comparisons. New Brunswick: Transaction, 123-140.
- Nätkin, R. 1997. Kamppailu suomalaisesta äitiydestä: maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.
- Oechsle, M. & Zoll, R. 1992. Young people and their ideas on parenthood. Teoksessa U. Björnberg (toim.) European parents in 1990s. Contradictions and comparisons. New Brunswick: Transaction, 45-58.
- Patton, M. 1990. Qualitative evaluation and research methods. California: Sage. (2nd ed)
- Ramu, G. & Tavuchis, N. 1986. The valuation of children and parenthood among the voluntarily childless and parental couples in Canada. *Journal of Comparative Family Studies* 17 (1), 99-116.
- Rannikko, S. 1990. Vapaaehtoinen lapsettomuus. Helsingin yliopisto. Sosiologian Pro gradu.
- Reading, J. & Amatea, E. 1986. Role deviance or role diversification: Reassessing the psychosocial factors affecting the parenthood choice of career-oriented women. *Journal of Marriage and the Family* 48 (2), 255-260.
- Ronkainen, S. & Ylijoki, O. 1988. Perhe vuonna 2000 - pakko ja mahdollisuus. *Sosiaalinen aikakausikirja* 2, 26-32.
- Secombe, K. 1991. Assessing the costs and benefits of children: gender comparisons among childfree husbands and wives. *Journal of Marriage and the Family* 53 (1), 191-202.

- Segalen, M. 1986. *Historical anthropology of the family*.
Cambridge: Cambridge University Press.
- Siltala, J. 1996. Yksilöllisyyden historialliset ja psykologiset ehdot. Teoksessa A. Hautamäki, E. Lagerspetz, J. Sihvola, J. Siltala & J. Tarkki. *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 117-204.
- Silverman, D. 1993. *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction*. London: Sage.
- Somers, M. 1993. A comparison of voluntarily childfree adults and parents. *Journal of Marriage and the Family* 55 (3), 191-202.
- Stacey, J. 1991. *Brave new families. Stories of domestic upheaval in late twentieth century America*. New York: Basic Books.
- Sulkunen, P. 1990. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 264-285.
- Suomalainen perhe. 1994. *Tilastokeskuksen julkaisuja*. Helsinki: Hakapaino.
- Suomen kielen perussanakirja. 1992. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Takala, P. 1992. Kohti postmodernia perhettä -perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa O. Riihinen (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Porvoo: WSOY, 577-600.
- Taskinen, S. 1994. Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa P. Linna (toim.) *Perhe*. Tampereen yliopisto. *Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja sarja C no 6*, 3-6.
- Tolkki-Nikkonen, M. 1990. Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Umberson, D. & Gove, W. 1989. Parenthood and psychological well-being: Theory, measurement, and stage in the family life course. *Journal of Family Issues* 10 (4), 440-462.
- Watts, M. & Ebbutt, D. 1987. More than the sum of parts: Research methods in group interview. *British Educational Research Journal* 13 (1), 25-34.
- Veevers, J. 1980. *Childless by choice*. Toronto: Butterworths.
- Veevers, J. 1983. Voluntary childlessness: a critical assessment of the research. Teoksessa E. Macklin & R. Rubin (toim.) *Contemporary families and alternative lifestyles*. Beverley Hills: Sage, 75-96.

- Virkki, J. 1994. Esipuhe. Teoksessa J. Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Porvoo: WSOY, 6-9.
- Ziehe, T. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

Liite 1 Sanomalehti-ilmoitus

ELÄMÄ VAPAAEHTOISESTI LAPSETTOMANA?

Olen pro gradu -työtä tekevä kasvatustieteiden opiskelija Jyväskylän yliopistosta. Aiheenani on vapaaehtoinen lapsettomuus.

Etsin haastateltavakseni teitä, pariskunnat, jotka olette päättäneet elää ilman lapsia.

Toivoisin teidän olevan jo useamman vuoden yhdessä eläneitä pareja ja että te molemmat olisitte valmiita haastatteluun. Tutkimus tulee olemaan kaikilta osiltaan täysin luottamuksellinen ja se vie aikaa yhden haastattelukerran verran.

Aihetta on tähän mennessä tutkittu vähän, joten teidän osallistumisenne antaisi arvokasta tietoa. Toivoisin teidän ottavan yhteyttä helmikuun puoliväliin mennessä.

Yhteydenottojanne toiveikkaana odotellen

Hannele Uotila

941-610 749

Liite 2: Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot:

Ikä, parisuhteen kesto, avio-/avoliitto, ammatti, perhetausta

Päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta:

-milloin päätös alkoi muotoutua, miten päätöksenteko eteni

-päätös ja parisuhde (yksimielisyys/sopeutuminen)

-sitoutuminen päätökseen

-tulevaisuus

Perustelut päätökselle:

-henkilökohtainen elämä/ elämäntapa/ parisuhde/ globaalit syyt/ fyysiset pe-
lot/

-lapseen/kasvatukseen liittyvät syyt

-muut syyt

-lapsettomuuden hyvät/huonot puolet

Kasvatus:

käsitykset ja kokemukset

-kasvatuksesta

-vanhemmuudesta

-lapsista

-perheestä

-itsestä kasvattajana

Ympäristön suhtautuminen:

-oma perhe/ suku

-ystävät

-vieraat